มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินศึกษากรณี: การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

พิชัย น้ำกระจาย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2565

CRIMINAL COMPULSORY CONFISCATION OF PROPERTY THE FORFEITURE EXECUTION OF PROPERTY IN CRIMINAL LAW, STUDY THE CASE OF FORFEITURE THE THIRD-PARTY PROPERTY UNDER SECTION 36

PHICHAI NAMKRAJAI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requuirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyoung Faculty of Law, Dhurukij pudit University

2022

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินศึกษากรณี: การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

เสนอโดย นายพิชัย น้ำกระจาย

สาขาวิชา นิติศาสตร์

หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์อัจฉรียา ชูตินันทน์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์อัจฉรียา ชูตินันทน์)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.จิรวุฒิ ลิปิพันธ์)

คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื่อสกุล)

วันที่ ๖ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สิน ศึกษากรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36
ชื่อผู้เขียน	พิชัย น้ำกระจาย
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์อัจฉรียา ชูตินันทน์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2564

บทคัดย่อ

การศึกษากรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ปัญหาการตีความนำไปปรับใช้ และแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นรากฐานอันเป็นที่มาของหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตลอดจนฐานความคิดตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาไทยและความเห็นทางกฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทย และทำการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศโดยศึกษา หลักการทั่วไปในการริบทรัพย์สินและหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ทราบถึงความแตกต่างและฐานความคิดที่เหมาะสม ในการหาแนวทางจัดทำข้อเสนอแนะให้ครอบคลุม

ผู้เขียนที่ได้ทำการศึกษาพบว่า ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย ในส่วนของหลักการเกี่ยวกับบุคคลที่สามมีเฉพาะหลักกฎหมายที่พิจารณาว่าขณะที่กระทำความผิดนั้นว่าทรัพย์สินเป็นของบุคคลใดคือ หลักรู้เห็นเป็นใจ ส่วนกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิดกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะ จึงเป็นช่องว่างของกฎหมาย ตามกฎหมายต่างประเทศอย่างประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามครอบคลุมทั้งสองช่วงเวลา คือ กรณีบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดใช้หลักประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ส่วนกรณีบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นจะใช้หลักการเดียวสองช่วงเวลาคือ ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินเพียงอย่างเดียว ส่วนประเทศออสเตรเลียไม่มีหลักการใช้บังคับเป็นการเฉพาะแต่จะขึ้นอยู่กับภาระการพิสูจน์ของฝ่ายที่เริ่มคดี

ฉะนั้น เพื่อให้การปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี และกระทบสิทธิบุคคลที่สาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงขอนำเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาให้เกิด

ความชัดแน่นอนเป็นบทเฉพาะสำหรับกรณีบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังการกระทำความผิด โดยนำหลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินอย่างประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นมาใช้ อันจะทำให้ครอบคลุมทั้งสองช่วงเวลา ทั้งที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้อยู่แล้ว และช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด ตามที่ผู้เขียนได้ทำการเสนอ จึงจะทำให้บทบัญญัติเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสภาวะสังคมไทยปัจจุบัน

Thesis Title	Criminal compulsory confiscation of property the forfeiture execution of property in criminal law, study the case of forfeiture the third-party property under section 36
Author	Phichai Namkrajai
Thesis Advisor	Associate Professor Achariya Chutinun
Department	Law
Academic Year	2021

ABSTRACT

The forfeiture execution of property in criminal law, study the case of forfeiture the third-party property under section 36 of the Criminal Code. The purpose of this thesis is to study the confiscation of the property of the third party, explain the problem, and the impact on the third party, Important legal principles concepts and theoretical provisions, the source of law enforcement for third-party property confiscation, Judgment of the Supreme Court in Thailand and legal opinion of Thai Professors. The author will present the comparation the legal principles of forfeiture execution of property with foreign laws, In the process of the general forfeiture of property, the property of a third party and the conditions for law enforcement, this issue will show and explain the differences, problems and appropriate ideological basis, and make appropriate recommendations.

The study found that According to the current Criminal Code as for the third-party principle There is only a law that considers that at the time of committing the offense that the property belongs to any person. There is no law that a third party acquires property after committing an offense, Therefore Thai Criminal law has a single legal principle for forfeiture of third-party property that is the “Consciousness Principle”, This will make the forfeiture of third-party property of the main rules. two periods by default, when the third -party got property after committing an offense, it is a gap of the law, while foreign laws as In Germany, it is clearly separated into two periods. There are cases of forfeiture of third-party property while owning the property at the time of the offense. using the principle of gross negligence and the case of confiscation of the property of a third person who owns the property after committing an offense by using the principle of acknowledgment of the acquisition of property, In Japan, there are only

two principles: perception and invisibility. After the crime of property owned by a third party and the crime of property ownership and in Australia, there is no specific legal principle for law enforcement, but it will depend on the burden of proof of the party in each case.

Therefore, the forfeiture of property for third party should not depend on the subjective of judge's judgment. There should be clear and specific legal amendments to the rights of third parties or to give too much protection, and for the case that the third party owns the property after the offense by applying the principles of recognition of the acquisition of property such as Germany and Japan legal principles, this will be the purpose of the legal principle in the forfeiture of property to provide appropriate services. Social situation in Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์โดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ อัจฉรียา ชูตินันทน์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ที่ท่านกรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คอยให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางวิชาการ ตลอดจนคำชี้แนะและข้อสังเกต ในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและติดตามความก้าวหน้าของงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ เป็นอย่างสูงที่เมตตาให้ความกรุณาผู้เขียนด้วยดีตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท ที่ท่านให้ความอนุเคราะห์และสละเวลาอันมีค่ารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยให้คำชี้แนะและแนวทางในการศึกษาข้อมูลวิชาการในประเด็นปัญหาต่างๆ เพิ่มเติมเพื่อให้การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ดร.จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำในการศึกษา หลักการสำคัญที่ควรศึกษาเพิ่มเติม เพื่อใช้เป็นฐานความคิดในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ นายธนบรรณ น้ำกระจาย และนางเพ็ญ น้ำกระจาย บิดาและมารดาของข้าพเจ้า ที่มอบโอกาสให้ข้าพเจ้าได้ทำการศึกษาต่อในระดับชั้นปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และบุคคลในครอบครัวที่คอยสนับสนุน ให้กำลังใจอันเป็นแรงผลักดันที่สำคัญยิ่ง รวมถึงท่านครู อาจารย์ทุกท่านผู้ประสาทวิชาความรู้และวิชาการที่เป็นฐานความคิดในการศึกษา ตลอดจนเพื่อนๆ พี่ๆ ที่ช่วยเหลือและมอบกำลังใจให้กันมาตลอดอันเป็นผลให้ผู้เขียนประสบความสำเร็จ

สุดท้ายนี้หากว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นประโยชน์และมีคุณค่าในการก่อให้เกิดความรู้และทราบปัญหาที่เป็นประโยชน์แก่การที่ได้ทำการศึกษา ผู้เขียนขอมอบคุณงามความดีนี้ ให้แก่ บิดามารดา บุคคลในครอบครัว ครู อาจารย์ ผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ตลอดจนบุคคลผู้เป็นเจ้าของผลงานเขียน หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการและเอกสารต่างๆ ที่ข้าพเจ้าได้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่หากว่าเกิดข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

พิชัย น้ำกระจาย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ฆ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ช

บทที่

1. บทนำ 1
   - 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
   - 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 8
   - 1.3 สมมติฐานของการศึกษา 9
   - 1.4 ขอบเขตของการศึกษา 9
   - 1.5 วิธีดำเนินการศึกษา 10
   - 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 10
2. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 11
   - 2.1 หลักการพื้นฐานในกฎหมายอาญา 11
   - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการริบทรัพย์สิน 23
   - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการริบทรัพย์สิน 29
   - 2.4 หลักการพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ 31
   - 2.5 ภาระการพิสูจน์ 34
3. มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศ 70
   - 3.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี 70
   - 3.2 ประเทศญี่ปุ่น 78
   - 3.3 ประเทศออสเตรเลีย 83
4. วิเคราะห์ เปรียบเทียบมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ 96
   - 4.1 วิเคราะห์อุปสรรคปัญหาการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทย 97

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาของศาลไทยและความเห็นทางกฎหมาย ของนักนิติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สิน ของบุคคลที่สาม 100
4.3 วิเคราะห์ภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของกระบวนวิธีพิจารณาความในการริบ ทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทย 105
4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมาย ของประเทศไทยและต่างประเทศ 107
4.5 เหตุผลความจำเป็นและเหตุผลความเหมาะสมในการกำหนดหลักเกณฑ์การริบ ทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด 112
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ 114
5.1 บทสรุป 114
5.2 ข้อเสนอแนะ 116
บรรณานุกรม 119
ประวัติผู้เขียน 123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในไทยแต่เดิมกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 กำหนดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินไว้ด้วย โดยปรากฏอยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยอาญา แลการลงโทษมีมาตรา 12 เป็นบทที่บ่งชี้ให้เห็นว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่งที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นโทษ 1 ใน 6 สถานของโทษทางอาญาที่กำหนดเอาไว้[1] และมาตราอื่นที่เกี่ยวข้องอีก 4 มาตรา ก็คือแบ่งออกเป็น 4 กรณี กรณีแรกศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน กฎหมายกำหนดให้ทรัพย์ที่ริบตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 26 กรณีที่สองให้ศาลริบทรัพย์สินที่กฎหมายได้กำหนดไว้โดยเฉพาะแล้ว ยังได้ให้อำนาจศาลสั่งริบทรัพย์สิ่งของที่บุคคลใช้ หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิด เว้นแต่สิ่งของนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งเขามิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ก็ไม่ควรที่จะริบ หรือกรณีเป็นทรัพย์สินที่บุคคลได้มาโดยได้กระทำผิด เว้นแต่ว่าทรัพย์ดังกล่าวเป็นทรัพย์ที่มีเจ้าของจึงสมควรได้คืนตามมาตรา 27[2] กรณีที่สามกฎหมายกำหนดไว้ว่าทรัพย์ใดมีบุคคลใดทำ ใช้ มีไว้ ขาย กฎหมายกำหนดให้ริบทั้งสิ้น ไม่ว่าสิ่งของนั้นจะเป็นของผู้กระทำผิดหรือไม่ แม้จะไม่มีผู้ใดต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดก็ตาม เป็นไปตามมาตรา 28 และกรณีที่สี่บุคคลใดไม่นำทรัพย์ที่ศาลต้องริบมาส่งศาล ศาลจะใช้วิธีการตีราคาทรัพย์ อีกทั้งศาลยังมีอำนาจที่จะทำการโดยใช้วิธียึดทรัพย์สิ่งของบุคคลนั้นไว้ เพื่อจะใช้ราคา

---

[1] กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 12 มีหลักสำคัญว่า “อาญา สำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำผิดนั้น ท่านกำหนดไว้เป็นหลักฐานดังนี้

สฐานหนึ่ง ให้ริบทรัพย์...”

[2] กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 27 มีหลักสำคัญว่า “ในการริบนั้น นอกจากคดีที่กล่าวไว้โดยเฉพาะในภาคที่ 2 แห่งกฎหมายนี้ ท่านให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ริบทรัพย์สิ่งของที่ว่าไว้ในมาตรานี้ได้อีกโสดหนึ่ง คือ

(1) สิ่งของที่บุคคลใช้ หรือมีไว้ โดยเจตนาจะใช้ สำหรับกระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอย่างหนึ่ง เว้นแต่สิ่งของที่ว่ามาในข้อนี้ เป็นของๆผู้อื่นที่เขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการที่กระทำผิด หรือเจตนาที่จะกระทำผิดนั้น ท่านว่ามิควรริบ

(2) ทรัพย์ที่บุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอีกอย่างหนึ่ง

เว้น แต่ถ้าทรัพย์นั้นมีเจ้าของควรได้คืนตามกฎหมาย ท่านจึงมิให้ริบ”

ตามที่ศาลได้ตีราคาเอาไว้จนครบตามจำนวน หรือจะสั่งให้จำคุกแทนการใช้ราคาก็ได้[3] จากบทบัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินที่กล่าวมาในตอนต้นแล้วว่า แต่เดิมในอดีตการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งเป็นโทษทางอาญา ที่เป็นเครื่องมือใช้เพื่อเป็นการแก้ไข ปรามตัวผู้กระทำความผิดตามที่ปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 12 มาตรา 27 และมาตรา 29 ส่วนมาตรา 28 ยังคงมีความเคลือบคลุมตรงที่ว่าเมื่อพิจารณาฐานความคิด

ในการบัญญัติมาตรานี้ขึ้นค่อนข้างที่จะมุ่งหมายให้การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย แต่คงมีปัญหาตรงมาตรา 27 ตามที่บัญญัติเอาไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 จึงยังคงไม่อาจแยกออกจากกันได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวยังคงมิใช่วิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะเนื่องจากว่า ตามกฎหมายลักษณะอาญาแต่เดิมนั้นไม่ได้บัญญัติเอาไว้ หากแต่คงได้บัญญัติเอาไว้แต่เฉพาะเรื่องโทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยพึ่งมาปรากฏโดยนำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ถึงอย่างไรก็มี ข้อที่ควรพิจารณาอีกคือว่า[4] ร่างประมวลกฎหมายอาญา ฉบับเมื่อปี พ.ศ. 2491 ได้บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย แต่เมื่อได้เสนอเข้าสภาแล้วกลับถูกตีตกไปมิได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอีก ต่อมาได้เสนอร่างประมวลกฎหมายอาญาฉบับเมื่อปี พ.ศ. 2495 บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษ ย่อมแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการริบทรัพย์สินค่อนข้างจะยังไม่ตรงกัน แม้แต่การริบทรัพย์สินตามกฎหมายของต่างประเทศก็เช่นเดียวกันคือว่า บางประเทศก็บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษ เช่น ประเทศญี่ปุ่น ส่วนประเทศที่บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยก็เช่น ประเทศอิตาลี ซึ่งการจัดให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยย่อม มีความมุ่งหมายที่แตกต่างกันคือ หากการริบทรัพย์สินเป็นโทษจะไม่มีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินซึ่งไม่เป็นของจำเลย แต่ถ้าเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะกำหนดให้มีการริบทรัพย์สินซึ่งไม่เป็นของจำเลยได้ด้วย และตามประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันการริบทรัพย์สินจึงเป็นโทษทางอาญา และในขณะเดียวกันโดยสภาพฐานแนวความคิดย่อมมีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยอีกด้วย โดยเห็นได้ชัดจากการใช้หลักรู้เห็นเป็นใจในการริบทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมิใช่จำเลยกล่าวคือ เป็นการที่กฎหมายกำหนดให้ริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามนั้นเอง

---

[3] กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 29 มีหลักสำคัญว่า “ถ้าผู้ใดไม่นำทรัพย์ที่ต้องริบมาส่งต่อศาล ท่านให้ศาลตีราคาทรัพย์นั้นตามที่เห็นสมควร แลให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ยึดทรัพย์สมบัติของผู้นั้น ใช้ราคาจงเต็ม หรือมิฉะนั้นสั่งให้จำคุกแทนราคานั้น ตามลักษณะจำคุกแทนค่าปรับที่กล่าวไว้ใน มาตรา 18, 19 แล 20 แต่อย่าให้จำคุกเพราะความผิดที่ว่ามาในมาตรานี้เกินกว่าหกเดือนเป็นอย่างช้า”

[4] พิพัฒน์ จักรางกูร, “ริบทรัพย์สินเป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย,” ดุลพาห, เล่ม 10, ปีที่ 15, (ตุลาคม 2501), น. 24.

แต่อย่างไรก็ตาม ในส่วนของบุคคลที่สามนั้น เดิมหากพิจารณากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 27 (1) ตอนท้าย ตรงถ้อยคำที่ว่า *"...เว้นแต่ถ้าสิ่งของที่ว่ามาในข้อนี้ เป็นของๆ ผู้อื่นที่เขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการที่กระทำผิด หรือเจตนาที่จะกระทำผิดนั้น ท่านว่ามิควรริบ"* ซึ่งหากแปลในทางกลับก็ได้ความว่า แม้จะเป็นทรัพย์ของบุคคลอื่นศาลก็มีอำนาจริบได้ หากแต่ว่าบุคคล ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ต้องรู้เห็นเป็นใจด้วยในการที่กระทำผิดหรือเจตนาที่จะกระทำผิดนั้น และหากแปล อีกตอนหนึ่งก็จะเห็นได้ว่าในขณะมีไว้ หรือใช้ โดยเจตนาจะใช้สำหรับการกระทำผิด หมายถึงว่า ณ ตอนนั้นเวลานั้นบุคคลอื่นหรือบุคคลที่สามซึ่งมิใช่ตัวผู้กระทำผิด หรือผู้ร่วมกระทำผิด เป็นเจ้าของทรัพย์อยู่ในเวลานั้นด้วยเท่านั้น ส่วน (2) ตอนท้ายถ้อย คำที่ว่า *"...เว้นแต่ถ้าทรัพย์นั้นมีเจ้าของควรได้คืนตามกฎหมาย"* กรณีกฎหมายให้ริบอยู่ จะมาใช้หลักอย่างเช่น (1) มิได้ เพราะกรณีนี้เป็นทรัพย์ของบุคคลที่สามก็จริง แต่เป็นทรัพย์ที่ได้ของเหยื่อโดยกระทำความผิด ถ้ามีบุคคลมีสิทธิตามกฎหมายว่าเป็นเจ้าของทรัพย์ก็ต้องคืนให้ผู้มีสิทธิในทรัพย์ กล่าวคือ โดยหลักเป็นสิ่งที่ต้องริบ แต่มีข้อยกเว้นคือ ถ้ามีเจ้าของต้องคืนจะริบไม่ได้ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการบังคับทางอาญา เป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง ที่เป็นเครื่องมือใช้เพื่อเป็นการแก้ไข ป้องปรามตัวผู้กระทำความผิด และก็ยังเป็นมาตรการเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยโดยสภาพ ซึ่งเป็นมาตรการบังคับในทางอาญาที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าโทษที่เกิดมีขึ้นใหม่ เนื่องจากเดิมแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษบุคคลที่ได้กระทำความผิดอาญามีขอบเขตที่แคบเกินไป คือ มุ่งที่จะให้ผู้กระทำผิดได้รับความทุกข์ทรมาน และทำลาย หรือตัดทอนประโยชน์เกี่ยวกับตัวผู้กระทำหรือการกระทำความผิด จึงได้รวมเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตลอดจนมาตรการบังคับทางอาญาอื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างมาตรการบังคับทางอาญากับความผิดอาญา โดยรัฐจะใช้เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นโทษ หรือใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือใช้ทั้งสองอย่างพร้อมกัน เป็นมาตรการบังคับแก่ความผิดอาญาที่เกิดขึ้นก็ได้ตามหลักความได้สัดส่วน[5]

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 การริบทรัพย์สินถูกจัดอยู่ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป ลักษณะ 1 บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดทั่วไป หมวด 3 โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย บทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องริบทรัพย์สินค่อนข้างเหมือนกับยกหลักการในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาไว้ก็คือว่า ยังคงซึ่งหลักการเดิม โดยมาตรา 26 เทียบได้กับมาตรา 35 แต่ปัจจุบันเพิ่มอำนาจให้ศาลคือ ให้ทำลายทรัพย์สิ่งของนั้นหรือทำให้ทรัพย์นั้นให้ใช้ไม่ได้ มาตรา 27 เทียบได้กับมาตรา 33 ส่วน มาตรา 28 เทียบได้กับมาตรา 32 หากแต่ลดเหตุแห่งการริบ คือ ใช้หรือขาย หรือทอดตลาด ซึ่งเป็นกรณีที่เป็นการริบโดยไม่มีฐานแห่งคำ

---

[5] ธีรสุทธ์ พันธุ์ฤทธิ์, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (The General Part of The Criminal Law), (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2555), น. 24-27.

พิพากษาว่าจำเลยมีความผิด (non conviction-based confiscation) เป็นการริบทรัพย์ซึ่งไม่เกี่ยวกับคดีอาญา แต่หากเป็นกรณีที่กล่าวตอนต้นจะเป็นการริบโดยฐานแห่งคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด (conviction-based con-fiscation)[6] ส่วนมาตรา 29 เทียบได้กลับมาตรา 37 ต่างกันตรงที่มีอำนาจสั่งเพียงกักขังภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด แต่ประมวลกฎหมายอาญาได้เพิ่มมาอีก 2 มาตรา คือ มาตรา 34[7] และมาตรา 36[8] เป็นหลักการคล้ายๆ กับ มาตรา 27 ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 หรือกฎหมายมาตรา 33 ในปัจจุบัน เพียงแต่ว่ามีการมาทำให้หลักเกณฑ์เรื่องนี้ชัดเจนขึ้นและเพิ่มเหตุแห่งการริบทรัพย์ของบุคคลที่สามเอาไว้เพิ่มอีกด้วย จึงเป็นการตอกย้ำว่าการริบทรัพย์ สิ่งของๆ บุคคลที่สามเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดคุ้มครองรับรองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเอาไว้ ปรากฏอยู่ในมาตรา 37 ซึ่งการรับรองสิทธิในรัฐธรรมนูญโดยหลักบัญญัติรับรองไว้สองแบบ คือ การรับรองอย่างบริบูรณ์และการรับรองอย่างสัมพัทธ์ สาระสำคัญอยู่ที่การรับรองอย่างสัมพัทธ์ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงหลักความชอบด้วยกฎหมาย เพราะการรับรองอย่างสัมพัทธ์แสดงให้เห็นว่า โดยหลักแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ การจำกัดเป็นเพียงข้อยกเว้น ฉะนั้นถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจหรือกฎหมายรองรับในการที่รัฐจะดำเนินการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลก็ไม่สามารถทำได้ ประกอบทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บทบัญญัติ มาตรา 1336 ยังบัญญัติรับรองสิทธิและคุ้มครองเจ้าของผู้มีสิทธิในทรัพย์สินในอันที่จะสามารถแสวงหาผลประโยชน์อันควรได้รับจากทรัพย์สินนั้น มีสิทธิใช้สอยทรัพย์สินได้ภายในอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ของตน โดยที่รัฐจะไม่เข้าไปกระทำการอันเป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินซึ่งเป็นพลเมืองของตน อีกทั้งหลักกฎหมายที่กล่าวมาล้วนแต่มีความสัมพันธ์กับกฎหมายอาญา คือ ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับกฎหมายมหาชนที่เป็นเรื่องระหว่างรัฐกับบุคคล รัฐใช้เป็นเครื่องมือปราบปราม ป้องปราม จัดการใช้มาตรการทางอาญาบังคับแก่เอกชน

---

[6] ปกป้อง ศรีสนิท, กฎหมายอาญาชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563), น. 257.

[7] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 34 มีหลักสำคัญว่า “บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือ มาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์นั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำผิด”

[8] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 มีหลักสำคัญว่า “ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานแต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้น จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด”

ผู้กระทำผิด และมีความสัมพันธ์กับกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับเรื่อง ที่จะศึกษาก็คือว่า ต้องการคุ้มครองมิให้บุคคลใดเสียหายเพราะการกระทำของบุคคลอื่น แม้ในทางอาญาจะถือเอาความเสียหายของบุคคลมีส่วนร่วมอยู่ก็ตาม[9] ฉะนั้นแล้วในการใช้มาตรการบังคับทางอาญาเรื่องริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ว่าแต่ในอดีตต่อมาถึงปัจจุบันยังคงซึ่งหลักการเดิมคือ “หลักรู้เห็นเป็นใจ” ในการก้าวล่วงเข้าไปกระทบสิทธิอันชอบธรรมโดยบริบูรณ์ของบุคคลที่สามจากสิ่งที่เกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญาของผู้อื่น

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมาจนกระทั่งมาถึงปัจจุบันคือเป็น ฉบับที่ 29 แต่ไม่ปรากฏว่ามีการแก้ไขหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินโดยเฉพาะอย่างยิ่งการริบทรัพย์ของบุคคลที่สามเลย แต่ก็มีการผลักดันให้มีการแก้ไข เพิ่มเติม ในรัฐบาลที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยที่คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติให้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา เพื่อเป็นการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินและเพิ่มวิธีการริบทรัพย์สินตามมูลค่า ต่อสภาผู้แทนราษฎร หนังสือเลขที่ นร ๐๕๐๓/๔๕๘๒ ลงวันที่ 13 มีนาคม 2552[10] โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับบุคคลที่สาม คือ ในเรื่องของหลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-base confiscation) เป็นการกำหนดวิธีการโดยให้อำนาจศาลกำหนดมูลค่าของสิ่งที่ริบแล้วชำระราคาตามมูลค่านั้น เนื่องจากว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่อาจริบได้เพราะได้จำหน่าย จ่ายโอน ไปให้บุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว และหลักความได้สัดส่วน (Proportionality) เป็นกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของศาลที่จะต้องคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดให้ใช้วิธีการอื่นที่ต้องให้เหมาะสมแก่พฤติการณ์ เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการพรากกรรมสิทธิ์จากผู้เป็นเจ้าของจึงเห็นสมควรใช้วิธีอื่นแทนการริบทรัพย์สิน ถึงอย่างไรหากวิธีการดังกล่าวไม่เกิดผล ศาลก็คงยังมีอำนาจริบทรัพย์สินในภายหลังได้อีก

แต่อย่างไรก็ตามปรากฏว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้มีการผลักดันให้มีการประกาศใช้แต่ประการใด หรือถึงแม้จะมีการประกาศใช้ ก็มิได้เป็นการปิดช่องว่างที่เป็นปัญหาในเรื่องที่กำลังศึกษานี้ให้ครอบคลุม กล่าวคือ ยังคงใช้หลักรู้เห็นเป็นใจอยู่เช่นเดิม แม้จะมีหลักการริบประโยชน์ขึ้นมาเสริมหรือหลักการริบทรัพย์สินแบบมูลค่าก็ตาม การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามก็ยังคงมีปัญหา ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติมาตรา 33 มาตรา 34 และมาตรา 36 ก็ล้วนแล้วแต่เป็นกรณีที่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์อยู่ในขณะมีการกระทำ

---

[9] ธีรสุทธ์ พันธุ์ฤทธิ์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น. 27- 28.

[10] สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา อาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. .....,” สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2564, จาก https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/299528

ความผิดที่เข้าเงื่อนไข 3 มาตราดังกล่าว[11] กล่าวคือ กฎหมายจะดูช่วงเวลาในขณะกระทำความผิดนั้นว่าบุคคลใดเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยที่ไม่คำนึงถึงว่าก่อน หรือหลังการกระทำ หรือหลังมีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้วว่าบุคคลใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ประมวลกฎหมายอาญาเรื่องริบทรัพย์สินโดยเฉพาะ มาตรา 36 ในการคืนทรัพย์สินให้กับเจ้าของที่แท้จริง ก็ใช้หลักรู้เห็นเป็นใจ แต่ก็มีขอบเขต การใช้เพียงแต่เฉพาะเป็นทรัพย์สินบุคคลที่สามในขณะกระทำความผิด หากกรณีเป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สามภายหลังกระทำความผิดหรืออาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิด มิใช่ขณะกระทำความผิดกล่าวคือ มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้วมีการฟ้องหรือนำคดีขึ้นสู่ศาลต่อมา ศาลตัดสินโดยออกมาในรูปแบบของคำพิพากษาหรือคำสั่งก็ต้องริบทรัพย์สินกรณีนี้ไม่มีปัญหาสามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ แต่ประเด็นสำคัญคือหากว่าเป็นกรณีกระทำความผิดแล้วโอนทรัพย์สินไปให้บุคคลที่สาม ศาลตัดสินต่อมาต้องริบทรัพย์สินปัญหาจึงมีว่าสามารถริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้หรือไม่ โดยใช้หลักรู้เห็นเป็นใจตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาก็คงต้องบอกว่าไม่จะสามารถกระทำได้เพราะกฎหมายมิได้ครอบคลุมถึงขนาดนั้นอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว

ปัจจุบันมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางแนวไว้ว่าหากเป็นการริบทรัพย์สินที่เป็นโทษทางอาญา การริบทรัพย์สินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นที่ไม่ได้กระทำความผิดย่อมมีผลลงโทษคือเท่ากับลงโทษผู้ที่มิได้กระทำความผิดย่อมไม่สามารถที่จะกระทำได้เลย[12] และถึงแม้ว่าจะมิใช่โทษทางอาญาที่ริบทรัพย์สินได้โดยไม่ต้องมีฐานแห่งคำพิพากษา ก็มิได้บัญญัติให้กระทำเช่นนั้นเพียงแต่ให้ริบเสียก่อนเท่านั้น ส่วนการขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา คือยังใช้หลักรู้เห็นเป็นใจเช่นเดิม อย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางแนวเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาไว้เป็นสองแนวซึ่งแนว

---

[11] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, "ริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย: ปัญหาข้อกฎหมายบางประการ," บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 77, ตอน 1, (มกราคม – มีนาคม 2564), น. 29.

[12] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12315/2558 "กฎหมายที่มีโทษทางอาญาเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายบัญญัติ การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาประการหนึ่งตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 (5) ดังนั้น การริบทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นที่มิได้กระทำผิด ย่อมมีผลเท่ากับลงโทษผู้ที่มิได้กระทำความผิดซึ่งกระทำมิได้ แม้ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ มาตรา 35 ที่โจทก์อ้างบัญญัติให้ริบเครื่องมือ เครื่องใช้ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดๆ ซึ่งบุคคลใช้หรือได้มาโดยการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่คำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิด หรือมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ก็มิได้บัญญัติให้กระทำเช่นนั้นเพียงแต่ให้ริบเสียก่อนเท่านั้น ส่วนการขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาอันเป็นหลักทั่วไป ดังนั้น เมื่อปรากฏว่าผู้ร้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รถไถของกลางและไม่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จึงให้คืนของกลางแก่ผู้ร้อง "

เดิมสามารถริบได้ แม้จะสุจริต แต่ปัจจุบันวางแนวว่าไม่สามารถริบได้เป็นการกระทำโดยสุจริตหรือที่ว่าเป็นกรณีมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย[13] อาจกล่าวได้ว่าโดยหลักจะริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ได้ แต่ก็มีข้อยกเว้น โดยดูขณะกระทำความผิดซึ่งใช้หลักรู้เห็นเป็นใจเข้ามาจับประเด็นนี้ หากถ้าเมื่อโอนไปให้บุคคลที่สามภายหลังกระทำผิด เมื่อบุคคลนั้นมิได้รู้เห็นเป็นใจก็ไม่สามารถริบได้ เมื่อริบไม่ได้ก็มาใช้บทบัญญัติมาตรา 37 (2) (3) นั้นก็ไม่น่าจะสอดคล้องเท่าใดนัก เพราะมาตรา 37 ก็แสดงอยู่ในตัวว่าเป็นการใช้ระบบริบทรัพย์ตามมูลค่า (Value-based confiscation)[14]

ฉะนั้น จึงทำให้การตีความดังกล่าวมีความหมายกว้างเกินไป อาจทำให้จำเลยยักย้ายถ่ายเททรัพย์สิน หรือเลวร้ายกว่านั้นอาจเป็นการคุ้มครองจำเลยในตัวด้วย โดยจะต้องไปฟ้องไล่เบี้ยว่ากล่าวกันอีกต่างหาก ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นการยากที่บุคคลที่สามจะได้ทรัพย์สินนั้นคืน ทั้งเป็นการขัดต่อหลักประกันในกฎหมายอาญา และขัดต่อหลักการรับรองสิทธิแห่งรัฐธรรมนูญจึงค่อนข้างที่เป็นข้อเสีย และยิ่งกว่านั้นส่งผลถึงกฎหมายวิธีสบัญญัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ หากมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไปแล้ว แต่ปรากฏต่อมาว่าบุคคลที่สามเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดมายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สิน โดยอาศัยบทบัญญัติ มาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญาจะถือว่าเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญามาตรา 190[15] หรือไม่ ซึ่งแน่นอนว่าหากจะคืนทรัพย์สินให้แก่บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดย่อมมีลักษณะเป็นการแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อ่านแล้วและมิใช่กรณีการแก้ไขหรือคำ

---

[13] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3829/2542 “ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ ไม่จำกัดเฉพาะผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะมีการกระทำความผิดเท่านั้น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมมีอำนาจจะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนได้ การที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางยังไม่ทำให้รถจักรยานยนต์ของกลางตกเป็นของแผ่นดินตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 เพราะคดียังไม่ถึงที่สุด เนื่องจากมีการฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ว่าไม่ควรริบรถจักรยานยนต์ของกลาง ดังนี้ในระหว่างที่คดีอยู่ในการพิจารณาของศาลฎีกา เจ้าของรถจักรยานยนต์ของกลางที่แท้จริงย่อมมีสิทธิโอนกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางให้แก่ผู้ร้องได้โดยชอบ และไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติห้ามโอนกรรมสิทธิ์กันไว้ ผู้ร้องจึงเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ของกลางที่แท้จริงและมีสิทธิมายื่นคำร้องขอคืนรถจักรยานยนต์ของกลางหลังจากศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วได้ภายในกำหนด 1 ปี และเมื่อผู้ร้องและ ส.เจ้าของเดิมของรถจักรยานยนต์ของกลางขณะที่จำเลยนำไปใช้ในการกระทำความผิด มิได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วย จึงต้องคืนรถจักรยานยนต์ของกลางให้แก่ผู้ร้อง”

[14] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6*, น. 254.

[15] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 190 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้แก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งได้อ่านแล้ว นอกจากแก้ถ้อยคำที่เขียนหรือพิมพ์ผิดพลาด”

ที่พิมพ์ผิดพลาด แม้ต่อมาจะมีคำพิพากษาฎีกา[16] วางบรรทัดฐานว่าไม่เป็นการต้องห้าม แต่ก็ยังไม่มีบทกฎหมายสารบัญญัติใด มารองรับเป็นการเฉพาะ ฉะนั้นการตีความนำไปปรับใช้จึงมีปัญหา มีผลกระทบต่อหลักกรรมสิทธิ์บุคคลที่สาม เพราะบุคคลที่สามก็มิใช่ตัวผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดแล้วเหตุใดจึงจะนำโทษอาญามาลงกับบุคคลที่สาม ท่านอาจารย์สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์ ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ในบทความของท่านโดยมีใจความสำคัญก็คือว่า ในขณะที่ทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้กระทำความผิดตอนนั้นบุคคลที่สามยังมิได้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้วจะมีสิทธิไปรู้เห็นเป็นใจได้อย่างไร และท่านได้กล่าวต่ออีกว่าแม้บุคคลที่สามจะรู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิด แต่การรู้นี้ก็รู้ภายหลังจากกระทำความผิดแล้ว กรณีนี้จึงไม่รวมอยู่ในกรณีบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำผิด แต่ถ้ามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการในการกระทำความผิด แม้บุคคลที่สามจะรู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิดแต่ไม่ได้รู้เห็นเป็นใจก็ไม่เข้ากรณีนี้[17] จึงทำให้เกิดปัญหาการปรับใช้ หรือตีความบทบัญญัติที่ไม่ได้อยู่บนหลักการพื้นฐานใดเลย หากแต่ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา หลักการสำคัญ อุปสรรคปัญหาการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตลอดถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์ และปัญหาการตีความประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ไปปรับใช้ ตลอดจนผลกระทบในการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด

3. เพื่อศึกษาและทำการเปรียบเทียบ วิเคราะห์ หลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สิน เปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ

4. เพื่อศึกษาหาแนวทางจัดทำข้อเสนอแนะที่เหมาะสมครอบคลุม เพื่อปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ในกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังมีการกระทำความผิด แต่ก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีการริบทรัพย์สิน

---

[16] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 740/2497 “ศาลมีคำพิพากษาให้ริบของกลาง ต่อมามีผู้มาร้องว่าของกลางนั้นเป็นของผู้ร้องเมื่อศาลเชื่อว่าของกลางเป็นของผู้ร้องจริงศาลก็อาจสั่งคืนให้ผู้ร้องได้ ไม่เป็นการแก้ไขคำพิพากษา”

[17] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 11*, น. 30.

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ปัญหาการใช้มาตรการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญามีปัญหาการตีความนำไปปรับใช้ เนื่องจากว่าบทบัญญัติมาตรา 36 ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยในส่วนของหลักการเกี่ยวกับบุคคลที่สามมีเฉพาะหลักกฎหมายที่พิจารณาช่วงเวลาขณะที่กระทำความผิดว่าทรัพย์สินเป็นของบุคคลใด หรือทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดอยู่ในขณะนั้นเป็นของบุคคลที่สามเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เท่านั้น ไม่มีหลักกฎหมายที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิด หรือภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งใช้มาตรการบังคับโทษทางอาญาโดยวิธีการริบทรัพย์สิน

ดังนั้น เพื่อให้การปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีอันจะกระทบสิทธิบุคคลที่สามให้ความคุ้มครองจำเลยมากเกินไป เพื่อไม่ให้จำเลยยักย้าย จำหน่าย จ่ายโอนทรัพย์สิน เพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย ผู้เขียนจึงเห็นสมควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 โดยปรับแก้เพิ่มเติมโดยนำ “หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน” ไปใช้สำหรับกรณีที่ทรัพย์สินตกไปเป็นของบุคคลที่สามภายหลังมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เมื่อบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดมายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินและไม่รู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดอาญาศาลต้องสั่งคืนทรัพย์สิน หากปรากฏว่าไม่สามารถคืนทรัพย์สินให้ได้ก็ให้ชดใช้ราคาแก่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงตามราคาท้องตลาดในวันที่รับโอนมา จึงจะทำให้บทบัญญัติเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มิให้เกิดการตีความนำกฎหมายไปใช้แบบเกินขอบเขตอันจะเป็นผลร้ายต่อบุคคลที่สามด้วย เพื่อให้ตีความนำไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องตรงต่อเจตนารมณ์หรือความของมุ่งหมายของกฎหมายมีสภาพบังคับและครอบคลุม สอดคล้องกับสภาวะสังคมไทยในปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ศึกษาถึง มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 โดยศึกษาประวัติความเป็นมา หลักการสำคัญ สภาพอุปสรรคปัญหาการตีความและการปรับใช้บังคับ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวและหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สิน ตลอดจนทำการเปรียบเทียบ วิเคราะห์หลักเกณฑ์ และปัญหาการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีการแก้ไข เพิ่มเติมให้ครอบคลุม มีสภาพ

บังคับได้และเกิดความชอบธรรม โดยมุ่งที่ศึกษาเฉพาะกรณีมาตรการในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา โดยเฉพาะเท่านั้น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ ใช้วิธีดำเนินการทำการศึกษาวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในค้นคว้า รวบรวม ศึกษาข้อมูล โดยศึกษาจาก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ความเห็นทางกฎหมาย ตำราหนังสือคำอธิบายกฎหมาย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสาร และข้อมูลจากระบบเครือข่ายภาษาต่างประเทศและภาษาไทย ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประโยชน์ศึกษาเรื่องนี้ด้วย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบ ความเป็นมา หลักการสำคัญ สภาพปัญหาการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตลอดถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

2. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ และปัญหาการตีความนำไปปรับใช้ตลอดจนผลกระทบในการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

3. ทำให้ทราบถึงความแตกต่าง ปัญหาและฐานความคิดที่เหมาะสมในการสนับสนุนหลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของกฎหมายประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศ

4. ทำให้ทราบถึง แนวทางที่เหมาะสมในการจัดทำข้อเสนอแนะให้ครอบคลุม เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติม บทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา ในกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังมีการกระทำความผิด แต่ก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีการริบทรัพย์สิน

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญา ในการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

ในการศึกษามาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินศึกษากรณี การริบทรัพย์สินของบุคคลที่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ในส่วนของบทที่ 2 นี้จะเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการในการใช้มาตรการบังคับทางอาญาโดยวิธีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ทั้งนี้ก็เพื่อใช้เป็นฐานความคิดหลักในการศึกษาเรื่องนี้ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์หาหลักการที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำมาตรการบังคับทางอาญาดังกล่าวไปปรับใช้กับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.1 หลักการพื้นฐานในกฎหมายอาญา

2.1.1 หลักประกันในกฎหมายอาญา

การใช้และการตีความกฎหมายอาญาตามกฎหมายไทย ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซิวิลลอว์ (Civil Law) หลักการใช้กฎหมายอาญาจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดตามที่บัญญัติ คำนึงถึงเจตนารมณ์ และคุณธรรมทางกฎหมาย ส่วนการเทียบเคียงกฎหมายมิอาจสามารถนำมาใช้ได้ โดยเนื้อหาหลักประกันในกฎหมายอาญามีหลักสำคัญ 3 ประการ[1] คือ การลงโทษต้องมีกฎหมายประการที่หนึ่ง การลงโทษต้องขึ้นกับการมีอยู่ของการกระทำประการที่สอง และโทษที่จะลงจะต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายเป็นประการที่สาม หลักประกันในกฎหมายอาญานี้ได้ถูกบัญญัติไว้ โดยปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญและตามประมวลกฎหมายอาญาด้วยอยู่ใน มาตรา 2 วรรคหนึ่ง มีหลักสำคัญว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ซึ่งนั้นก็หมายความว่า กฎหมายอาญาต้องเกิดจากการบัญญัติเท่านั้น

---

[1] อัจฉรียา ชูตินันทน์, “หลักการกำหนดความผิดอาญาและหลักการกำหนดโทษอาญาในการตรากฎหมาย,” วารสารสุทธิปริทัศน์, ปีที่ 35, ฉบับที่ 3, (กรกฎาคม-กันยายน 2564), น. 21.

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญสองข้อ ข้อแรกคือ กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น ที่สามารถกำหนดได้ว่าการกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นการกระทำที่เป็นความผิดอาญาได้ (nullum crimean sine lege) ข้อสองคือ กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น ที่สามารถกำหนดโทษสำหรับการกระทำนั้นได้โดยเฉพาะ (nulla poena sine lege) เช่นกัน อย่างไรก็ตามหลักการทั้งสองประการต้องมีอยู่ก่อนการกระทำนั้น และเมื่อการลงโทษเป็นมาตรการที่รุนแรงที่สุดที่รัฐใช้กับประชาชนในรัฐ รัฐต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนแน่นอนที่สุด เท่าที่จะทำได้ตามหลักความชัดเจนแน่นอน ซึ่งในภาพรวมนี้ก็เรียกกันว่า “หลักประกันในกฎหมายอาญา”

แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ที่มีหลักสำคัญว่า “กฎหมายนั้นต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษรหรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นๆ” หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้ในกฎหมายอาญาได้ เพราะเป็นการเน้นย้ำมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นการชี้ให้เห็นว่าเป็นกฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น ส่วนกฎหมายที่ตรงข้ามกฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติก็อาจจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมายก็ได้คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 วรรคสอง ที่มีหลักสำคัญว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับแก่คดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเช่นว่านั้น ให้วินิจฉัยคดีตามบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้ากฎหมายเช่นนั้นก็ไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป” หลักการในส่วนนี้มิอาจนำไปใช้ในกฎหมายอาญาได้เพราะอย่างที่กล่าว มิใช่กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติหากแต่เป็นกฎหมายที่เกิดจากการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกในสังคมต่างหาก จึงไม่อาจกำหนดให้การกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นความผิดอาญาหรือกำหนดโทษทางอาญาได้ ฉะนั้นแล้วหลักประกันในกฎหมายอาญาจะมีเนื้อหาครอบคลุม 4 ประการ[2]

1. กฎหมายอาญาต้องเกิดจากการบัญญัติ

ตามหลักความชอบด้วยกฎหมายอาญา[3] หากพิจารณาบทบัญญัติจะปรากฏในมาตรา 2 วรรคหนึ่ง กฎหมายอาญาต้องเกิดจากการบัญญัติ ซึ่งใช้คำว่า “บัญญัติเป็นความผิด” แสดงให้เห็นว่ากฎหมายอาญาต้องเป็นกฎหมายเกิดจากการบัญญัติ ดังนั้น กฎหมายจารีตประเพณีจึงตรงกันข้ามเพราะจารีตประเพณีมิได้เกิดจากการบัญญัติ แต่เกิดจากการปฏิบัติ จึงห้ามนำกฎหมายจารีตประเพณีมาใช้ในกฎหมายอาญา ดังนั้น กฎหมายจารีตประเพณีจะกำหนดให้การกระทำเป็นความผิดในทางอาญา หรือจะนำมาเพิ่มโทษในทางอาญาไม่ได้ (nullum poena sine lege scripta) กล่าวคือ กฎหมาย

---

[2] คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563), น. 89.

[3] อัจฉรียา ชูตินันทน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 26.

จารีตประเพณีจะนำมาใช้ในกฎหมายอาญาไม่ได้ โดยเป็นข้อเรียกร้องที่หนักกว่ากฎหมายอื่นต่างจากกฎหมายแพ่ง ที่จารีตประเพณีเป็นที่มาของกฎหมายแพ่งอย่างหนึ่ง แต่ในทางกฎหมายอาญาต้องเป็นกฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น ซึ่งข้อเรียกร้องนี้ เป็นข้อเรียกร้องในทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 2 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญา

2. กฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน

การบัญญัติกฎหมายอาญา ต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอนเป็นไปตาม “หลักความชัดเจนแน่นอน” โดยการบัญญัติกฎหมายอาญาต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนแน่นอนที่สุด เท่าที่สามารถทำได้ โดยต้องหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่กำกวมไม่แน่นอนหรือถ้อยคำที่อาจตีความได้หลายนัย “หลักความชัดเจนแน่นอน” (nullum crimen sine lege certra) ย่อมเป็นหลักประกันว่ากฎหมายที่บัญญัตินั้นตรงกับเจตจำนงของฝ่ายนิติบัญญัติอย่างแท้จริง และยังเป็นเครื่องป้องกันมิให้ศาลใช้อำนาจตามใจชอบหรือตามอำเภอใจหรือตามความรู้สึกของตนในการตัดสินคดี หลักการนี้แสดงให้เห็นถึงหลักนิติรัฐในกฎหมายอาญาและข้อเรียกร้องในหลักการนี้มีความสำคัญยิ่งกว่าข้อห้ามใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งเสียอีก Prof. Dr.Hans Welzel กล่าวว่า “อันตรายที่แท้จริงที่คุกคามหลักประกันของกฎหมายอาญาไม่ได้เกิดจากการใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง แต่เกิดจากความไม่ชัดเจนแน่นอนของกฎหมายอาญา”

3. การห้ามใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งลงโทษทางอาญา

เป็นการห้ามใช้กฎหมายอาญาที่เกินเลยขอบเขต ของบทบัญญัติที่พึงหาได้ จากการตีความกฎหมายอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ตามมาตรา 2 วรรคหนึ่ง ห้ามใช้บทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งกำหนด หรือขยายบทกฎหมายที่มีอยู่แล้วในทางที่เป็นโทษ รวมตลอดถึงห้ามใช้บทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งในทางที่เพิ่มโทษทางอาญา ซึ่งกฎหมายอาญานั้นหากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิด ย่อมถือว่าบุคคลผู้กระทำนั้นไม่มีความผิดจึงไม่สมควรได้รับโทษจะนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาลงโทษแก่บุคคลไม่ได้ เพราะเป็นการทำให้หลักประกันในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของบุคคลลดน้อยลง เนื่องจากไม่ทราบว่าการกระทำของตนจะเป็นความผิดตามกฎหมายได้หรือไม่ ทำให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้รักษากฎหมาย [4]คือ หากกรณีใดที่มีกฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแล้ว ในกรณีนั้นต้องใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณเสมอ หลักการนี้มีเหตุผลเช่นเดียวกับการห้ามใช้กฎหมายจารีตประเพณี อีกทั้งหากยอมให้มีการใช้กฎหมายอาญาที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งได้ผลแล้วก็จะกลายเป็นว่าการลงโทษการกระทำใดการกระทำหนึ่งหรือไม่นั้นจะเป็นเรื่องในทางอัตวิสัย (Subjective) ซึ่งในทางกฎหมายแล้วเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาและเป็นสิ่งที่

[4] ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 23 (กรุงเทพมหานคร: วิญญชน, 2564), น. 26.

ต้องหลีกเลี่ยง อาจกล่าวได้ว่าหลักการข้อนี้เป็นนโยบายในทางอาญา ซึ่งหลักนี้ห้ามทั้งนำมาใช้กับกฎหมายอาญาทั้งที่เป็นกฎหมายสารบัญญัติ และกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 134 ที่มีหลักว่า “ไม่ว่าในกรณีใดๆ ห้ามมิให้ศาลที่รับฟ้องคดีไว้ ปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีโดยอ้างว่า ไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับแก่คดี หรือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับถ้าเคลือบคลุมหรือไม่บริบูรณ์” ทั้งนี้เพราะตามปกติกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งห้ามนำมาใช้ในกฎหมายอาญา แต่การใช้กฎหมายอาญาใกล้เคียงอย่างยิ่ง ในทางที่เป็นคุณย่อมกระทำได้ไม่ต้องห้ามในกฎหมายอาญาโดยเห็นได้จากบทบัญญัติ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3 วรรคหนึ่งที่มีหลักสำคัญว่า “ถ้ากฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้ในภายหลังการกระทำความผิด ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด ไม่ว่าในทางใด เว้นแต่คดีถึงที่สุดแล้ว...” การที่กฎหมายอาญาห้ามใช้จารีตประเพณี และกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งในกฎหมายอาญามีเหตุผลสำคัญสองประการอย่างที่กล่าวมาข้างต้นก็คือ ประการแรก เป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะการลงโทษทางอาญา ให้การกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นความผิดเป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ประการที่สองเป็นนโยบายอาญาเพราะถ้าหากยอมให้ใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งจะกลายเป็นว่าการลงโทษการกระทำใดการกระทำหนึ่งหรือไม่นั้น จะขึ้นอยู่กับความรู้สึกผิดถูกของบุคคล จนเกินขอบเขตซึ่งเป็นเรื่องในทางอัตวิสัย (Subjective)

4. กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลัง

กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลัง หากพิจารณาจากถ้อยคำใน มาตรา 2 วรรคหนึ่งที่ว่า “กฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดบัญญัติเป็นความผิด” แสดงให้เห็นชัดถึงข้อห้ามย้อนหลังของกฎหมายอาญา หลักประกันข้อนี้แสดงให้เห็นถึงหลักนิติรัฐเช่นกัน การห้ามใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังหมายความว่าถ้าบุคคลได้กระทำการใดลง และในขณะกระทำนั้นการกระทำนั้นไม่มีโทษทางอาญาแล้วย่อมไม่อาจจะบัญญัติให้ย้อนหลัง ว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ต้องรับโทษในทางอาญาได้โดยเด็ดขาด หลักกฎหมายที่ว่า กฎหมายไม่มีผลย้อนหลังไม่ใช้ในกรณีที่เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ เช่น เรื่องอายุความร้องทุกข์ เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี จึงเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ วิธีการเพื่อความปลอดภัย ย้อนหลังได้เมื่อมีผลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 12 เพื่อความปลอดภัยจึงใช้บังคับได้ทันทีเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากผู้กระทำความผิดในเวลาเร็วที่สุด

การใช้กฎหมายอาญาจะต้องอยู่ภายในขอบเขตหรือกรอบแห่งความหมายของบทบัญญัติของกฎหมาย หากว่าใช้กฎหมายอาญาเกินขอบเขตหรือเกินเลยกรอบของความหมายแล้ว

ก็ไม่ใช่การตีความกฎหมายอาญาแต่จะเป็นการใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งและถ้าหากการใช้กรณีเช่นนี้เป็นไปในทางที่เป็นผลร้ายย่อมเป็นการต้องห้ามในกฎหมายอาญา[5]

2.1.2 หลักการตีความกฎหมายอาญา

การตีความกฎหมายอาญาเป็นบทบาทของศาลสามารถตีความขยายถ้อยคำในตัวบทกฎหมายได้ตราบเท่าที่ยังอยู่ภายใต้เจตนารมณ์ของบทบัญญัตินั้น[6] เมื่อกฎหมายได้รับการบัญญัติขึ้นย่อมถือว่าเป็นเจตจำนงของประชาชนโดยมีกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ผ่านรัฐสภาอันเป็นตัวแทนของประชาชน การตีความจึงต้องกระทำให้สอดคล้องกับเจตจำนงของประชาชน ฉะนั้นศาลจึงต้องผูกมัดกับเจตนารมณ์เบื้องหลังตัวบทกฎหมายที่สามารถหยั่งรู้ถึงสิ่งดังกล่าวได้โดยการตีความถึงแม้ว่าผู้พิพากษาจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ถึงอย่างไรก็ต้องเคารพต้องอยู่ในอาณัติของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ก็คือหาความหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการวินิจฉัยคดีถึงขนาดที่ว่าเป็นที่คาดหมายได้ว่าในเรื่องทำนองเดียวกันผู้พิพากษาท่านอื่นก็จะแปลหรือตีความออกมาในแนวทางเดียวกัน[7]หรือกล่าวอีกอย่างก็คือ การตีความกฎหมายต้องมีลักษณะของความเป็นภาวะวิสัยโดยที่สามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องได้ ซึ่งกฎหมายวิธีสบัญญัติ[8]ก็ได้มีบทบังคับศาลในการให้เหตุผลในคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นโดยที่ศาลจะต้องให้รายละเอียดเหตุผลที่ชัดเจนเท่าที่จะให้ได้จึงจะเป็นการถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่ใช้บังคับได้แล้วก็จะนำเข้ามาสู่การตีความกฎหมาย (Auslegung des Gesetzes/interpretation of law) อาจกล่าวได้ว่าเป็นการค้นหาความหมายที่แท้จริงแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อใช้กรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะการตีความกฎหมายมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 4 ประการ[9]

1. การตีความตามหลักภาษา (grammatische Auslegung)

การตีความตามหลักภาษา โดยที่ถ้อยคำของตัวบทกฎหมายเป็น “วัตถุ” (object) แห่งการตีความเป็นการหาความหมายจากความหมายของภาษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์นี้เป็นลำดับแรก[10] เพราะความหมายของบทบัญญัติแห่งตัวบทกฎหมายจะเป็นกรอบใน

---

[5] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 85.

[6] อัจฉรียา ชูตินันทน์, “นิติวิธีในการตีความกฎหมายอาญาของไทย,” วารสารสุทธิปริทัศน์, ปีที่ 33, ฉบับที่ 107, (กรกฎาคม – กันยายน 2562), น. 247.

[7] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 77.

[8] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 186 (6) มีหลักสำคัญว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องมีเหตุผลในการตัดสินทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย”

[9] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 79.

[10] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: วิญญชน, 2564), น. 85.

การตีความกฎหมายที่สำคัญที่จะป้องกันมิให้เกิดผลร้ายแก่บุคคล การตีความในข้อนี้จะยากตรงที่ว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่าถ้อยคำที่จะตีความมีความหมายที่ตรงตามที่ใช้กันทั่วไป ฉะนั้นจึงต้องดูว่าฝ่ายนิติบัญญัติมีความต้องการมุ่งประสงค์จะให้ถ้อยคำในตัวบทนั้นมีความหมายพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่

2. การตีความตามความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกฎหมาย (systematicsche Auslegung)

การตีความข้อนี้แม้ผู้ที่ตีความจะถือความหมายในทางกฎหมายเป็นเกณฑ์ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพึงระลึกด้วยว่าภาษาของกฎหมายเองก็อาจแตกต่างกันได้โดยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกฎหมาย เพราะกฎหมายอาญามีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ถึงบางกรณีกฎหมายจะได้ให้คำใดคำหนึ่งไว้ก็ใช่ว่าจะเป็นความหมายเดียวกันเสมอไป และบางสิ่งที่ไม่อยู่ในกฎหมายอาญา แต่ปรากฏอยู่ตามกฎหมายอื่นจึงนำมาใช้ในกฎหมายอาญาได้ เช่น คดีลักกระแสไฟฟ้า โดยเพื่อให้เป็นไปตามหลักความเป็นหนึ่งเดียวของระบบกฎหมายนั้นเอง การตีความกฎหมายต้องนำไปสู่การปราศจากความขัดแย้งและเกิดความกลมกลืน ในความหมายของกฎหมาย ปราศจากความขัดแย้งและการเกิดความกลมกลืนของกฎหมายนี้เป็นเป้าหมายของการตีความกฎหมายลำพังการตีความตามหลักภาษาอย่างเดียวอาจขาดความกลมกลืนในความหมายของกฎหมายได้เพราะบทบัญญัติของกฎหมายมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ[11] ด้วยเหตุนี้การอาศัยหลักการตีความตามหลักภาษาเพียงอย่างเดียวคงไม่อาจเพียงพอให้ทราบถึงความหมายที่อยู่เบื้องหลังตัวบทได้อย่างถูกต้อง แต่ทั้งนี้ก็ใช่ว่าระบบกฎหมายบางกรณีที่ยังคงขาดความชัดเจนได้จึงต้องพิจารณาให้รอบด้าน

3. การตีความตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย (historische Auslegung)

ไทยใช้ระบบกฎหมายซิวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งเป็นประวัติความเป็นมาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ฉะนั้น การตีความกฎหมายจึงต้องตีความให้สอดคล้องกับระบบกฎหมายระบบการดำเนินคดีของไทยจึงมิใช่ระบบการต่อสู้กันของคู่ความอย่างประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)[12] การตีความข้อนี้เป็นการมุ่งหาความหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายจากประวัติความเป็นมาโดยพิจารณาจากประวัติการยกร่าง ไม่ว่าจะเป็นต้นร่าง เหตุผลของการร่าง ตลอดจนรายงานกระบวนพิจารณาของการประชุมสภา โดยเฉพาะเหตุผลในการประกาศใช้อีกแหล่งข้อมูลที่จะทำให้สามารถทราบถึงความหมายประวัติความเป็นมาของบทกฎหมายดังกล่าว

4. การตีความตามความมุ่งหมายของตัวบทกฎหมาย (teleologische Auslegung)

---

[11] *เพิ่งอ้าง*, น. 86.

การตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยพิจารณาเหตุผลโดยใช้เครื่องช่วยต่างๆ ดังกล่าวย่อมจะทำให้การตีความกฎหมายเป็นไปโดยมีหลักเกณฑ์ โดยยึดถือหลักข้อนี้เป็นแกนกลางหรือแกนนำ ส่วนหลักอื่นนำมาเป็นปัจจัยเสริมเพื่อจะเป็นตัวผลักให้เข้าไปใกล้กับความหมายที่แท้จริงของกฎหมาย

ดังนั้น หลักการตีความกฎหมายอาญานั้น เห็นว่าตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีโทษทางอาญาการตีความควรพิเคราะห์หรือพิจารณาตัวบทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้ความหมายของถ้อยคำตัวอักษรแบบขยายความได้โดยอยู่ในขอบเขตเพื่อให้ทราบถึงเจตนาที่อยู่เบื้องหลังตัวบท ตลอดจนหลักการรากฐานที่สนับสนุนหรือแนวความคิดของผู้ร่างกฎหมายที่เป็นฐานความคิดในการกำหนดบทบัญญัตินั้นๆ ขึ้นไปพร้อมกันให้เป็นไปตามระบบ มิใช่ต้องตีความโดยเคร่งครัดตามตัวบทบัญญัติอย่างเช่นในระบบคอมมอนลอว์ (common law) ซึ่งเป็นการตีความโดยให้ความหมายอย่างแคบ จะตีความแบบขยายความมิได้ เพราะศาลในระบบคอมมอนลอว์ (common law) มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาตัดสินไปตามถ้อยคำในตัวบทกฎหมายที่ผู้สร้างกฎหมายหรือผู้บัญญัติกฎหมายบัญญัติไว้

2.1.3 หลักการคำนึงถึงเหตุอัตตะวิสัย และเหตุภาวะวิสัยในการลงโทษ

การคำนึงถึงเหตุอัตตะวิสัย ในการกระทำความผิดที่ได้สร้างความเสียหายให้กับสังคมเท่ากัน ผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีอาจใช้ดุลพินิจกำหนดโทษให้ต่างกันได้ เนื่องจากเหตุที่ว่าตัวผู้กระทำความผิดค่อนข้างที่จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการใช้โทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวผู้กระทำความผิด หรือพิจารณาจากเหตุทางด้านอัตวิสัย (Subjective) ของผู้กระทำซึ่งอาจจะแตกต่างกัน หลักดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็นสองช่วงคือ ช่วงเวลาก่อนมีการพิพากษาหรือที่เรียกว่า “personalization des peines”และช่วงเวลาระหว่างการลงโทษ หรือที่เรียกว่า “individualization des peines”[13] ส่วนการคำนึงถึงเหตุภาวะวิสัยในการลงโทษ Cesare Beccaria กล่าวว่าขนาดที่แท้จริงของอาชญากรรมคือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสังคม หากว่าอาชญากรได้สร้างความเสียหายรุนแรงก็ชอบที่จะต้องถูกลงโทษหนัก แต่หากปรากฏว่าสร้างความเสียหายไม่รุนแรงก็ชอบที่จะต้องถูกลงโทษเบา ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับเป็นที่กว้างขวางและสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน[14]

2.1.4 หลักความจำเป็นและได้สัดส่วนแห่งการลงโทษ

กฎหมายต้องบัญญัติโทษทางอาญาที่มีความจำเป็น ฉะนั้นโทษทางอาญาจึงต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญสองประการ คือ จำเป็น และต้องได้สัดส่วน ซึ่งค่อนข้างที่จะ

---

[13] ปกป้อง ศรีสนิท, กฎหมายอาญาชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563), น. 213.

[14] *เพิ่งอ้าง*, น. 211.

สอดคล้องกับคำกล่าว Cesare Beccaria เพื่อไม่ให้โทษทางอาญาใดก็ตามที่เป็นการกระทำที่รุนแรงโดยคนหนึ่งคนหรือคนหลายคนต่อคนในสังคม ดังนั้น โทษทางอาญาจึงต้องเปิดเผย จำเป็นและมีความรุนแรงน้อยที่สุดตามพฤติการณ์ที่ปรากฏ และต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย

การกระทำตามกฎหมายอาญานั้น หลักของความรับผิดตามปกติจะต้องมีส่วนที่เป็นองค์ประกอบภายใน (Subjective) และองค์ประกอบภายนอก (Objective) ประกอบกันอยู่เสมอ ที่เรียกรวมว่า ความผิด (Fault) ที่เรียกว่า หลักการกระทำโดยเจตนา

1. ความหมายของการกระทำโดยเจตนา[15]

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 มี หลักสำคัญว่า “ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้”

คำว่า “องค์ประกอบของความผิด” (Tatbestand) ในเบื้องต้นนี้คงหมายถึง สิ่งที่เป็นส่วนภายนอก คือ สิ่งที่มิใช่ส่วนจิตใจของตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิด และสิ่งที่เป็นส่วนภายในหมายถึง สิ่งที่เป็นส่วน จิตใจของผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิด ซึ่งสิ่งที่เป็นส่วนภายนอก ในกรณีนี้ตามปกติจะมีอย่างเดียว คือการกระทำโดยเจตนา ซึ่งจะต่างกับกรณีแรกเพราะกรณีที่สองที่เป็นส่วนประกอบภายนอกนั้น ซึ่งปกติมีหลายแบบ เช่น ผู้กระทำความผิด การกระทำกรรมของการกระทำและผลของการกระทำของบทบัญญัติฐานความผิดในฐานความผิดหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของความผิดนั้นก็คือสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่ส่วนจิตใจของผู้กระทำ ความผิดและสิ่งที่เป็นส่วนจิตใจของผู้กระทำความผิด

2. องค์ประกอบของเจตนา

เมื่อการกระทำโดยเจตนาประกอบไปด้วยส่วนประกอบภายใน (Subjective) และส่วนประกอบภายนอก (Objective) ซึ่งส่วนประกอบภายในก็คือ ส่วนรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด ในขณะที่ส่วนประกอบภายนอกคือส่วนต้องการการเกิดขึ้นจริงของข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด หรือส่วนประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลของการกระทำ

(ก) เจตนาโดยตรง (Dolus directus)

เป็นความต้องการที่เป็นความประสงค์ต่อผลคือ ความต้องการโดยตรงของตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งความต้องการนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 ลำดับ คือ ลำดับต้นและความต้องการลำดับรอง โดย “คำว่าประสงค์ต่อผล” ก็คือประสงค์ถึงการที่จะให้เป็นไปตามข้อเท็จจริง แห่งฐานความผิดแต่ละฐานเท่านั้น มิได้หมายความไปถึงว่าเจตนาโดยตรง (Dolus directus) มีได้เฉพาะในความผิดที่

[15] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 10*, น. 180.

ต้องการผล (Result-based offences) เท่านั้น ความผิดที่ไม่ต้องการผลก็มีได้ โดยหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องเจตนาต้องมีลำดับขั้นตอนก็คือ ถ้าหากว่าเป็นเจตนาโดยตรงเป็นเจตนาในระดับต้นที่จะต้องได้รับการวินิจฉัยก่อนเสมอ จะก้าวข้ามไปวินิจฉัยเจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis) ไม่ได้ เมื่อปรากฏว่าการกระทำใดการกระทำหนึ่งไม่เป็นการกระทำโดยเจตนาโดยตรง (Dolus directus) แล้วกรณีจึงจะวินิจฉัยต่อไปถึงเจตนาโดยอ้อม หรือเจตนาย่อมเล็งเห็นผล หากวินิจฉัยไม่มีลำดับขั้นตอนตามที่ในทางปฏิบัติการวินิจฉัยคดีของศาลฎีกาที่ไม่มีลำดับขั้นตอนได้สร้างความสับสนในทางวิชาการ เพราะทำให้ไม่สามารถหยั่งทราบความเห็นที่แท้จริง หรือการตีความกฎหมายของเรื่องนี้ของฝ่ายศาลได้ คำพิพากษาของศาลฎีกา[16]ทั้งหลายที่กล่าวถึง การเล็งเห็นผล แท้จริงแล้วเป็นกรณีเจตนาโดยตรง (Dolus directus) ทั้งสิ้น กรณีจึงไม่อาจทราบได้ว่าในกรณีทั้งหลายนั้นศาลฎีกามีความเห็นเกี่ยวกับเจตนาโดยตรงว่าอย่างไร

(ข) เจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis)

เจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis) หรือเจตนาย่อมเล็งเห็นผล เป็นเรื่องที่มีปัญหามากในกฎหมายอาญา เพราะเจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis) ค่อนข้างสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการกระทำโดยประมาทโดยรู้ตัว (Advertent negligence) นักนิติศาสตร์เยอรมันรายแรกที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้คือ Reinhard Frank และได้เรียกหลักเกณฑ์นี้ว่าทฤษฎียอมกระทำ (Consent-based theory) หลักเกณฑ์ก็คือ ถ้าผู้กระทำเล็งเห็นล่วงหน้าแล้วว่าผลเหตุการณ์ ตามที่กฎหมาย

---

[16] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2255/2522 “บรรยายฟ้องว่าจำเลยมีเจตนาจะให้รถยนต์ที่ผู้ตายขับชนกับรถโดยสารประจำทางซึ่งจำเลยย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นอยู่แล้วว่า เมื่อรถโดยสารแล่นสวนทางมาในระยะใกล้ หากจำเลยได้หยุดและหักรถหลบเข้ามาทางซ้าย ผู้ตายต้องหลบมาทางขวา จะชนกับรถโดยสารในทันที ผู้ตายและผู้โดยสารต้องถึงแก่ความตายและบาดเจ็บสาหัส และรถทั้งสองชนกัน มีคนตายและบาดเจ็บสาหัสดังเจตนาของจำเลย หรือมิฉะนั้นก็ขับรถด้วยความประมาทแสดงว่าฟ้องมีความประสงค์ให้ลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง หาใช่ขอให้ลงโทษทั้งสองอย่างไม่ ฟ้องโจทก์จึงชอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) และจำเลยเข้าใจฟ้องได้ดี ฟ้องโจทก์จึงไม่เคลือบคลุม (อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 1547/2511)”

จำเลยขับรถปิดเส้นทางไม่ยอมให้ผู้ตายซึ่งขับรถตามหลังมาแซงขึ้นหน้า เมื่อรถโดยสารประจำทางแล่นสวนทางมา จำเลยก็แกล้งเบรคให้รถหยุดในทันที การกระทำเช่นนี้จำเลยย่อมเล็งเห็นได้ว่าผู้ตายต้องหักรถหลบไปทางขวาและชนกับรถโดยสารนั้น ซึ่งจำเลยย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำของจำเลยได้ว่าจะมีผู้ได้รับอันตรายบาดเจ็บและตายเกิดขึ้นจากเหตุที่รถชนกันนั้น ฉะนั้นเมื่อผู้ตายถึงแก่ความตายด้วยผลแห่งการกระทำของจำเลยดังกล่าว จึงได้ชื่อว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าผู้ตาย”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2804/2519 “จำเลยยิงปืนเข้าไปในกลุ่มคนที่นั่งโดยสารในเรือ เมื่อเรือถอยห่างออกมาประมาณ 1 วา โดยยิงถูกที่หัวเรือ1 นัด ห่างคนที่นั่งหัวเรือประมาณ 2 ศอก การยิงปืนในลักษณะเช่นนี้ย่อมเล็งเห็นผลได้ว่า กระสุนปืนอาจไปถูกคนในเรือถึงแก่ความตายได้ จำเลยต้องมีความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288, มาตรา 80”

บัญญัติว่าเป็นความผิดจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แล้วผู้กระทำยังได้กระทำการนั้นไปทั้งที่เห็นล่วงหน้าแล้วเช่นนั้น กรณีต้องถือว่าผู้กระทำการนั้นกระทำไปโดยเจตนา ซึ่งทฤษฎียอมกระทำ (Consent-based theory) ได้ถูกนำไปใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเยอรมัน หลายคดี ทั้งที่ทฤษฎีนี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก โดยนักนิติศาสตร์กล่าวว่าเมื่อผู้กระทำเห็นว่าผลจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนแล้วผู้กระทำย่อมจะต้องงดเว้นไม่กระทำจึงจะถูกต้อง การที่ผู้กระทำได้กระทำลงไปเพราะผู้กระทำมั่นใจว่าผลจะไม่เกิดการกระทำของผู้กระทำจึงควรเป็นการกระทำโดยประมาทมากกว่าการกระทำโดยเจตนา

หลักเจตนาโดยอ้อมของ (Prof.Dr. Hans-Heinrich Jescheck) เจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis) หมายความว่า ผู้กระทำมีความมั่นใจว่าเหตุการณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นและผู้กระทำก็พอใจ หากเหตุการณ์ที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น โดยที่การศึกษากฎหมายของไทยเรายังขาดความสมบูรณ์ในทางทฤษฎีอยู่อย่างมากประกอบกับคำพิพากษาของศาลฎีกาเองก็ไม่ได้วางหลักแม้กระทั่งในส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของการกระทำโดยเจตนา ดังกล่าวมาแล้วการวินิจฉัยเรื่องเจตนาโดยอ้อม (Dolus eventualis) ของศาลฎีกาจึงขาดความชัดเจนไปด้วยและกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำโดยย่อมเล็งเห็นผลนั้นแท้จริงแล้ว เห็นว่าเป็นกรณีที่ผู้ทำได้กระทำโดยประสงค์ต่อผลทั้งสิ้นดังกล่าวมาแล้ว

3. หลักความชั่ว[17] (Blameworthiness)

1. ความหมายของความชั่วตามกฎหมายอาญา

การพิจารณาความหมายของความชั่วนี้ หากเป็นความชั่วตามความหมายทั่วไปสิ่งหรือวัตถุที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการพิจารณาให้ทราบถึงความหมายก็คือ ศีลธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นความไม่ดีงามอันเกิดจากการฝ่าฝืน ซึ่งจะเป็นคนละเรื่องกับความชั่วตามกฎหมายอาญาที่มีสิ่งที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการพิจารณาคือ การกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ (Fulfillment of offence description) ที่เป็นการกระทำผิดกฎหมาย (Unlawfulness) โดยที่จะขึ้นอยู่กับการตัดสินของผู้กระทำในการกระทำนั้นและในขณะนั้น ผู้กระทำใดมีความชั่วก็ย่อมจะเป็นบุคคลที่จะต้องถูกตำหนิจากสังคม และการกระทำดังกล่าวของผู้กระทำย่อมเป็นการกระทำที่สามารถตำหนิได้ และด้วยเหตุผลนี้ในทางกฎหมายอาญาถือว่าบุคคลผู้นั้นได้กระทำการโดยมีความชั่ว จึงอาจกล่าวได้ว่าความชั่วคือ การตำหนิได้ของการกำหนดเจตจำนง

การพิจารณาความผิดกฎหมาย (Unlawfulness) ของการกระทำจะเป็นการพิจารณาเฉพาะการกระทำกับข้อห้ามไม่ให้กระทำ (Norm of prohibition) หรือกับข้อบังคับให้กระทำ

---

[17] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 10*, น. 290.

(Norm of perception) ที่ถูกกำหนดไว้ในฐานความผิดเท่านั้น โดยที่ไม่ต้องพิจารณาต่อไปว่าการกระทำดังกล่าวนั้น ผู้กระทำความผิดอยู่ในวิสัยที่จะสามารถแยกแยะความผิดถูกของการกระทำของตนได้หรือไม่ ซึ่งการที่จะพิจารณาไปถึงความสามารถของบุคคลในการที่จะแยกแยะความผิดถูกของการกระทำของบุคคลดังกล่าวได้หรือไม่นั่นคือ การพิจารณาเรื่องความชั่ว (Blameworthiness) ก็คือการตำหนิได้ของการกระทำว่ามีอยู่หรือไม่นั้น หาได้พิจารณาที่ตัวผู้กระทำในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล แต่จะพิจารณาโดยใช้ตามมาตรฐานของวิญญูชนที่อยู่ในฐานะเช่นผู้กระทำความผิด ซึ่งความชั่ว (Blameworthiness) นี้มีอยู่ทั้งในความผิดที่กระทำโดยเจตนาและในความผิดที่กระทำโดยประมาท

อย่างไรก็ตาม บุคคลบางกลุ่มอาจมีความบกพร่องบางอย่างในตัวเอง ซึ่งอาจจะเป็นความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิดหรือเป็นความบกพร่องที่เกิดขึ้นภายหลังก็ได้ เมื่อมีความบกพร่องก็อาจนำมาซึ่งการขาดความรู้ผิดชอบที่ไม่สามารถบังคับตนเองได้ ว่าได้กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย โดยบุคคลเช่นนี้ในทางกฎหมายอาญา ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำชั่ว (Capacity of blameworthiness) เมื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายจึงเป็นการกระทำที่ปราศจากความชั่ว ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการทำชั่วนี้ กฎหมายจำแนกบุคคลออกเป็น 3 ประเภทคือ บุคคลที่ขาดหรือไม่มีความสามารถในการทำชั่วเป็นประเภทแรก เช่น บุคคลที่มีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนในขณะทำความผิด หรือเด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี ในขณะกระทำความผิด บุคคลที่อาจมีความสามารถในการทำชั่วเป็นประเภทที่สอง ก็คือบุคคลที่มีอายุกว่า 15 ปี แต่ยังไม่เกิน 18 ปี ในขณะกระทำความผิดและบุคคลที่มีความสามารถในการทำชั่วที่สมบูรณ์เป็นประเภทที่สามคือ บุคคลที่มีอายุกว่า 15 ปี

อาจกล่าวได้ว่า การพิจารณากำหนดความสามารถในการทำชั่ว (Capacity of blameworthiness) ตามกฎหมายอาญาของบุคคลจะกำหนดไว้ 2 สถานการณ์ก็คือ การกำหนดโดยพิจารณาถึงความเจริญวัยของมนุษย์คือ พิจารณาที่อายุของบุคคลผู้กระทำ และกำหนดโดยพิจารณาที่ความสมบูรณ์ของจิตของบุคคล เพราะในการกระทำความผิดของบุคคลนั้นจะต้องถือว่าความสามารถในการทำชั่วเป็นปัจจัยประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะกฎหมายจะลงโทษเฉพาะบุคคลที่สามารถแยกแยะความผิดถูกของการกระทำของตนได้เท่านั้น

2. ความสำคัญผิดในความผิดกฎหมาย (Mistake of unlawfulness)

เป็นความสำคัญผิดที่ว่าการกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมายคือ ผู้กระทำความผิดไม่รู้ว่าเป็นการกระทำที่กฎหมายห้าม ด้วยเหตุในความสำคัญผิดผู้กระทำความผิดจึงเข้าใจว่าการกระทำของตนไม่ใช่การกระทำที่ผิดกฎหมาย (Unlawful) การที่จะวินิจฉัยเกี่ยวกับความสำคัญผิดในข้อห้าม (Mistake of law) ซึ่งในทางทฤษฎีมีความสัมพันธ์กับความเห็นในทางทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำของ

มนุษย์คือ ทฤษฎีการกระทำที่มีอยู่สองทฤษฎีคือ ทฤษฎีการกระทำก่อให้เกิดผล (Result-based theory of act) และทฤษฎีความมุ่งหมายของการกระทำ (Intent-based theory of act) และเนื่องจากนักวิชาการยึดถือทฤษฎีการกระทำที่ต่างกันทำให้โครงสร้างความผิดอาญา (Structure of crime) นักกฎหมายฝ่ายที่เห็นพ้องด้วยกับทฤษฎีการกระทำก่อให้เกิดผล (Result-based theory of act) หรือพวกผลกำหนด (Result-based adherent) มีความแตกต่างกับนักกฎหมายที่เห็นพ้องด้วยกับทฤษฎีความมุ่งหมายของการกระทำ (Intent-based theory of act) หรือพวกเจตจำนงกำหนด (Intention-based adherent) เนื่องจากว่าฝ่ายผลกำหนดหรือพวกผลกำหนด (Result-based adherent) มองว่าเจตนาเป็นส่วนหนึ่งของการตำหนิได้ของการกระทำ เจตนาจึงเป็นส่วนที่อยู่ในโครงสร้างประการที่สามของโครงสร้างของความรับผิดอาญา (Structure of crime) กล่าวคือ เป็นส่วนที่อยู่ภายในเรื่องความชั่ว (Blameworthiness) แต่ฝ่ายเจตจำนงกำหนดหรือพวกเจตจำนงกำหนด (Intention-based adherent) จะมองว่าการกระทำของมนุษย์ประกอบด้วยทั้งส่วนที่เป็นภาวะวิสัย (Objective) และส่วนที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) จึงทำให้องค์ประกอบของความผิดมีทั้งองค์ประกอบภายนอก และองค์ประกอบภายใน ดังนั้น เจตนาที่เป็นองค์ประกอบภายในประการหนึ่ง เจตนาจึงอยู่ในโครงสร้างประการแรกของโครงสร้างความรับผิดทางอาญา คืออยู่ในเรื่องการกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ (Fulfillment of offence description) โดยที่ฝ่ายผลกำหนดหรือพวกผลกำหนด เห็นว่าเจตนาเป็นส่วนที่อยู่ในเรื่องความชั่ว (Blameworthiness) จึงมีความเห็นต่อไปว่ากรณีจะถือว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำโดยเจตนาก็ต่อเมื่อนอกจากผู้กระทำความผิดจะรู้ถึงองค์ประกอบภายนอกแล้ว ขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดก็ต้องรู้ด้วยว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำฝ่าฝืนเป็นการผิดกฎหมาย (Unlawful)

ฉะนั้น ถ้าผู้กระทำความผิดไม่รู้ว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย (Unlawful) ก็คือผู้กระทำความผิดสำคัญผิดว่ากระทำของตนไม่ผิดกฎหมาย ผู้กระทำความผิดก็ย่อมกระทำไปโดยขาดเจตนา ดังนั้น ผู้กระทำความผิดจึงไม่มีความผิดอาญาที่กระทำโดยเจตนา กล่าวคือแม้ผู้กระทำความผิดจะได้กระทำไปโดยรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด แต่ผู้กระทำความผิดก็ไม่รู้ถึงความผิดกฎหมายการกระทำของตน กรณีจึงทำให้องค์ประกอบส่วนรู้ของการกระทำโดยเจตนาไม่สมบูรณ์ และเมื่อผู้กระทำไม่มีความผิดที่กระทำโดยเจตนาแล้ว ฝ่ายผลกำหนดหรือพวกกำหนดให้พิจารณาต่อไปว่า ความไม่รู้ว่าผิดกฎหมาย (Unlawful) นั้นได้เกิดขึ้นจากความประมาทของผู้กระทำหรือไม่ ถ้าความไม่รู้ว่าผิดกฎหมาย (Unlawful) เกิดขึ้นจากความประมาท ผู้กระทำความผิดก็ต้องรับผิดทางอาญาในความผิดฐานประมาทในกรณีกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิด แม้ได้กระทำโดยประมาท ซึ่งหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องความสำคัญผิดในข้อห้าม (Mistake of law) ของพวกผลกำหนด (Result-based adherent) ที่ให้พิจารณาที่เจตนา ทฤษฎีที่เกี่ยวกับเรื่องนี้

ของผลกำหนด (Result-based adherent) จึงถูกเรียกว่าทฤษฎีเจตนา เมื่อตามทฤษฎีเจตนา การกระทำโดยสำคัญผิดในความผิดกฎหมายเป็นการกระทำที่ขาดเจตนา พวกพ้นกำหนดจึงเสนอให้พิจารณาต่อไปถึงความประมาทของความสำคัญผิดนั้นและหาความสำคัญผิดนั้นเกิดขึ้นโดยความประมาทและกฎหมายลงโทษการกระทำโดยประมาทสำหรับการกระทำนั้นแล้วก็ให้ลงโทษผู้กระทำในฐานประมาท

โดยที่ฝ่ายเจตจำนงกำหนดหรือพวกเจตจำนงกำหนด (Intention-based adherent) เห็นว่าเจตนาเป็นองค์ประกอบภายใน (Subjective) และเจตนาอยู่ในข้อสาระสำคัญประการแรกของโครงสร้างความรับผิด ส่วนรู้ของการกระทำโดยเจตนาจึงครอบคลุมเฉพาะการรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกเท่านั้น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยสำคัญผิดในข้อห้ามกระทำของผู้กระทำความผิดย่อมเป็นการกระทำโดยเจตนาและเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนรู้ของการกระทำโดยเจตนาจึงครอบคลุมเฉพาะการรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ ภายนอกเท่านั้นในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยความสำคัญผิดในข้อห้ามการกระทำของผู้กระทำย่อมเป็นการกระทำโดยเจตนาและเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติแล้ว และเห็นว่าในกรณีใดกรณีหนึ่งที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยมีความสำคัญผิดในข้อห้ามนั้นการกระทำของผู้นั้นการกระทำของผู้กระทำความผิดจะเป็นการกระทำที่ชั่วหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าในกรณีนั้นผู้กระทำความผิดอยู่ในวิสัยที่จะเลี่ยงที่จะไม่กระทำการนั้นได้หรือไม่ ถ้าผู้กระทำความผิดไม่สามารถเลี่ยงที่จะไม่กระทำการนั้นได้จริง ถือว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยปราศจากความชั่ว แต่ถ้าผู้กระทำความผิดสามารถที่จะเลี่ยงไม่กระทำการนั้นได้ก็ถือว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยมีความชั่วและต้องได้รับโทษ ทั้งนี้ตามความหนักเบาของพฤติการณ์ ซึ่งโดยที่หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องความสำคัญผิดในข้อห้ามของพวกเจตจำนงกำหนด ที่ให้พิจารณาที่ความชั่วของผู้กระทำทฤษฎีการวินิจฉัยความสำคัญผิดในข้อห้าม จึงเรียกว่า “ทฤษฎีความชั่ว”

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการริบทรัพย์สิน

ในการคุ้มครองสิทธิในทางทรัพย์สินและการจำกัดสิทธิในทางทรัพย์สิน เป็นแนวความคิดที่อยู่ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศต่างๆ โดยแรกเริ่มเดิมทีมีแนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำเนิดขึ้นก่อน ต่อมาด้วยเหตุที่ต้องรักษาความสงบเรียบร้อย ความเป็นเอกภาพ ประโยชน์สาธารณะ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงภายในรัฐ จึงต้องมีการจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิในทางทรัพย์สินด้วย ไม่ว่าจะเป็นการริบทรัพย์สิน การจัดเก็บภาษีอากร การเวนคืนในอสังหาริมทรัพย์ แต่ถึงอย่างไรมาตรการการจำกัดสิทธิในทาง

ทรัพย์สินต่างๆต้องมีการบัญญัติกฎหมายมารองรับและให้บุคคลได้รับอำนาจหรือมีอำนาจเสียก่อน เพื่อเป็นการรับรองถึงสิทธิและเป็นหลักประกันให้บุคคลได้รับความคุ้มครองในทรัพย์สินของตน อันเป็นการป้องกันมิให้รัฐเข้ามาใช้อำนาจแทรกแซงได้โดยไม่มีหลักเกณฑ์หรือปราศจากอำนาจที่จะกระทำได้หรือไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจ[18] ทั้งนี้ การริบทรัพย์สินจะมีลักษณะที่เป็นที่มาของฐานรากในการนำมาใช้อยู่ในสังคมอยู่ 2 แนวคิดด้วยกันนั้นก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา และแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา

ลักษณะของโทษอาญาจะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจนพอสมควร เพราะมิฉะนั้นแล้วอาจมีช่องทางให้มีผู้นำเอาโทษที่มีลักษณะทางอาญาไปกำหนดไว้ในกฎหมายโดยใช้ชื่อเรียกอย่างอื่นทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกลิดรอนได้ง่าย เนื่องจากการลงโทษมีหลายประเภทซึ่งอาจไม่ใช่การลงโทษทางอาญาก็ได้[19] โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยมาตรา 18 ประกอบไปด้วยโทษหลัก (Hauptstrafe) และโทษข้างเคียง (Nebenstrafe) โทษหลักก็คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุกและโทษปรับ ส่วนโทษอื่นๆ นั้น เป็นโทษข้างเคียง โดยเฉพาะการริบทรัพย์สินนั้นเป็นโทษข้างเคียง ความแตกต่างระหว่างโทษหลักกับโทษข้างเคียง ก็คือว่า อยู่ที่ว่าโทษหลักเป็นโทษที่ใช้ลงได้โดยตัวเอง แต่การที่จะลงโทษข้างเคียงนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อได้มีการพิพากษาลงโทษหลักก่อนแล้ว หรือมิฉะนั้นการลงโทษข้างเคียงจะกระทำได้เมื่อกรณีมีความเกี่ยวข้องกับการใช้โทษหลัก[20]

1. ทฤษฎีแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)

ทฤษฎีนี้ค่อนข้างที่จะเป็นทฤษฎีที่เก่าแก่อยู่พอสมควร เนื่องจากฐานความคิดที่ว่ามนุษย์มีเจตจำนงอันเสรีมีเหตุผลและมีความเป็นอิสระในการที่จะกระทำการใดๆ และเมื่อได้กระทำการใดแล้วก็ต้องรับผิดต่อการที่ตนได้กระทำ หากว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดีเป็นการขัดต่อกฎเกณฑ์สังคม มนุษย์จึงต้องสมควรที่จะได้รับการตำหนิเชิงลงโทษในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน (An eye for an eye, a tooth for a tooth) ถ้าปฏิบัติกับผู้อื่นเช่นไรย่อมสมควรได้รับการปฏิบัติตอบแทนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการมองย้อนไปในอดีตถึงการกระทำความผิดของตัวผู้ที่ได้กระทำ

---

[18] ฉัตรชัย จันทเสนา, “วิวัฒนาการของโทษริบทรัพย์สิน ในประเทศไทยและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), น. 17.

[19] ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 226.

[20] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น. 441.

ความผิดจากนั้นจึงพิจารณาในการลงโทษโดยที่ไม่คำนึงหรือมองถึงอนาคต[21]ก็คือไม่ได้พิจารณาถึงขนาดที่ว่าหากตัวผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะมีผลอย่างไรและก็ไม่ได้พิจารณาว่าเมื่อลงโทษแล้วจะมีผลเป็นการป้องกันที่จะไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิด อาจกล่าวได้ว่าการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษโทษแบบดั้งเดิมที่เกิดขึ้นในสมัยที่ยังไม่มีระบบรัฐที่ทันสมัย ในการแก้แค้นส่วนตัวเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ในสังคมดั้งเดิม ต่อมากฎหมาย Talion Law จึงได้ทำการจัดระเบียบการแก้แค้นทดแทนให้ได้สัดส่วน โดยกำหนดว่า *"อาชญากรควรได้รับการลงโทษอย่างสม่ำเสมอกับบาดเจ็บและความเสียหายที่อาชญากรก่อขึ้นให้กับผู้เสียหาย"* อาจกกล่าวได้ว่ากฎเกณฑ์นี้เป็นที่มาของหลักความได้สัดส่วน (proportional its principle)[22] โดยอาจจะประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ[23]

ประการแรก การลงโทษต้องเป็นการเพื่อทดแทนความเสียหาย (Vindication)[24] หมายถึงว่าความถูกต้องของการลงโทษนั้นจะต้องกระทำลงไปให้เป็นการทดแทนให้แก่ความเสียหาย

ประการที่สอง การลงโทษต้องกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม (Fairness) โดยมีหลักการที่ว่าการที่จะให้กฎหมายมีผลคุ้มครองประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมได้ทุกคนในสังคมจะต้องเคารพกฎหมาย คือ ปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำผิดจึงทำให้ทั้งผู้กระทำผิดและผู้ที่ได้เปรียบหรือได้รับประโยชน์จากการฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องถูกลงโทษ

ประการที่สาม การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด (Proportionality of punishment) โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดต้องเท่ากับความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงหรือได้สัดส่วนกับฐานความผิด

2. ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarianism Theory)

เป็นทฤษฎีที่ว่าถือการออกกฎหมายต้องให้สอดคล้องกับธรรมชาติโดยที่คำนึงถึงประโยชน์อันสูงสุดของประชาชนซึ่งเชื่อว่ากฎธรรมชาติ 2 ประการคือความพึงพอใจ (Pleasure) ประการที่หนึ่ง และความเจ็บปวดประการที่สอง (Pain) เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในการที่ต้องนำมาคำนวณ มาชั่งน้ำหนักก่อนที่จะตัดสินใจทำสิ่งใด ดังนั้นในการก่ออาชญากรรมก็เช่นเดียวกันหากว่าตัวผู้ที่คิดจะกระทำความผิดนั้นแล้วได้ชั่งน้ำหนักแล้วเห็นว่าผลที่จะเกิดขึ้นนั้นจะทำให้ตนพึงพอใจมากกว่าก็จะลงมือก่ออาชญากรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีนี้จะยึดความสุข

---

[21] ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม, หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกรัฐสภา, (พิมพ์ครั้งที่ 1) (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, 2564).

[22] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น. 203.

[23] ฉัตรชัย จันทเสนา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 17.

[24] ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 21*, น. 15.

ของคนในสังคมเป็นฐานรากในการนำไปสู่การตัดสินใจว่าอะไรที่ตนควรทำหรือไม่ควรที่จะกระทำ ดังนั้นหลักในการกำหนดโทษทางอาญาจึงจะต้องพิจารณาตามหลักความได้สัดส่วนคือการกำหนดโทษทางอาญาต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของอาชญากรรมด้วย[25] ซึ่งการลงโทษจะก่อให้เกิดผลดีคือแสดงให้เห็นผลดีก็คือ เพื่อข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำผิดและต่อประชาชนทั่วไปที่คิดจะกระทำผิด การข่มขู่จึงเป็นการข่มขู่เฉพาะผู้กระทำผิด ซึ่งหมายความว่าการลงโทษมีผลเป็นการข่มขู่ผู้กระทำผิดให้กลัวไม่กล้าจะกระทำผิดฐานเดียวกันนี้อีก ส่วนการข่มขู่ทั่วไปนั้นเป็นการลงโทษบุคคลผู้กระทำผิดเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไปหรือผู้ที่มีความคิดจะกระทำผิด หรือเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำผิด โดยมองว่าบุคคลนั้นก็หมดความสามารถที่จะกระทำผิดหรือเป็นกรณีเพื่อเป็นการป้องกัน กล่าวคือ เพื่อป้องกันสังคมเป็นหลักสำคัญปรามตัวผู้กระทำความผิดเองให้เข็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีกและป้องกันบุคคลอื่นๆ ด้วย

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องของวิธีการเพื่อความปลอดภัยนี้เป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ในกฎหมายอาญาของประเทศไทย และเป็นมาตรการที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าโทษ เพราะในบางกรณีการใช้โทษหรือลำพังเพียงการใช้โทษไม่เป็นการเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันว่าสังคมจะปลอดภัยอีก ทั้งการใช้กฎหมายอาญาต้องกระทำให้บรรลุผลสองประการด้วยกัน ประการแรก ต้องให้บรรลุผลเป็นการทั่วไป ซึ่งก็คือต้องกระทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นเห็นว่าสังคมไม่อาจยอมรับการกระทำนั้นและต้องกระทำให้ผู้อื่นเห็นว่า หากมีการกระทำเช่นนั้นเกิดขึ้นในสังคมก็ไม่ยอมรับเช่นกันเป็นเรื่องของโทษ ประการที่สอง ต้องให้บรรลุผลเป็นการป้องกันพิเศษซึ่งก็คือว่าเป็นการป้องกันมิให้ผู้ใดกระทำความผิดหรือก่ออันตรายขึ้นแก่สังคมอีกซึ่งในประการที่สองนี้คือวิธีการเพื่อความปลอดภัย[26]

1. ทฤษฎีป้องกัน (Defense Theory)

การริบทรัพย์สินถือเป็นการป้องกันเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้เอาทรัพย์สินไปใช้ก่อความผิดขึ้น หรือป้องกันภยันอันตรายที่จะเกิดมีขึ้นในอนาคต หรือความเป็นไปได้ที่บุคคลจะก่อความผิดขึ้นในอนาคตโดยการนำทรัพย์สินดังกล่าวเป็นเครื่องมือ จึงเป็นการริบทรัพย์สินประเภทที่มีเพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ที่จะให้ผู้กระทำได้รับความสะดวกในการกระทำความผิด หรือจะทำให้ความผิดสำเร็จหรือการริบทรัพย์สินเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายในตัวเองถึงแม้ยังไม่มีการกระทำความผิด

2. ทฤษฎียับยั้ง (Deterrence Theory)

---

[25] อัจฉรียา ชูตินันทน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 35.

[26] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น. 447.

ทฤษฎีนี้การกำหนดโทษต้องมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงในการที่ได้ก่ออาชญากรรมนั้นขึ้น โดยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดซ้ำและเพื่อการข่มขู่มิให้ประชาชนเอาเยี่ยงอย่าง เนื่องจากการลงโทษถือว่าเป็นมาตรการบังคับทางอาญา[27]เมื่อฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิดจะต้องบัญญัติระวางโทษทางอาญาไว้โดยโทษทางอาญานั้นต้องได้สัดส่วน (Proportional Justice) กับความร้ายแห่งความผิด (Severity of the crime) จึงต้องคำนึงถึงฐานของความผิดที่พิจารณาในด้านภาวะวิสัย (Objective) อาจกล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นการลงโทษเพื่อยับยั้งตัวผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก เพราะเกิดความเกรงกลัวเกรงในโทษที่ได้รับอันเป็นผลให้ตัดโอกาสที่จะกระทำผิดอีกและเพื่อยับยั้งบุคคลอื่นมิให้กระทำผิดเนื่องจากได้ผลเห็นผลได้ของการกระทำผิดและได้รับโทษจนไม่อยากกระทำผิด เพราะเกรงกลัว ในโทษการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนี้หรือกล่าวอีกความหมายหนึ่งคือเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดขึ้นอีก

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการลงโทษทางอาญา เมื่อเทียบกับแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ค่อนข้างที่จะมีความเหมือนอันคล้ายคลึงในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างที่คล้ายกันเช่นกันกล่าวคือว่า การลงโทษทางอาญาและวิธีการเพื่อความปลอดภัย จะนำมาใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เพราะเหตุที่บุคคลนั้นได้กระทำการอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญา ดังสุภาษิตที่ว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดจะถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดไม่ได้ และอาญาต้องเป็นอาญาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หลักนี้ย่อมนำมาใช้กับวิธีการเพื่อความปลอดภัยต้องมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้กำหนดให้ลงโทษหรือใช้วิธีการความวิธีการเพื่อความปลอดภัยจึงสามารถกระทำได้ อีกทั้งการที่จะนำมาใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดต้องมีโอกาสต่อสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งการที่จะนำมาใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อได้มี การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้อง โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด ต้องมีโอกาสต่อสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ อาจกล่าวได้ว่าโทษทางอาญาและวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันผลที่ได้รับก็เหมือนกัน แต่ตรงบุคคลที่ถูกใช้บังคับอาจมีลักษณะทางอัตวิสัย (Subjective) ที่แตกต่างกันออกไป ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ก็ยังคงมีข้อแตกต่างกันอยู่พอสมควรไม่ว่าจะในด้านของความแตกต่างในทางทฤษฎีและความแตกต่างในด้านของการปฏิบัติ[28]ซึ่งความแตกต่างในทางทฤษฎีสามารถจำแนกออกได้ 3 ประการ

---

[27] อัจฉรียา ชูตินันทน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 35.

[28] พิพัฒน์ จังรางกูร, “การริบทรัพย์สิน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), น. 4-5.

ประการที่หนึ่ง ลักษณะของโทษทางอาญาเป็นการทำให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ทุกข์เวทนา หรือได้รับความทุกข์ยาก อันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากว่าการประพฤติฝ่าฝืนต่อกฎหมาย อันเป็นการใช้เสรีภาพหรือสิทธิของตนไปในทางที่มิชอบเกินขอบเขต ในขณะเดียวกันวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะมุ่งไปที่ความปลอดภัยของสังคมหาใช่อย่างโทษทางอาญาดังที่กล่าวไม่

ประการที่สอง ลักษณะของการใช้โทษทางอาญาจะมองย้อนไปยังอดีตดูที่การกระทำและพิจารณาดูผลของการกระทำ ความเสียหายของตัวผู้เสียหายตลอดจนความเคียดแค้น โดยที่วิธีการและความร้ายแรงของโทษนั้น มีสาระสำคัญอยู่ที่ว่าต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงแห่งความผิด ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัยจะมองว่าความผิดที่ได้เกิดเป็นเปรียบเสมือนสัญญาณอันตรายอย่างหนึ่ง โดยมองไปยังอนาคตว่าจะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยวิธีใดเพื่อป้องกันปัดป้องสังคมโดยที่มีลำดับการใช้วิธีการขึ้นอยู่กับระดับของสัญญาณอันตราย

ประการที่สาม โทษทางอาญาจะกำหนดไว้ต่างกันโดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่กฎหมายกำหนดและผู้พิจารณาอรรถคดี ในทางตรงกันข้ามวิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่เป็นเช่นนั้น คือถ้ากฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการใดก็จะต้องเป็นไปตามเหตุผลของวิธีการนั้นจะใช้วิธีการอื่นมาทดแทนนั้นไม่ได้

ส่วนข้อแตกต่างโทษทางอาญาและวิธีการเพื่อความปลอดภัยในด้านของการปฏิบัติก็จำแนกได้ 3 ประการเช่นกัน

ประการที่หนึ่ง โทษทางอาญาจะต้องมีกฎหมายในขณะกระทำความผิดบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดจึงจะต้องถูกลงโทษ ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่จำเป็นต้อง มีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ในขณะที่กระทำความผิด แต่หากว่าในเวลาต่อมาศาลได้พิพากษาซึ่งได้มีวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ศาลก็จะสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย เช่นว่านั้นได้ถึงแม้ว่าในขณะที่กระทำความผิดจะมิได้กำหนดเอาไว้

ประการที่สอง การที่จะลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิดจะต้องเป็นโทษที่กฎหมายในขณะกระทำความผิดกำหนดเอาไว้ เว้นแต่ว่าจะมีกฎหมายที่บัญญัติขึ้นในภายหลังลงโทษเบากว่า ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัยต้องบังคับตามที่บัญญัติเอาไว้ในขณะที่ศาลพิพากษา

ประการที่สาม โทษทางอาญาเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัยสามารถ เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้

ฉะนั้น เมื่อการริบทรัพย์สินมีลักษณะที่เป็นโทษที่ทำให้เจ้าของทรัพย์สินต้องสูญเสียทรัพย์สิน แต่การริบทรัพย์สินก็มีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะเป็นการทำให้ทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นถูกนำไปใช้ในการก่ออันตรายที่เป็นภัยต่อสังคม แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม การริบทรัพย์สิน ย่อมเข้าลักษณะเป็นโทษมากกว่าวิธีการเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากการที่จะจัดให้การริบ

ทรัพย์สิน เป็นโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ย่อมมีความมุ่งหมายที่ต่างกันก็คือว่า การที่จะให้การริบทรัพย์สินที่เป็นโทษจะไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดให้ริบทรัพย์สิน ซึ่งไม่ใช่ของตัวจำเลย หรือผู้ร่วมกระทำความผิด แต่ถ้าจัดให้การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยก็จะมีการกำหนดโดยบัญญัติให้มีการริบทรัพย์สิน ซึ่งไม่ใช่ของจำเลยหรือผู้ร่วมกระทำความผิดก็คือเป็นการยึดทรัพย์สินของบุคคลอื่นนั่นเอง โดยในต่างประเทศก็จัดให้การริบทรัพย์สินมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามฐานความคิด กรณีเช่นประเทศญี่ปุ่น และประเทศจีน จัดให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญา ส่วนประเทศอิตาลีจะจัดให้การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแตกต่างในรากฐานความคิดอันเป็นที่มาในการมุ่งประสงค์จะใช้มาตรการบังคับทางอาญาด้วยวิธีการยึดทรัพย์สิน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการริบทรัพย์สิน

โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนความผิดที่ได้กระทำขึ้นโดยส่งผลให้ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียทรัพย์สินไป ซึ่งอันเป็นการป้องกันไปในตัว เป็นการตัดโอกาสต่อไปข้างหน้าที่จะใช้ทรัพย์ดังกล่าวในการกระทำความผิด โดยอาจจะริบเสียก่อนจะนำไปกระทำความผิดอันเป็นการป้องกัน หรือหากได้รับมาภายหลังกระทำความผิดหรือได้ใช้ในการกระทำความผิดอันเป็นการป้องปราม หากพิจารณาหลักการริบทรัพย์สินจะเห็นว่าโทษริบทรัพย์สินนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ของการแก้ไขผู้กระทำผิดแต่อย่างใดคงมีเพียงวัตถุประสงค์ของการลงโทษในลักษณะที่เป็นการทดแทนเท่านั้น เพราะไม่มีลักษณะที่แก้ไขตัวผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด ระบบการริบทรัพย์สินอาจแบ่งออกเป็นสองระบบ คือ ระบบการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation) กับระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์สิน (Property based confiscation or Forfeiture)[29]

2.3.1 ความหมายของการริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินเป็นการทำให้สูญเสียซึ่งทรัพย์สินหรือสิทธิ โดยปราศจากการได้รับค่าตอบแทน โดยเป็นมาตรการทางกฎหมายที่กระทำต่อสิ่งที่ไม่มีชีวิต ซึ่งต่อมาได้ก่อตั้งขึ้นจากสมมติโดยกฎหมาย วัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินคือ การยึดทรัพย์สินของบุคคลและยังเป็นหนึ่ง ในกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดจากการกระทำความผิด ตามความหมายของหลักสากลนั้นแบ่งออกเป็นสองความหมายและการใช้ต่างกัน[30] กล่าวคือ คำว่า “Forfeiture” หมายถึง การ

---

[29] สนั่น ยามาเจริญ, “โทษริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา,” การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ วันที่ 22 มิถุนายน 2560, น. 3.

[30] ฉัตรชัย จันทเสนา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 11.

สูญเสียทรัพย์สินโดยปราศจากค่าตอบแทน เนื่องจากบุคคลกระทำผิดกฎหมายเป็นการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินโดยตรง ผลของการริบทรัพย์สินเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของให้ตกเป็นของรัฐ ส่วนคำว่า “Confiscation” หมายถึงการที่รัฐยึดทรัพย์สินมาจากบุคคลโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่ผู้เป็นเจ้าของเนื่องจากบุคคลนั้นถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาหรือมีความผิดอาญา

2.3.2 ระบบการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation)

เป็นการลงโทษด้วยการให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินจำนวนที่มีมูลค่าเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมจากการกระทำความผิดหรืออันเกิดจากความผิดหรือทรัพย์ที่ได้มาแทน ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำผิด ซึ่งศาลจะเป็นผู้คำนวณมูลค่าทรัพย์สินที่จำเลยได้รับจากการกระทำความผิดของตน โดยผลของการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้ทำให้รัฐสามารถใช้สิทธิเรียกร้องเป็นเต็มวงเงินจากผู้ที่ถูกศาลที่พิจารณาพิพากษาริบทรัพย์สินได้ และมาตรการการริบทรัพย์สินแบบมูลค่านี้จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงในการที่จะต้องถูกริบทรัพย์สินได้ ก็คือว่าหากมีการซุกซ่อน ยักย้าย ถ่ายโอนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ก็จะไม่มีผลต่อการมีคำสั่งริบทรัพย์สินแต่อย่างใด เนื่องจากไม่จำเป็นต้องมีตัวทรัพย์สินที่จะถูกริบได้ในเวลามีคำสั่งริบทรัพย์สิน[31] กล่าวคือ ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแล้วและสั่งให้มีการใช้มาตรการบังคับทางอาญาคือ การริบทรัพย์สินจำเลย แต่ต่อมาหากทรัพย์สินเปลี่ยนสภาพไปเป็นอย่างอื่นศาลสามารถสั่งให้จำเลยจ่ายเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินอื่นที่มีมูลค่าเท่ากับทรัพย์สินที่ศาลได้มีการออกมาตรการบังคับทางอาญาหรือที่ศาลสั่งริบทรัพย์สินได้[32]

2.3.3 ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์ (Property based confiscation or Forfeiture)

การริบทรัพย์สินระบบดังกล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าขณะทำการริบนั้น ผู้ใดจะเป็นเจ้าของหรือมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินดังกล่าวแต่อย่างใด และบุคคลภายนอกมีหน้าที่ต้องมาแสดงสิทธิของตนต่อหน้าศาล เพื่อขอรับการคุ้มครองในทรัพย์สิน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสกปรกจึงโอนไปยังรัฐทันทีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด จึงทำให้ผู้กระทำผิดไม่สามารถหลีกเลี่ยงมิให้ทรัพย์สินนั้นถูกริบได้ แต่ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลที่สามจึงต้องมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองของบุคคลดังกล่าว[33]กล่าวคือ ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินที่ตัวทรัพย์สินที่เป็นปัญหาในกรณีที่ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นมิได้เปลี่ยนแปรสภาพไป หากเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่า

---

[31] ฉัตรชัย จันทเสนา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 37.

[32] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น. 255.

[33] ฉัตรชัย จันทเสนา, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18*, น. 38.

ทรัพย์สินดังกล่าวเปลี่ยนสภาพไปศาลก็จะไม่ริบทรัพย์สินนั้นดังเช่นที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34[34]

2.4 หลักการพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ

2.4.1 หลักการรับรองสิทธิ

1. การรับรองอย่างบริบูรณ์

การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในการนับถือศาสนา นิกายศาสนาลัทธินิยมในศาสนา การถือในที่นี้เป็นลักษณะของการที่มีความคิด ความเชื่อแต่ยังไม่ถึงขั้นที่จะมีการแสดงออกด้วยเหตุผล จึงยังไม่สามารถที่จะไปส่งผลกระทบกับบุคคลอื่น และรัฐธรรมนูญจึงบัญญัติรับรองไว้อย่างบริบูรณ์คำว่า “รับรองอย่างบริบูรณ์”บุคคลมีเสรีภาพโดยไม่มีข้อจำกัด หากเชื่อแล้วนำมาปฏิบัติตามความเชื่อ มีโอกาสที่จะสร้างผลกระทบกับบุคคล ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญจึงกำหนดว่าต้องไม่เป็นปฏิบัติต่อหน้าที่ของพลเมือง ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน กล่าวคือ “ถูกจำกัด”

2. การรับรองอย่างสัมพัทธ์

การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ แต่ในขณะเดียวกันสิทธิ และเสรีภาพก็สามารถถูกจำกัดได้ ตัวอย่างเช่น การบัญญัติรับรองอย่างสัมพัทธ์ในรัฐธรรมนูญ คือ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์หรือการพรากกรรมสิทธิ์ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติข้อยกเว้นก็คือ 1.เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือจะอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ คำว่า “กฎหมายเฉพาะ” กฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ ต่อมารัฐธรรมนูญ 2560 ตัดคำว่า “เฉพาะ” ออกใช้คำว่า “ที่ตราขึ้น”แทน การรับรองอย่างสัมพัทธ์ แสดงให้เห็นว่าโดยหลักแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิในเสรีภาพการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเป็นเพียงข้อยกเว้น

ดังนั้น การจะใช้อำนาจรัฐจำกัดสิทธิของบุคคลที่สามต้องพิจารณาหลักความชอบด้วยกฎหมาย โดยวิเคราะห์จากรัฐเสรีประชาธิปไตย สาระสำคัญอยู่ที่การที่รัฐธรรมนูญรับรองอย่างสัมพัทธ์ เพราะการบัญญัติรับรองอย่างสัมพัทธ์แสดงให้เห็นว่าโดยหลักแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ การจำกัดเป็นเพียงข้อยกเว้น ที่สำคัญการจำกัดนั้นจะต้องกระทำโดยกฎหมาย

2.4.2 สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่กฎหมายรับรอง

---

[34] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น. 254.

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิในทรัพย์สิน (Right to Property)[35] ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอีกสิทธิหนึ่งที่มีวิวัฒนาการแห่งสิทธิค่อนข้างมีมายาวนานช่วยเดียวกับกรณีของสิทธิในชีวิตร่างกาย จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญและมีความเกี่ยวพันกับสิทธิต่างๆ กล่าวคือ การเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นส่วนหนึ่งที่จะรับรองได้ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นมีสิทธิในชีวิต โดยเฉพาะสิทธิในการใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขโดยปราศจากการครอบงำใดๆ นอกจากนี้การที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินยังก่อให้เกิดรายได้และความสามารถในการประกอบอาชีพโดยจะไปสัมพันธ์กันกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคมและสิทธิทางวัฒนธรรม แต่ก็มีข้อที่ควรคิดว่าแม้สิทธิในทรัพย์สินจะมีความสัมพันธ์กับสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคมและสิทธิทางวัฒนธรรม แต่ในเอกสารสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศภายใต้ ICCPK และICECSR ไม่ได้รับรองสิทธิในทรัพย์สินไว้และก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงแต่ประการใด สิทธิในทรัพย์สินจะปรากฏอยู่แต่เฉพาะ UDHR[36] จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่า UDHR ได้กล่าวถึงสิทธิในทรัพย์สินไว้อย่างกว้าง ค่อนข้างคล้ายกับรัฐธรรมนูญของไทย เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะสิทธิในทรัพย์สินมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ความแตกต่างดังกล่าวขึ้นอยู่กับภูมิหลังและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินซึ่งอาจทำให้หาข้อยุติเกี่ยวกับนิยามของสิทธิในทรัพย์สินที่จะบัญญัติไว้ในเอกสารกฎหมายระหว่างประเทศมิได้

สำหรับประเทศไทยได้มีการกล่าวถึงสิทธิในทรัพย์สินเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2475 แก้ไขเพิ่มเติม 2495 ซึ่งเป็นฉบับที่ 6 และเป็นรัฐธรรมนูญที่นำกลับมาใช้ใหม่ในช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีการบัญญัติรับรองกรรมสิทธิ์ของเอกชนในมาตรา 29 บทบัญญัติดังกล่าวได้กลายเป็นรากฐานของการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลในรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มาจนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน[37] โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 37[38] แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน

ทรัพย์สินเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อระบบความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดจนฐานะทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ บุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินย่อมอยู่ในฐานะที่จะ

---

[35] ปวริศร เลิศธรรมเทวี, สิทธิทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Rights), พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม 2564).

[36] ข้อ 17 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น

(2) บุคคลจะถูกเอาทรัพย์สินไปตามอำเภอใจไม่ได้

[37] ปวริศร เลิศธรรมเทวี, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 35*, น. 113.

[38] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 37 มีหลักสำคัญว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและสืบมรดก ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

แสวงหาประโยชน์หรือใช้สอยทรัพย์สินของตนได้ ดังที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336[39] ในทางปฏิบัติเจ้าของทรัพย์สินจำต้องสามารถใช้สอยทรัพย์สินหรือได้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตน โดยที่ผู้อื่นไม่เข้ามาแทรกแซงหรือลิดรอนสิทธิ และมีกลไกลจากรัฐที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลเหนือทรัพย์สินของผู้อื่น เพราะฉะนั้นการรักษาประโยชน์ในทางทรัพย์สินของบุคคลจึงจำเป็นต้องให้รัฐเป็นผู้คุ้มครองป้องกันด้วยในที่สุด[40] แต่อย่างไรก็ตามถ้อยคำที่ว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1336 นั้นก็พอจะเข้าใจได้ว่าแม้บุคคลจะมีสิทธิในทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์ของตนก็จริง แต่รัฐก็อาจจะควบคุมหรือจำกัดสิทธินั้นโดยการออกกฎหมายมาเป็นข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ก็คงจะเพื่อประโยชน์สาธารณะอันเป็นเจตจำนงร่วมกันของคนในสังคม

2.4.3 ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่กฎหมายจำกัด

แม้กฎหมายจะรับรองคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ก็ตาม แต่ก็มีการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลได้ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดสิทธิในการใช้สอยทรัพย์สินในลักษณะเป็นมาตรการลงโทษ โดยพบได้ในประมวลกฎหมายอาญา และบทกฎหมายเฉพาะอาจจะเป็นโดยวิธีการริบทรัพย์สิน การยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อให้มีการริบในที่สุด หรือการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อปรากฏว่าทรัพย์สินเหล่านั้นได้ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวพันในการกระทำความผิด และข้อจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินเนื่องจากมีการยึดทรัพย์สินไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายวิธีสบัญญัติ ทั้งนี้เพื่ออาจจะเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนหรือกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ตลอดจนข้อจำกัดในทางนโยบายของรัฐ เช่น การจัดเก็บภาษีอากรอันเป็นการหารายได้ให้รัฐ และการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนคนในชาติ มีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ด้วยผลทางกฎหมาย แม้ตนจะไม่ได้สมัครใจก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญจะคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล แต่ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญก็จำกัดสิทธิของบุคคลใน

---

[39] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 มีหลักสำคัญว่า “ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้มาซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”

[40] อานนท์ มาเม้า, กฎหมายทรัพย์สิน : ความรู้พื้นฐานทางความคิดหลักทั่วไปและบทเบ็ดเสร็จทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), น. 29.

ทรัพย์สินได้เช่นเดียวกัน โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในการจำกัดสิทธิเอกชน

2.5 ภาระการพิสูจน์

2.5.1 ความสำคัญของภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์ (Legal Burden of proof) คือหน้าที่ของคู่ความในคดีที่จะต้องทำการพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามข้อกล่าวอ้างของตนตามมาตรฐานที่กฎหมายประสงค์ เพื่อว่าตนเองจะได้เป็นฝ่ายชนะคดี หากว่าเป็นคดีแพ่งก็ต้องนำสืบให้มีน้ำหนักดีกว่าพยานหลักฐานของคู่ความ อีกฝ่ายแต่หากเป็นคดีอาญาก็ต้องนำสืบถึงขนาดว่าศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย[41] โดยภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบตามกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานนี้มีความสำคัญอยู่ 2 ประการ[42]ดังนี้

ประการแรก มีลักษณะเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นสากลว่า คู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นใดหากว่าไม่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ตามหน้าที่ของตน หรือเป็นกรณีที่นำพยานหลักฐานมาสืบไม่ได้ตามมาตรฐานการพิสูจน์ที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ในประเด็นดังกล่าวก็ดี จะถือว่าคู่ความฝ่ายดังกล่าวเป็นผู้แพ้ในประเด็นนั้น จึงทำให้หลักการภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบมีความสำคัญมาก เพราะจะส่งผลทำให้ผลเป็นแพ้หรือชนะคดีกันโดยตรง

ประการที่สอง เป็นเรื่องที่กฎหมายถือว่ามีความสำคัญ เพราะจากหลักทั่วไปเป็นหลักกฎหมายที่จะทำให้เกิดผลแพ้ชนะกันในคดีโดยตรง เมื่อศาลจะวินิจฉัยให้คู่ความฝ่ายใดแพ้ หรือชนะกันศาลจะต้องวิเคราะห์หน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ให้ถูกต้องตามกฎหมายเสียก่อน กล่าวคือ เรื่องภาระการพิสูจน์มีความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องประเด็นข้อพิพาท แต่อย่างไรก็ตามถ้าศาลชั้นต้นกำหนดหน้าที่นำสืบผิด ศาลสูงทั้งชั้นศาลอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาหาจำต้องผูกมัดตามภาระการพิสูจน์ที่ศาลชั้นต้นกำหนดมาอย่างไม่ถูกต้องไม่ ฉะนั้นหากว่าศาลสูงจะใช้กฎเกณฑ์ในเรื่องของภาระการพิสูจน์มาใช้ในการพิจารณาพิพากษาตัดสินคดีให้แพ้ชนะกันก็ชอบที่จะต้องกำหนดภาระการพิสูจน์เสียใหม่อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายก่อน จึงจะนำภาระการพิสูจน์นั้นไปใช้เป็นเหตุในการพิจารณาพิพากษาคดีให้คู่ความแพ้ชนะคดีกันได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าภาระการพิสูจน์ค่อนข้างมีความสำคัญยิ่งกว่าเรื่องประเด็นข้อพิพาท เพราะภาระการพิสูจน์ศาลชั้นต้นจะต้องทำการ

---

[41] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2557), น. 66.

[42] จรัญ ภักดีธนากุล, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2560), น. 216.

กำหนดให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมาย หากศาลชั้นต้นกำหนดผิดพลาดก็จะไม่เป็นการผูกมัดศาลสูงที่จะต้องถือเป็นยุติตามนั้นไม่และคู่ความจะโต้แย้งขึ้นมาหรือไม่นั้นไม่ใช่สาระสำคัญ

2.5.2 ภาระการพิสูจน์ในคดีอาญา

ภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาแบ่งตามประเด็นข้อพิพาทโดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่ม[43]เพราะต้องแยกพิจารณาตามประเด็นข้อพิพาทของกลุ่มไป

กลุ่มแรกคือ ประเด็นข้อพิพาทที่ส่งผลไปสู่การตัดสินว่าจำเลยผิดหรือไม่

ประเด็นข้อพิพาทโดยหลักแล้วหน้าที่นำสืบตกแก่โจทก์ เพราะโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำผิดจริงต้องนำสืบทุกประเด็นที่เป็นองค์ประกอบความผิด และจำเลยคดีอาญาจะได้รับประโยชน์จากบทสันนิษฐานทั่วไปตามรัฐธรรมนูญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์[44] โจทก์จึงต้องพิสูจน์หักล้างบทสันนิษฐานนั้น อย่างกรณีความผิดฐานรับของโจร[45]ที่จะเป็นความผิดหรือไม่อยู่ที่ว่าโจทก์สืบเข้าครบองค์ประกอบความผิดหรือไม่ อย่างไรก็ตาม หากว่าจำเลยต่อสู้เรื่องเหตุยกเว้นความผิดถือว่าจำเลยต่อสู้ว่ามิได้กระทำความผิด ฝ่ายโจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยไม่ได้มีเหตุยกเว้นความผิดซึ่งถือว่าเป็นกรณียกเว้น เนื่องจากหลักในคดีอาญายังต้องถือว่าเมื่อโจทก์นำสืบพิสูจน์ได้ข้อเท็จจริงครบตามองค์ประกอบความผิดแล้ว จำเลยจะได้รับการยกเว้นโทษหรือไม่ย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบให้เห็นถึงเหตุยกเว้นความผิดตามบทกฎหมายนั้น[46] เพราะจำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้างเหตุดังกล่าวขึ้นเพื่อให้ตนได้รับการยกเว้นความผิด

---

[43] *เพิ่งอ้าง*, น. 275.

[44] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 29 วรรคสอง มีหลักสำคัญว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

[45] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 936/2556 “การกระทำที่จะเป็นความผิดฐานรับของโจรตาม ป.อ. มาตรา 357 วรรคแรกนั้น ต้องได้ความว่าผู้กระทำได้รับซื้อทรัพย์อันได้มาโดยการกระทำความผิดลักษณะหนึ่งในแปดลักษณะ ซึ่งมีความผิดฐานฉ้อโกงรวมอยู่ด้วย ดังนั้น การกระทำของจำเลยที่ 1 เป็นความผิดฐานรับของโจรหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับว่าโจทก์นำสืบให้เห็นว่าชิมการ์ดของกลางที่จำเลยที่ 1 ซื้อมานั้น เป็นทรัพย์อันได้มาโดยการกระทำผิดฐานฉ้อโกง ส่วนผู้ใดจะเป็นผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงนั้นเป็นเพียงรายละเอียดมิใช่องค์ประกอบความผิดของความผิดฐานรับของโจร แม้โจทก์มิได้นำสืบให้เห็นรายละเอียดดังกล่าว แต่โจทก์ได้นำสืบส่วนที่เป็นองค์ประกอบความผิดครบถ้วนศาลก็ย่อมลงโทษจำเลยที่ 1 ได้”

[46] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 มีหลักสำคัญว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริง เพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว”

กลุ่มที่สองคือ ประเด็นเกี่ยวกับการลงโทษ

โดยหลักถือว่าจำเลยกล่าวอ้างขึ้นใหม่ หน้าที่นำสืบจึงตกแก่จำเลย แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าถ้าเป็นเรื่องที่โจทก์ขอให้เพิ่มโทษหรือขอให้นับโทษต่อ หรือขอให้กักกัน เช่นนี้เป็นเรื่องที่ฝ่ายโจทก์กล่าวอ้างมาในคำฟ้องว่าจำเลย ฉะนั้นหน้าที่นำสืบตกแก่ฝ่ายโจทก์

กลุ่มที่สามคือ ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องอำนาจฟ้อง

ถ้าเป็นประเด็นที่กระทบอำนาจฟ้องโดยตรง ถือว่าโจทก์มีหน้าที่นำสืบเนื่องจากว่าโจทก์ ต้องกล่าวอ้างโดยปริยายแล้วว่าโจทก์มีอำนาจฟ้อง ส่วนประเด็นข้อพิพาทที่ไม่ได้กระทบอำนาจฟ้องโดยตรง แต่เป็นเรื่องที่ไปกระทบสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับได้ระงับแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 กรณีเช่นนี้ไม่ได้เกี่ยวกับอำนาจฟ้องของโจทก์โดยตรง เพราะเดิมโจทก์มีอำนาจฟ้องอยู่แล้ว หน้าที่นำสืบตกแก่จำเลยที่เป็นฝ่ายกล่าวอ้างมีขึ้นใหม่

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย[47]ฝ่ายโจทก์ที่เป็นฝ่ายเริ่มคดีเป็นผู้ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยโดยกล่าวอ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด โจทก์จึงต้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงให้ครบถ้วนองค์ประกอบความผิดที่ฟ้อง และโจทก์จะต้องกล่าวถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) ถ้าหากว่าจำเลยให้การปฏิเสธหรือแม้จะไม่ให้การเลย ก็ยังคงต้องถือว่าเป็นการปฏิเสธ ฝ่ายโจทก์จึงจะต้องนำสืบข้อเท็จจริงตามที่ได้กล่าวในฟ้องทั้งสิ้น โดยถือว่าฝ่ายโจทก์ มีภาระการพิสูจน์ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายโจทก์ต้องนำพยานเข้าสืบก่อนเสมอ[48]แม้ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพแล้วแต่ยังคงมีบางประเด็น บางเรื่องที่โจทก์ต้องสืบพยานอยู่อีก จึงทำให้ฝ่ายโจทก์ก็ยังต้องนำพยานเข้าสืบก่อน อีกทั้งฝ่ายโจทก์เองแม้จะนำสืบก่อน แต่ก็ยังต้องมีหน้าที่สืบแก้หรือหักล้างพยานจำเลยไว้ล่วงหน้าก่อนด้วยพร้อมกับการนำสืบตามภาระการพิสูจน์ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยทราบจากข้อต่อสู้ในคำให้การของจำเลย หรือหากจำเลยยังไม่ให้การก็คาดหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มีหลักสำคัญว่า “วิธีพิจารณา ข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้”

[47] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 39 มีหลักสำคัญว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด เมื่อโจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์

[48] โสภณ รัตนากร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 41*, น. 92.

เอาตามรูปคดี ในทางปฏิบัติฝ่ายโจทย์จะมุ่งไปทางสืบพยานหลักฐานของโจทก์ให้หนักแน่น ส่วนการทำลายพยานหลักฐานของจำเลยก็อาจทำโดยการถามค้านเท่านั้น

สำหรับในกรณีของจำเลยในคดีอาญา[49]หากจำเลยให้การปฏิเสธภาระการพิสูจน์หาตกแก่ฝ่ายจำเลยไม่ เมื่อโจทก์นำสืบฟังได้ในเบื้องต้นแล้วจำเลยจึงมีหน้าที่นำพยานเข้าสืบแก้หรือหักล้างพยานโจทก์ ซึ่งฝ่ายจำเลยเพียงนำสืบให้เห็นว่าพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์นั้น ยังคงมีข้อสงสัยอยู่ตามสมควรก็ถือว่าเป็นการเพียงพอที่จะให้ศาลยกฟ้องได้ หากโจทก์นำสืบฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำผิดเสียแต่แรก ศาลอาจยกฟ้องโดยไม่ต้องสืบพยานจำเลยหรือแม้จะสืบพยานจำเลยมาแล้วศาลก็หาจำต้องยกพยานจำเลยขึ้นมาวินิจฉัยไม่ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธแม้จำเลยจะอ้างเหตุในการปฏิเสธมาด้วย แม้เป็นการกล่าวอ้างขึ้นมาใหม่ที่จำเลยจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นเช่นนั้นก็ตาม แต่จำเลยก็คงมีเพียงหน้าที่นำพยานเข้าสืบ หามีภาระการพิสูจน์ไม่ เนื่องจากตามหลักใหญ่ในคดีอาญาซึ่งโจทก์มี ภาระต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยนั้น โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อต่อสู้ของจำเลยในข้อนี้อยู่ จำเลยในคดีอาญาจะมีภาระการพิสูจน์ก็ต่อเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้อง แต่ยกข้อต่อสู้ว่าตนไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดตามฟ้อง จำเลยย่อมมีภาระการพิสูจน์และจะต้องนำพยานเข้าสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้าง[50]

แต่อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่ผู้มีหน้าที่นำสืบนั้นไม่ปรากฏหลักกฎหมายที่ชัดเจน[51]ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาในที่นี้ก็คือ จะเป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายได้โดยเฉพาะฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบคือ เนื่องจากในคดีบางเรื่องข้อเท็จจริงสำคัญแห่งคดีอาจอยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว ย่อมเป็นการยากที่จะให้คู่ความฝ่ายที่รู้เห็นข้อเท็จจริงนั้นเป็นผู้สืบ จึงมีการกล่าวกันว่าหากกรณีเช่นนี้ควรให้คู่ความซึ่งเป็นฝ่ายที่รู้เห็นข้อเท็จจริงเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบ แต่ก็ไม่มีหลักกฎหมายสนับสนุนคำกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่าในหลายกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดฐานละเมิดหรือผิดสัญญานั้นข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยมากกว่าโจทก์ แต่โจทก์ก็ยังคงเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ เว้นแต่ที่กฎหมายไทย

---

[49] *เพิ่งอ้าง*, น. 93.

[50] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1748/2505 “สิทธิครอบครองที่จะคุ้มครองตลอดถึงผู้รับโอนด้วย ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 4 นั้น ผู้โอนจะต้องได้มาซึ่งสิทธิครอบครองก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเข้ายึดถือครอบครองที่ดินของรัฐโดยจำเลยไม่มีสิทธิครอบครองและไม่ได้รับอนุญาต เมื่อจำเลยรับว่าไม่มีสิทธิครอบครองเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินถึง 3 ปีแล้ว โดยอ้างว่าซื้อที่รายนี้จากผู้อื่น จำเลยก็มีหน้าที่นำสืบใช้ได้ความว่า ผู้ขายมีสิทธิครอบครองมาก่อนใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน จึงจะได้รับความคุ้มครองตาม 4 นั้น ผู้โอนจะต้องได้มาผู้อื่น จำเลยก็มีหน้าที่นำสืบใช้ได้ความว่า ผู้ขายมีสิทธิครอบครองมาก่อนใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน จึงจะได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 4 นั้น”

[51] โสภณ รัตนากร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 41*, น. 97.

บัญญัติไว้เป็นพิเศษ ฉะนั้นหากตามกฎหมายคู่ความฝ่ายใดที่ไม่รู้เห็นข้อเท็จจริงมีภาระการพิสูจน์ คู่ความฝ่ายนั้นก็ยังคงมีภาระการพิสูจน์อยู่หากเป็นเรื่องที่พยานหลักฐานอยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็อาจขอให้ศาลเรียกมาได้หรือเรียกคู่ความฝ่ายนั้นมาซักถามข้อเท็จจริงได้ กรณีเช่นนี้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่าควรเชื่อการนำสืบของฝ่ายใดศาลคงจะต้องคำนึงถึงความยากง่ายในการนำสืบของคู่ความอีกด้วย กรณีดังกล่าวนี้หากเป็นคดีอาญาซึ่งโดยทั่วไปภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยตกอยู่แก่โจทก์ด้วยแล้วแม้ข้อเท็จจริงจะต้องพิสูจน์อยู่ในความรู้เห็นของจำเลยฝ่ายเดียว ก็หาทำให้โจทก์หลุดพ้นจากภาระนั้นไปไม่ เพียงแต่โจทก์อาจไม่ต้องนำสืบให้ชัดเจนทุกแง่มุมดังคดีอาญาทั่วไปหากจำเลยไม่นำสืบถึงข้อเท็จจริงที่ตนรู้เห็นโดยลำพังศาลอาจฟังว่าจำเลยกระทำผิดก็ได้ อย่างกรณีที่ศาลก็อาจฟังว่าจำเลยกระทำผิดดังโจทก์ฟ้องศาลเคยวินิจฉัยคดีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยรับของโจรโดยรับจำนำรถยนต์ของผู้เสียหายซึ่งถูกลักไปนั้นโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยรับ จำนำรถจักรยานไว้โดยรู้ว่าเป็นทรัพย์ที่ได้มาจากการลักทรัพย์ไม่ใช่ว่าเมื่อจำเลยเป็นผู้ครอบครองรถจักรยานของผู้เสียหายแล้วจำเลยจะต้องนำสืบแก้ตัวว่าตนไม่รู้ว่าเป็นของที่ได้มาจากการลักทรัพย์[52]

2.5.3 มาตรฐานการพิสูจน์ (Standard of Proof)

มาตรฐานการพิสูจน์เป็นเรื่องภายหลังจากที่ได้พิจารณาในส่วนของภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบ มีลักษณะเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสำคัญในเรื่องของหน้าที่นำสืบและด้านการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน (Weight of evidence) โดยจะเน้นหนักไปที่พยานหลักฐาน ซึ่งจะพิจารณาว่าจะให้น้ำหนักแก่พยานหลักฐานชิ้นใดและมากน้อยเพียงใด เพื่อจะเอาไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพิสูจน์ที่กฎหมายกำหนดไว้ในคดีประเภทดังกล่าว แล้วจึงสามารถวิเคราะห์ใช้ดุลพินิจ ในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง อันจะเป็นการให้น้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอย่างมีหลักมีเกณฑ์ แต่หากไม่มีมาตรฐานในการพิสูจน์ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหรือการใช้ดุลพินิจก็จะขึ้นอยู่ กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยที่ไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานใดเลย[53]

1. มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา (Proof beyond reasonable doubt)

---

[52] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2923/2544 “ในคดีความผิดฐานรับของโจรนั้น โจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบให้เห็นว่าจำเลยรับจำนำรถจักรยานยนต์ของกลางไว้โดยรู้ว่าเป็นทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ไม่ใช่ว่าเมื่อจำเลยเป็นผู้ครอบครองรถจักรยานยนต์ของกลางแล้วจำเลยต้องนำสืบแก้ตัวว่าตนไม่รู้ว่าเป็นของที่ได้มาจากการกระทำความผิด เมื่อโจทก์นำสืบไม่ได้ว่าจำเลยรับจำนำรถจักรยานยนต์ของกลางโดยรู้ว่าเป็นรถจักรยานยนต์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ พยานโจทก์จึงยังฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำผิดฐานรับของโจร ลำพังคำรับสารภาพชั้นจับกุม แต่จำเลยให้การปฏิเสธในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี จะนำมาฟังลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิดฐานรับของโจรหาได้ไม่”

[53] จรัญ ภักดีธนากุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 42*, น. 261.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาเอาไว้ค่อนข้างสูง อีกทั้งก็ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานที่สูงที่สุดในกฎหมายปัจจุบัน โดยใช้มาตรฐานที่ว่าฝ่ายโจทก์ต้องทำการพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ ซึ่งต้องถึงขนาดปราศจากเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดรายนี้ แต่หากพิสูจน์ไม่ได้โดยยังคงมีเหตุอันควรสงสัยก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย คือศาลต้องพิพากษายกฟ้อง ก็จะเท่ากับว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จำเลยไม่เคยทำความผิด โดยเรียกมาตรฐานนี้ว่า Proof beyond reasonable doubt เป็นหลักที่ว่า ฝ่ายโจทก์ต้องสืบให้เห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย ซึ่งในต่างประเทศกฎหมายจะวางบรรทัดฐานชัดเจนว่า มาตรฐานการพิสูจน์นี้ไม่ใช่ Proof beyond any doubt เนื่องจากว่าโจทก์จะต้อง Proof beyond any doubt ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถทำได้จริง ฉะนั้นเพียงแค่มาตรฐาน Proof beyond reasonable doubt ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะคำว่า “ปราศจากเหตุอันควรสงสัย” ไม่ใช่ให้นำสืบพิสูจน์ให้สิ้นข้อสงสัยด้วยประการทั้งปวง เพราะไม่สามารถเป็นไปได้ที่จะนำพยานมาสืบให้เห็นเช่นนั้นที่ต้องปราศจากเหตุสงสัยใดๆทั้งปวงไม่ได้ มาตรฐานการพิสูจน์ โดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยจะมีมาตรฐานที่ต่ำกว่า Proof beyond any doubt แต่สูงกว่าการพิสูจน์ให้เห็นว่า น่าเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด แต่หากจะใช้หลักน่าเชื่อก็เท่ากับจะเป็นการโน้มเอียงให้เชื่อว่าเป็นเช่นนั้น

2. มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง (Poof on the balance of probability)

มาตรฐานการพิสูจน์ระดับที่สองนี่ยังไม่มีการเอามาบัญญัติไว้ให้ชัดเจนในกฎหมายไทย เป็นมาตรฐานระดับที่ต่ำกว่า Proof beyond reasonable doubt ที่เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ลำดับที่หนึ่ง โดยมาตรฐานระดับที่สองนี้เรียกว่า Proof on the balance of probability หรือ on the balance of preponderance โดยหลักนี้ก็ได้ปรากฏในทางตำราและบรรทัดฐานคำพิพากษาฎีกา อยู่บ้าง ก็คือในทางปฏิบัตินักกฎหมายไทยยังไม่ได้มีการตั้งชื่อเรียกมาตรฐานการพิสูจน์ระดับที่สองนี้เอาไว้โดยเนื้อความ แต่มักจะเรียกชื่อในทางสื่อความหมายกันได้อย่างชัดเจนว่า เป็นมาตรฐาน การพิสูจน์ในคดีแพ่ง ซึ่งก็อธิบายว่าก็คือ ผู้ที่มีหน้าที่นำสืบจะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้เห็นความโน้มเอียงของข้อเท็จจริงว่าน่าจะเป็นไปในทิศทางใด หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ผู้ที่มีหน้าที่นำสืบในคดีแพ่งทั่วไปจะต้องนำสืบให้เห็นความน่าจะเป็นดั่งที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าที่จะเป็นอย่างอื่นอันเป็นการสืบให้เห็นถึงความโน้มเอียงของข้อเท็จจริงว่าจะไปในทิศทางใดก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะการพิสูจน์เพียงแค่ให้เกิน 50 เปอร์เซ็นต์ก็ได้มาตรฐานแล้ว คือหน้าที่นำสืบในเชิงคดีของฝ่ายตรงข้ามที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างทำลายน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของอีกฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบตามกฎหมายนั้น ถ้าหักล้างทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานให้ต่ำลงไปกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ได้ ข้อเท็จจริงก็กลับโน้มเอียงไปทางตรงกันข้าม กล่าวคือ โน้มเอียงไปในทางที่เป็น

โทษแก่ฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ในตอนต้น แต่ถ้าฝ่ายตรงข้ามนำสืบหักล้างไม่ได้ก็ต้องถือว่าข้อเท็จจริงน่าจะเป็นอย่างที่ฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ได้นำสื่อพิสูจน์ได้ มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับที่สองไม่ได้จำกัดเฉพาะในคดีแพ่งเพียงประเภทเดียว แต่ในคดีประเภทอื่นๆ รวมทั้งในคดีอาญาด้วยก็มีโอกาสที่จะต้องใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับที่สองเช่นกัน ซึ่งบางตำราอาจเรียกมาตรฐานการพิสูจน์ในระดับที่สองว่า เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ทั่วไป หรือมาตรฐานการพิสูจน์โดยหลักทั่วไป เหตุผลที่กฎหมายกำหนดมาตรฐานเอาไว้ต่ำนี้ ซึ่งโอกาสที่จะผิดไปจากความจริงค่อนข้างที่จะมีได้สูงมาก ก็เพราะว่ามนุษย์ปัจจุบันยังไม่มีเทคโนโลยีความรู้หรือวิทยาศาสตร์ในด้านการพิสูจน์ความจริงให้ถ่องแท้ได้ คงได้เพียงแค่ว่าโดยทั่วไปแล้วถ้าสภาพการณ์หรือพยานหลักฐานชี้ หรือแสดงให้เห็นความโน้มเอียงไปทางใด ก็ให้วินิจฉัยหรือให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างนั้นได้ เว้นแต่จะมีเหตุผลรายละเอียดอย่างอื่นที่สามารถมาหักล้างให้เป็นอย่างอื่น

3. มาตรฐานการพิสูจน์นิดที่สาม (Proof by clear and convincing evidence)

ในต่างประเทศหรือในทางตำราจะเรียกกันว่า Proof by the clear and convincing evidence การพิสูจน์ให้เห็นโดยพยานหลักฐานที่ชัดเจนและมีความน่าเชื่อถือ ต้องมีพยานหลักฐานที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือว่า ข้อเท็จจริงน่าจะเป็นอย่างนั้น มาตรฐานชนิดที่สามนี่แทบจะไม่เคยปรากฏให้เราเห็นในระบบกฎหมายไทยอย่างชัดเจนเลย กฎหมายพยานหลักฐานของต่างประเทศใช้กันเป็นการทั่วไป โดยมาตรฐานนี้จะอยู่ตรงกลางระหว่างสองมาตรฐานแรกคือ จะต้องมีความโน้มเอียงหรือความน่าเชื่อถือหรือมีความชัดเจนมากกว่า Proof on the balance of probability คือมากกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งทั่วไป แต่ไม่ใช่จะเป็นมาตรฐานที่สูงถึงขนาดจะต้องเป็น Proof beyond reasonable doubt อย่างที่ใช้กับฝ่ายโจทก์ในคดีอาญา แต่ก็ไม่มีเส้นแบ่งหรือตัวชี้บ่งที่ชัดเจนมากไปกว่าความหมายตามถ้อยคำที่ใช้ก็คือ clear and convincing evidence ต้องมีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักชัดเจน น่าเชื่อถือว่าข้อเท็จจริงน่าจะเป็นเช่นนั้น ก็คือว่า ถ้าหากโจทก์จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญา ต้องพิสูจน์ให้เห็นมากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป แต่เป็นกรณีเป็นเรื่องของการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทั่วไป โดยเฉพาะในคดีแพ่งทั่วไปเป็นการพิสูจน์เพียงให้เกิน 50 เปอร์เซ็นต์ แต่มาตรฐานที่สาม Proof by the clear and convincing evidence จะต้องอยู่ช่วงระหว่างประมาณ 60 – 80 เปอร์เซ็นต์

มาตรฐานที่สามนี้ไม่ปรากฏใช้ในกฎหมายไทย แต่ในต่างประเทศใช้กันมาก มาตรฐานการพิสูจน์นี้ไม่จำเป็นจะต้องถึงขนาด beyond reasonable doubt เช่นในคดีอาญาในปัจจุบันมาตรฐานการพิสูจน์ถูกขยายเอาไปใช้ในคดีประเภทอื่นๆ อีกมากมายหลายประเภท ถ้าคดีใดหรือข้อพิพาทใดมีผลกระทบที่รุนแรงมากกว่าคดีแพ่งธรรมดาธรรมดาทั่วไปศาลจะใช้มาตรฐาน clear and convincing evidence เข้ามาเป็นหลักในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง อย่างเช่นที่ใช้มาตรฐาน

clear and convincing evidence ที่ชัดเจนก็คือ ในกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีแพ่งร้องขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนที่จะมีคำพิพากษาคือ ขอคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 เช่น ขอให้ศาลมีคำสั่งยึดอายัดทรัพย์จำเลยไว้ชั่วคราว ห้ามจำเลยไม่ให้กระทำซ้ำหรือกระทำต่อไปซึ่งละเมิดหรือผิดสัญญาหรือการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเป็นการชั่วคราว ดังนั้น ในคำร้องขอใช้มาตรการบังคับจำเลยชั่วคราว โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้เห็นสองประการคือ ประการแรกพิสูจน์ให้เห็นว่าคดีของโจทก์มีมูลและจำเลยมีพฤติการณ์ในการที่เข้าลักษณะเป็นเหตุเพียงพอที่ศาลวิธีการชั่วคราวมาใช้ ตามมาตรา 254 มาบังคับแก่จำเลยได้ ประการที่สองโจทก์จะต้องเอาพยานหลักฐานมาสืบ ในกฎหมายไทยในศาลไทยไม่มีกำหนดว่าจะต้องพิสูจน์โดยอาศัยมาตรฐานการพิสูจน์ระดับใด แต่ในต่างประเทศกลับชี้ชัดว่ากรณีอย่างนี้จะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งทั่วไปไม่ได้ต้องถึงขนาด clear and convincing evidence ว่าจำเลยกำลังจะทำการยักย้ายถ่ายเททรัพย์เช่นนั้นจริง แต่ก็ไม่จำเป็นต้องถึงขนาด beyond reasonable doubt ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุดในระบบกฎหมายทุกระบบที่ใช้อยู่ในช่วงเวลานี้

4. มาตรฐานการพิสูจน์ให้เห็นมูลความแห่งคดี (Proof of prima facie case or probable cause)

มาตรฐานการพิสูจน์นี้ในกฎหมายอังกฤษเรียกว่า Proof prima facie case ในกฎหมายอเมริกันใช้ว่าต้องแสดงให้เห็น Probable cause มีเหตุให้น่าเชื่อได้ว่าเรื่องดังกล่าว มีข้อมูลเป็นจริงเช่นนั้น ในส่วนมาตรฐานการพิสูจน์ระดับที่สี่นี้ แม้ว่าจะใช้คำที่ต่างกันแต่ระดับหรือความหมายเนื้อหาน่าจะตรงกัน ไม่ว่าจะใช้คำว่า Proof prima facie case หรือ Probable cause ก็ตามคือ แต่ถือว่าเป็นมาตรฐานการพิสูจน์อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดในทางกฎหมายลักษณะพยาน หลักฐานคือ ไม่จำต้องแสดงให้เห็นถึงความโน้มเอียงว่าจะเป็นเช่นนั้นจริงๆ ไม่ต้องถึงขนาดเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ คือไม่ต้องถึงขั้น Strike the balance of probability เพียงแค่ชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ ที่น่าเชื่อก็เพียงพอ ตามกฎหมายไทยไม่ได้ให้ความหมายของมาตรฐานนี้ไว้ มาตรฐานนี้กฎหมายไทยใช้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง คือการพิสูจน์ว่าคดีมีมูลหรือไม่มีมูล ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การออกหมายจับ หมายค้น หมายขังจะต้องมาขอศาลเสียก่อนจึงต้องไปวางมาตรฐานนี้เอาไว้ เนื่องจากว่าผู้ขอหมายจับ หมายค้น หมายขังจะต้องเอาพยานหลักฐานมาให้ศาลตรวจสอบเสียก่อนว่าเข้าเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญให้ศาลออกหมายได้หรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าเข้าเงื่อนไข ออกหมายจับ หมายค้น หมายขังให้ได้ แต่ตัวกฎหมายไม่ได้บอกมาตรฐานเอาไว้ว่าจะใช้มาตรฐานใดในการพิสูจน์เงื่อนไขในการที่ศาลจะออกหมายจับ หมายค้น หมายขัง ต่อมาประธานศาลฎีกาได้ข้อบังคับวางมาตรฐานนี้โดยเอาแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ว่าจะต้องมี Probable cause ก็คือ มีเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าผู้ที่จะต้องถูกจับ ถูกค้น ถูกคุมขังนั้นมีเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงสามารถถึงจะออกหมายจับ หมายค้น หมายขังได้ ผู้ขอออกหมายจับ หมายค้น หมายขังจะต้อง มีพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาล

เห็นว่ามีเหตุที่น่าเชื่อ มีเหตุที่มีความโน้มเอียงให้เชื่อได้ว่ามีเหตุที่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงจะออกหมายจับ หมายค้น หมายขัง มาตรฐานการพิสูจน์ระดับที่สี่จะใช้ในเรื่องที่ไม่ได้เป็นประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี ส่วนมากจะใช้ในการไต่สวนก่อนสั่งคำร้องขอทั่วๆไป

อย่างไรก็ตาม ในคดีอาญาก็ไม่ใช้มาตรฐานการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 คือ ไม่ใช้มาตรฐาน Proof beyond reasonable doubt เพราะมาตรฐานการพิสูจน์ตามมาตรา 227 จะใช้กับกรณีที่ฝ่ายของโจทก์เป็นฝ่ายพิสูจน์ความผิดของจำเลยเท่านั้น ฉะนั้นแล้วในกรณีต่อไปนี้จึงไม่อยู่ในบังคับมาตรา 227

กรณีที่หนึ่ง กรณีที่จำเลยมีหน้าที่นำสืบในคดีอาญา ซึ่งจำเลยมีหน้าที่ นำสืบได้หลายกรณี อาทิเช่นประเด็นที่จำเลยกล่าวอ้างเหตุยกเว้นโทษ หรือลดหย่อนโทษ

กรณีที่สอง กรณีที่เป็นเหตุเพิ่มโทษเช่นโจทก์ขอให้เพิ่มโทษ เพราะจำเลยเคยต้องโทษมาก่อนแล้ว ข้อเท็จจริงไม่เป็นที่ยอมรับกันก็เป็นประเด็นข้อพิพาทโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างขึ้นใหม่จำเลยมีหน้าที่นำสืบ มาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์เป็นอย่างไรนั้นไม่มีกฎหมาย เขียนไว้ เมื่อไม่มีกฎหมายเขียนไว้ก็คือไม่อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 จึงไม่ใช่มาตรฐาน beyond reasonable doubt แต่ไม่มีกฎหมายบอกไว้ว่าจะใช้มาตรฐานใดจึงจำเป็นต้องกลับไปใช้มาตรฐานทั่วไปที่เรียกว่า มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง

กรณีที่สาม กรณีที่มีอยู่ในบังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 เป็นกรณีที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบในประเด็นอื่นๆที่ไม่เกี่ยวกับความผิดหรือการกระทำผิดของจำเลย เช่น ในประเด็นที่เกี่ยวกับอำนาจฟ้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้โดยชอบหรือไม่ การนำสืบในประเด็นเหล่านี้โจทก์ไม่ต้องสืบถึงกันให้เห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยตามมาตรา 227 พิสูจน์ให้เห็นเพียงแค่มาตรฐานทั่วไปเท่านั้น

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปความได้ว่า ในเรื่องของมาตรฐานการพิสูจน์[54] ในคดีแพ่งศาลจะพิจารณาพิพากษาตัดสินให้บุคคลใดแพ้คดีหรือชนะคดีก็โดยอาศัยการชั่งน้ำหนักพยานของฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย ซึ่งจะพิจารณาว่าฝ่ายใดมีเหตุมีผลที่น่าเชื่อมากกว่ากัน เนื่องจากถือเอาความเป็นไปได้เป็นมาตรฐานในการพิสูจน์ ส่วนในคดีอาญาจะมีการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิด อีกทั้งยังมีหลักว่าศาลจะไม่ลงโทษจำเลยจนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยโดยสมควร

---

[54] โสภณ รัตนากร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 41*, น. 32.

2.6 หลักการริบทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และประมวลกฎหมายอาญา

แต่เดิมการริบทรัพย์สินเรียกว่า “การริบราชบาตร” ซึ่งเป็นโทษแท้คือเป็นการริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดเป็นของรัฐทั้งสิ้น ต่างจากในปัจจุบันที่การริบทรัพย์สินจะมุ่งไปที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับความผิด หรือการกระทำความผิดเท่านั้น โทษริบทรัพย์สินจึงเป็นโทษข้างเคียง (Nebenstrafe) ซึ่งทำให้ทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินอันเป็นการตัดทอนประโยชน์ที่ตัวผู้กระทำความผิดได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และยังเป็นมาตรการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดในภายหน้าบางกรณีด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นทั้งโทษทางอาญา และวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยการลงโทษนี้จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการป้องกันทั่วไป และการป้องกันพิเศษ กล่าวคือ เป็นการกระทำเพื่อให้ตัวผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมกระทำเห็นว่าสังคมไม่ยอมรับการกระทำเช่นนั้นของตัวเขาเอง ในขณะเดียวกันจะเป็นการเตือนบุคคลทั่วไปอยู่ในตัวว่าหากมีการกระทำอย่างลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นก็จะต้องถูกลงโทษแบบเดียวกันอันเป็นการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการป้องกันทั่วไป อีกทั้งยังเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์ของการป้องกันพิเศษ ด้วยเหตุนี้เองนักนิติศาสตร์บางกลุ่มจึงเห็นว่าการริบทรัพย์สินยังคงมีลักษณะซึ่งเป็นมาตรการป้องกันการกระทำผิดในอนาคตซึ่งอาจเกิดขึ้นในภายหน้าและเห็นว่าการริบทรัพย์สินมีผลเป็นการป้องกันพิเศษจึงได้กล่าวว่ามีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย[55] เมื่อโทษการริบทรัพย์สินจะมุ่งถึงตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ หากทรัพย์สินที่ต้องริบไม่มีตัวทรัพย์สินอยู่ก็ไม่อาจที่จะสั่งริบได้[56] ฉะนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมที่มาที่ไปของหลักการริบทรัพย์สินผู้เขียนจะหยิบยกกล่าวถึงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ขึ้นมาประกอบกับประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบัน โดยอาจแยกพิจารณาได้ 4 ประการซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้

2.6.1 การริบทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ต้องริบ

(ก) ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127[57]

บทบัญญัติมาตรา 28 มีหลักสำคัญว่า “ทรัพย์อย่างใดๆ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ถ้าผู้ใดทำ หรือใช้ หรือมีไว้ หรือขาย หรือทอดตลาด เป็นความผิดนั้น ท่านให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นของๆ

---

[55] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 10*, น. 466.

[56] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1587/2505 “การริบทรัพย์สินเป็นการเอาทรัพย์สินที่ริบเป็นของแผ่นดิน ทรัพย์สินที่จะริบต้องมีตัวอยู่ ไม่ว่าได้ยึดเอามาเป็นของกลางแล้วหรืออยู่ที่อื่น แต่ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีตัว เช่น ถูกทำลายหรือสูญหายไป จะสั่งริบไม่ได้ เพราะไม่อาจตกเป็นของแผ่นดินได้”

[57] หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561).

ผู้กระทำผิดหรือมิใช่ แลไม่ให้ถือเอาเหตุที่คำพิพากษาว่าผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดในคดีนั้นหรือไม่ผิดเป็นประมาณในการที่จะสั่งให้ริบทรัพย์ที่ว่ามาในมาตรานี้"

ทรัพย์ตามมาตรานี้เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายโดยสภาพของตัวมันเอง จึงมิอาจกำหนดให้ศาลที่จะมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้ ศาลจึงต้องริบเท่านั้น ไม่ว่าทรัพย์ดังกล่าวจะเป็นของจำเลยหรือของผู้อื่น เพราะเป็นของร้าย ซึ่งถ้าหากปล่อยให้อยู่ในความครอบครองของบุคคลใดก็เท่ากับเป็นการปล่อยให้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ที่เป็นของร้ายและเป็นความผิดในตัว (mala in se) อาทิเช่น ธนบัตรปลอมซึ่งการใช้นั้นเป็นความผิดเสมอ[58] และทรัพย์ที่โดยตัวของมันมิใช่ของร้าย แต่เป็นความผิดเพราะมีกฎหมายกำหนดห้ามเอาไว้ (mala quia pro hibita) อาทิเช่น ขาดการจดทะเบียนปืนไม่จดทะเบียน หรือปืนไม่มีทะเบียน[59] ซึ่งทรัพย์ที่กล่าวมา 2 กรณีข้างต้นทั้งที่เป็นความผิดในตัวมันเองเป็นของร้าย และทรัพย์ที่มิใช่ของร้ายแต่กฎหมายกำหนดห้ามเอาไว้กฎหมายกำหนดให้ริบเสียทั้งสิ้น

(ข) ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติมาตรา 32 มีหลักสำคัญว่า "ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิน ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

เป็นการริบโดยเด็ดขาดกรณีที่ว่าทรัพย์สินสิ่งใดที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าผู้ใดทำ หรือมีไว้เป็นความผิดกฎหมายกำหนดให้ต้องริบทั้งหมด ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่[60] คำว่า "ทรัพย์สินที่กระทำหรือมีไว้เป็นความผิด" หมายถึงว่า การทำหรือมีไว้นั้นโดยสภาพเป็นความผิดของตัวมันเอง หาใช่ว่าผิดเพราะเหตุอื่นแต่ประการใด เมื่อไม่เป็นความผิดในตัวมันเองศาลก็มิอาจ

---

[58] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 477/2490 "อวนที่ใช้การกระทำความผิด พระราชบัญญัติอากรค่าน้ำ ซึ่งเป็นของบุคคลอื่นและเจ้าของมิได้เกี่ยวข้องในการกระทำความผิดด้วย ริบไม่ได้ คำว่าใช้เป็นความผิดตาม กฎหมายลักษณะอาญา ม.28 หมายความว่า ใช้เมื่อใดต้องเป็นความผิดเสมอทรัพย์ชนิดนั้นจึงจะต้องถูกริบ"

[59] ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 652/2458

[60] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2132/2499 "ข้อเท็จจริงได้ความว่าฝิ่นจำนวน 77,700 กรัม เจ้าพนักงานค้นได้ในบริเวรที่เกิดเหตุ แม้โจทก์ จะฟ้องว่าจำเลยมีฝิ่นอีกจำนวนหนึ่งไม่ใช่จำนวนที่ค้นได้นี้ และจำเลยรับสารภาพว่าฝิ่นที่ฟ้องหาว่าจำเลยมีเป็นของจำเลย และไม่ได้ให้การถึงฝิ่น 77,700 กรัม ที่ค้นได้ว่าเป็นของใครก็ฟังได้ว่าฝิ่นที่ได้และไม่ได้ฟ้องว่าเป็นของจำเลย เป็นของมีไช้โดยผิดกฎหมาย เพราะไม่ใช่ฝิ่นของรัฐบาลและถูกจับในที่เกิดเหตุ เนื่องจากจำเลยทำผิดกฎหมายฐานมีฝิ่นไม่ใช่ของรัฐบาลไว้ในครอบครอง แต่เมื่อโจทก์ขอริบฝิ่นจำนวนนี้มาด้วยศาลก็อาจริบได้"

ริบได้[61] และการที่จะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่นั้นไม่ใช่สาระสำคัญแต่อย่างใด ก็คือว่าเป็นบทบังคับให้ศาลต้องริบโดยหลักการที่ว่าทรัพย์สินประเภทดังกล่าวนี้ถือเป็นส่วนประกอบของความผิด ศาลจึงริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ใดถูกลงโทษหรือปรากฏว่ามีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ แม้ว่าศาลจะมีคำพิพากษาให้ยกฟ้องเพราะเหตุใดเหตุหนึ่งศาลก็ริบของกลางนั้น[62] แต่หากทว่าทรัพย์สินนั้นโดยสภาพไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดศาลจะพิพากษาให้ริบหาได้ไม่ การริบทรัพย์สินประเภทนี้น่าจะถือว่าเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย[63]

เมื่อพิจารณามาตรา 28 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 กับ มาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันจะเห็นว่า มาตรา 28 ตามกฎหมายอาญาเดิมมีการบัญญัติ ถึงทรัพย์ที่ใช้ ขาย หรือทอดตลอดเป็นความผิดก็บังคับว่าต้องมีการริบด้วยศาลจึงได้ตีความว่า หากว่าถ้ากฎหมายระบุว่าการใช้ทรัพย์สินใดเป็นความผิด เช่นนี้จะต้องพิจารณา มาตรา 28 กฎหมายอาญาเดิม เพราะถ้ากฎหมายบัญญัติการกระทำความผิดโดยไม่ได้บัญญัติว่ากระทำโดยใช้ทรัพย์สินใดทรัพย์ที่ใช้กระทำความผิดจะควรริบหรือไม่นั้นต้องพิจารณามาตรา 27[64] ตามกฎหมายอาญาเดิมซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไป ถึงอย่างไรก็ตามมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติขึ้นใหม่นี้ มิได้มีข้อความรวมถึงการใช้ ขาย หรือทอดตลาด ศาลจึงตีความว่าการใช้สิ่งใดกระทำความผิดแม้กฎหมายระบุถึงทรัพย์สินนั้นอยู่แล้วก็รวมอยู่ในมาตรา 33 คือใช้ในการกระทำความผิดนั้นเอง[65]

2.6.2 การริบทรัพย์สินที่ศาลใช้ดุลพินิจในการริบ

---

[61] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 611/2486 “การใช้ปืนยิงในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุอันสมควร หาเป็นความผิดในตัวเองดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 28 ไม่ และไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าการใช้ปืนเช่นนี้เป็นความผิดอันพึ่งจะริบบทบัญญัติแห่งมาตรา 27 กฎหมายลักษณะอาญาเป็นเรื่องให้ศาลใช้อำนาจดุลพินิจ”

[62] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2221/2521 “เฮโรอีนเป็นของที่มีไว้เป็นความผิด แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยไม่ใช่ผู้มีเฮโรอีนนั้น ศาลก็ริบเฮโรอีนของกลาง”

[63] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น. 254.

[64] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 754/2487 “การริบทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27 (1) ซึ่งมีความว่าสิ่งของที่บุคคลใช้หรือมีไว้สำหรับกระทำผิดหรือมีไว้เพื่อกระทำผิด ไม่ใช่การใช้หรือการมีไว้นั้นเองเป็นความผิดซึ่งเป็นเรื่องของ มาตรา 28 ในคดีที่จำเลยมีความผิด ตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ. 2485 มาตรา 5 นั้นจะริบเงินตราของกลางตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27 (1) ไม่ได้

[65] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, 2555), น. 1144.

(ก) ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127[66] บทบัญญัติที่กำหนดให้การริบทรัพย์สินเป็นดุลพินิจศาล ปรากฏอยู่ในมาตรา 26 และมาตรา 27

บทบัญญัติมาตรา 26 มีหลักสำคัญว่า “บรรดาทรัพย์ซึ่งศาลพิพากษาให้ริบ ท่านให้ส่งเป็นของหลวงทั้งสิ้น”

โดยศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ริบ ทรัพย์นั้นไม่จำต้องเป็นทรัพย์ที่ส่งไว้เป็นของกลาง เพียงแต่ปรากฏในสำนวนว่ามีทรัพย์ที่เข้าเงื่อนไขตามบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ก็ถูกริบได้ ศาลมีอำนาจที่จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ริบและทรัพย์ดังกล่าวจะต้องตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งช่วงที่กรรมสิทธิ์จะตกเป็นของแผ่นดินจะเป็นช่วงที่คำพิพากษาถึงที่สุด เหตุที่ถือเอาคำพิพากษาถึงที่สุดก็เพราะว่าไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงในภายหลังได้ โดยเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 27 ของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นดุลพินิจศาล ซึ่งจะริบทรัพย์ดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้นการที่จะให้กรรมสิทธิ์เปลี่ยนมือเป็นของแผ่นดินก่อนที่คำพิพากษาถึงที่สุดไม่ได้ เนื่องจากหากยอมให้มีกระทำเช่นนั้นเท่ากับถือว่าคำพิพากษามีผลย้อนหลัง อันเป็นการไม่สมควรที่จะให้เป็นเช่นนั้น อีกทั้งกรณีเช่น หากว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของผู้อื่นมิใช่ของตัวผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมกระทำผิดไม่รู้เห็นเป็นใจด้วย ต่อมาบุคคลที่สามซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์ถึงแก่ความตาย ทำให้ทรัพย์มรดกของผู้ตายตกทอดไปยังทายาทหรือผู้รับพินัยกรรม ซึ่งก็คือตัวผู้กระทำความผิดและทำให้ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำใดจึงได้ไปซึ่งทรัพย์มรดก กรณีเช่นนี้ศาลก็ยังคงมีอำนาจให้ริบได้ เหตุที่ริบได้ก็เพราะว่าต้องถือเอากรรมสิทธิ์ในช่วงเวลาขณะที่คำพิพากษาถึงที่สุดเป็นสำคัญ

บทบัญญัติมาตรา 27 มีหลักสำคัญว่า “ในการริบนั้น นอกจากคดีที่กล่าวไว้โดยเฉพาะในภาคที่ 2 แห่งกฎหมายนี้ ท่านให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ริบทรัพย์สิ่งของที่ว่าไว้ในมาตรานี้ได้อีกโสดหนึ่งคือ

(1) สิ่งของที่บุคคลใช้ หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอย่างหนึ่ง เว้นแต่ถ้าสิ่งของที่ว่ามาในข้อนี้เป็นของๆ ผู้อื่นที่เขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด หรือเจตนาที่จะกระทำผิดนั้นท่านว่ามิควรริบ

(2) ทรัพย์ที่บุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอีกอย่างหนึ่ง เว้นแต่ถ้าทรัพย์นั้นมีเจ้าของควรได้คืนตามกฎหมาย”

บทบัญญัติมาตรา 27 อย่างที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นบทที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจว่าควรจะริบทรัพย์ที่กำหนดเอาไว้ใน (1) (2) นั้นหรือไม่ ถึงอย่างไรก็ตามหากว่าบทบัญญัติ

---

[66] หยุด แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 57*, น. 102–104.

ในภาค 2 ได้กำหนดบทการริบทรัพย์สินเป็นกรณีพิเศษไว้แล้วศาลก็จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการนั้น เพราะบทบัญญัติมาตราพิเศษย่อมเป็นข้อยกเว้นของบทบัญญัติทั่วไป

มาตรา 27 (1) มีทรัพย์สินที่อาจริบได้อยู่ 2 ประเภท ก็คือทรัพย์ที่บุคคลได้ใช้สำหรับการกระทำความผิดประเภทหนึ่ง และทรัพย์ที่บุคคลมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับการกระทำความผิดอีกประเภทหนึ่งเป็นประเภทที่สอง

1. ทรัพย์ที่บุคคลได้ใช้สำหรับการกระทำความผิดนั้น

ทรัพย์ในที่นี้ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของที่ใช้สำหรับการกระทำความผิดโดยตรง แม้ว่าจะเป็นของที่ใช้สำหรับการกระทำความผิดโดยทางอ้อมก็เป็นของที่ศาลริบได้ตามมาตรานี้ก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยไว้ค่อนข้างแคบ[67] ซึ่งไม่แน่ชัดว่ามีเหตุผลประการใดที่ทำให้ศาลตีความเช่นนั้น เนื่องจากว่าเป็นเรื่องที่กฎหมายกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจอยู่แล้ว จะริบหรือไม่ก็ได้ หากปรากฏว่าเป็นทรัพย์นั้นจะต้องใช้ในการกระทำผิดก็เพียงพอแล้ว ไม่ใช่ทรัพย์ที่ใช้หลังจากที่ได้กระทำความผิดเสร็จแล้ว

2. ทรัพย์ที่จำเลยมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิด

ทรัพย์ที่จะริบได้กรณีนี้ต้องเป็นของที่มีไว้โดยที่มีเจตนาใช้หรือมีไว้สำหรับการกระทำความผิดโดยตรงไม่รวมถึงการกระทำผิดโดยประมาท[68] ทั้งนี้ต้องปรากฏว่าตัวผู้จะกระทำผิดได้แสดงกิริยาออกมาภายนอกว่าตนมีทรัพย์นั้นไว้เพื่อจะใช้สำหรับกระทำความผิดแล้ว ซึ่งจะต่างกันกับทรัพย์ที่บุคคลได้ใช้สำหรับกระทำความผิดศาลไม่มีอำนาจริบ แต่ก็ยังคงมีปัญหาต่อไปว่าเพียงแต่ปรากฏเจตนาของจำเลยว่าจะใช้สิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับการกระทำผิด ศาลก็ริบได้ทีเดียวหรือศาลจะริบได้ต่อเมื่อจำเลยได้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะอย่างน้อยก็เข้าขั้นพยายามกระทำความผิดแล้ว เพียงแต่ว่าจำเลยยังมิได้ใช้สิ่งของเท่านั้น ถึงแม้ว่าการริบทรัพย์สินจะเป็นโทษแต่โดยสภาพก็ยังคงมีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยเช่นเดียวกัน ฉะนั้นศาลย่อมมีอำนาจริบได้เพราะเป็นการป้องกันทำให้ผู้ที่จะกระทำความผิดปราศจากเครื่องมือที่อาจใช้ในการกระทำความผิดในอนาคต

---

[67] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 441/2479 “จำเลยกับพวกสมคบกันมีปืนแลหลาวกระทำการปล้นทรัพย์ของ ส. โดยใช้เรือเป็นพาหนะในการปล้น ศาลล่างทั้ง 2 ให้จำคุกจำเลยคนละ 12 ปี ตามมาตรา 301 แลปืนของกลางให้ริบเสีย ศาลฎีกาตัดสินยืน แต่ในข้อที่ศาลล่างให้ริบเรือด้วยนั้น เห็นว่าเรือที่เป็นพาหนะใช้ในการปล้นนั้น ไม่เรียกว่าได้ใช้ในการกระทำผิด จะริบไม่ได้ จึงคืนให้แก่เจ้าของไป”

[68] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2073/2492 “สิ่งของที่จะริบได้ตามมาตรา 27 (1) นั้น จะต้องเป็นของที่เจตนาใช้กระทำผิดหรือมีไว้ โดยเจตนาใช้ทำผิด ฉะนั้นจะมีการริบทรัพย์ในความผิดฐานประมาทไม่ได้”

อย่างไรก็ตาม ทรัพย์ตามมาตรา 27 (1) (2) นี้ศาลจะริบไม่ได้ หากว่าเป็นทรัพย์ของผู้อื่นที่เขาไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วย[69] ผู้ที่รู้เห็นเป็นใจด้วยสำหรับการกระทำความผิดหรือเจตนาที่จะกระทำผิดนั้นไม่หมายความแต่เฉพาะผู้ใช้และผู้สมรู้ในการกระทำความผิดเพียงเท่านั้น แต่ยังคงหมายความรวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งไม่ได้ขัดขวางต่อการที่จำเลยเอาทรัพย์นั้นไปใช้ในการกระทำความผิดด้วย จะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม เว้นแต่ยอมให้เอาทรัพย์ของตนไปด้วยความไม่สมัครใจหรือถูกข่มขู่หรือถูกปฏิบัติด้วยการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทรัพย์ดังกล่าวจึงย่อมสมควรที่จะถูกริบ เพราะแสดงให้เห็นอยู่ในตัวว่าเป็นการช่วยเหลือให้กระทำความผิดโดยทางอ้อม

(ข) ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติ มาตรา 35 มีหลักสำคัญว่า “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้”

บทบัญญัติ มาตรา 33 มีหลักสำคัญว่า “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้อีกด้วย คือ

(1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

(2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

ในส่วนของบทบัญญัติ มาตรา 35 จะเป็นผลของคำพิพากษาและการบังคับคดี กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจึงสูญสิ้นไปจากผู้เป็นเจ้าของเดิมไปตกเป็นของแผ่นดินด้วยผลแห่งคำพิพากษา เมื่อคำพิพากษาได้อ่านโดยเปิดเผยในศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยไม่ต้องรอให้คำพิพากษานั้นถึงที่สุด[70]จนกว่าคำพิพากษานั้นจะมีผลเปลี่ยนแปลงในภายหลัง แต่

---

[69] กรณีที่เป็นทรัพย์ของผู้อื่นซึ่งเขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยที่ศาลริบไม่ได้เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องรักษาไว้และกรรมสิทธิ์จะตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 หากว่าผู้เป็นเจ้าของไม่มาเรียกร้องเอาภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

[70] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1819/2546 “แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 จะบัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป” ก็ตาม แต่วันที่ศาลชั้นต้นได้อ่านคำพิพากษาให้ริบรถยนต์ของกลางนั้น ก็ยังไม่ทำให้รถยนต์ตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 เพราะคดียังไม่ถึงที่สุดเนื่องจากยังอยู่ระหว่างที่อาจอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาศาลชั้นต้นได้ ดังนั้นในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุดเจ้าของรถยนต์ย่อมโอนกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ให้ผู้ร้องได้โดยชอบและไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดห้ามโอนไว้ ผู้ร้องซึ่งซื้อรถมาก่อนคดีถึงที่สุดจึงเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืน

ต่อมามีคำพิพากษาฎีกา[71]ตัดสินว่าทรัพย์ที่ศาลพิพากษาให้ริบจะตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 35 ก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุด

รถยนต์ของกลางหลังจากคดีถึงที่สุดแล้วได้ ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุดจึงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ประกอบกับ พระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 มาตรา 25 ก็มิได้บัญญัติยกเว้นการใช้บังคับบทบัญญัติการขอคืนทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ริบตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ไว้ คำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางของผู้ร้องจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย"

[71] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3829/2542 "ทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบจะตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 ก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุด แม้ศาลอุทธรณ์ภาค 1 จะมีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลาง แต่เมื่อมีการฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ในข้อดังกล่าวและคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา รถจักรยานยนต์ของกลางดังกล่าวจึงยังหาตกเป็นของแผ่นดินไม่ ดังนั้นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางย่อมโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้ร้องได้ เพราะไม่มีกฎหมายใดบัญญัติห้ามโอนกรรมสิทธิ์กันไว้ ผู้ร้องจึงเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ของกลางที่แท้จริง และมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนรถรถจักรยานยนต์ของกลางหลังจากศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วภายในกำหนด 1 ปี ได้"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1007/2543 "ผู้ร้องทำสัญญาซื้อรถจักรยานยนต์ของกลางจากผู้ขายตามสัญญาซื้อขายรถแบบเงินผ่อน โดยในสัญญาได้กำหนดให้ผู้ร้องชำระราคารถจักรยานยนต์ของกลางบางส่วนในวันทำสัญญา ส่วนที่เหลือผ่อนชำระรวม 24 งวด เมื่อชำระราคารถจักรยานยนต์ครบแล้วผู้ขายจึงจะโอนกรรมสิทธิ์ให้ สัญญาซื้อขายรถจักรยานยนต์ของกลางจึงเป็นสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข เมื่อปรากฏว่าก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางนั้น ผู้ร้องยังมิได้ชำระเงินงวดสุดท้ายให้แก่ผู้ขาย กรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางจึงยังอยู่ที่ผู้ขายแม้ว่าต่อมาศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางก็ตามแต่รถจักรยานยนต์ของกลางที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบนั้นจะตกเป็นของแผ่นดินก็ต่อเมื่อคำพิพากษาให้ริบของกลางดังกล่าวเป็นที่สุด แต่ระหว่างที่คำพิพากษาที่ให้ริบของกลางดังกล่าวยังไม่เป็นที่สุดเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของกลางยังคงมีอำนาจที่จะจำหน่าย จ่าย โอน ทรัพย์ของตนได้ เมื่อปรากฏว่าศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางดังกล่าว โดยไม่มีคู่ความฝ่ายใดอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาศาลชั้นต้นดังกล่าวนั้นจะเป็นที่สุดก็ต่อเมื่อระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาได้สิ้นสุดลงดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 วรรคสอง ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 ดังนั้น ก่อนหน้าที่คำพิพากษาศาลชั้นต้นดังกล่าวจะเป็นที่สุด ผู้ขายซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางยังสามารถที่จะโอนกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางให้แก่ผู้ร้องได้ เมื่อผู้ร้องได้ชำระราคางวดสุดท้ายก่อนวันที่คำพิพากษาศาลชั้นต้นที่ให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางจะเป็นที่สุด ผู้ขายจึงสามารถโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ร้อง และถือได้ว่าผู้ร้องเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ของกลางที่แท้จริงอันมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอคืนของกลางได้ เมื่อผู้ร้องและผู้ขายซึ่งเป็นเจ้าของเดิมของรถจักรยานยนต์ของกลางขณะที่ถูกนำไปใช้กระทำความผิดมิได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด จึงสมควรคืนรถจักรยานยนต์ของกลางให้แก่ผู้ร้อง"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1819/2546 "แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 188 จะบัญญัติว่า "คำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผยเป็นต้นไป" ก็ตาม แต่วันที่ศาลชั้นต้นได้อ่านคำพิพากษาให้ริบรถยนต์ของกลางนั้น ก็ยังไม่ทำให้รถยนต์ตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา

จากถ้อยคำในมาตรา 33 ที่ว่า“นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้อีกด้วย” เป็นการชี้ให้เห็นว่าตัวบทมาตรานี้จะต้องใช้ควบคู่กับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17[72] ก็คือถ้ากฎหมายอื่นไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินไว้ ก็จะใช้มาตรา 33 นี้ริบได้โดยอาศัยมาตรา 17 และถึงแม้ว่ากฎหมายเฉพาะจะบัญญัติการริบไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ตัวบทมาตรา 33 นี้ก็ยังคงให้ใช้หลักทั่วไปริบทรัพย์สินในกรณีที่นอกเหนือไปจากที่กฎหมายเฉพาะกำหนดเอาไว้ได้อีกด้วย เหตุนี้จึงจะอ้างได้ว่าเมื่อกฎหมายเฉพาะไม่บัญญัติให้ริบทรัพย์สินหรือให้ริบทรัพย์สินเป็นบางมาตราแล้ว จะถือว่ากฎหมายนั้นได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้วจึงนำหลักทั่วไปที่อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาไปใช้ไม่ได้ตามที่มาตรา 17 ยกเว้นไว้นั้น ย่อมไม่เป็นเหตุที่จะอ้างได้ เพราะมาตรา 33 ให้ริบทรัพย์สินได้นอกเหนือไปจากกรณีที่กฎหมายอื่นบัญญัติไว้ให้เห็นว่าไม่นำหลักทั่วไปในมาตรา 33 มาใช้ นอกจากกรณีที่บัญญัติให้ริบทรัพย์สินไว้แล้วไม่ประสงค์ให้ริบทรัพย์สินในกรณีอื่นโดยหลักทั่วไปในมาตรา 33 อีก จึงเป็นกรณีที่มาตรา 17 ยกเว้นไว้ไม่ให้นำมาตรา 33 ไปใช้เพราะกฎหมายเฉพาะนั้นบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น[73] อาจกล่าวได้ว่าเมื่อกฎหมายเฉพาะมิได้บัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินไว้ย่อมต้องเป็นที่เข้าใจว่ากฎหมายมุ่งประสงค์จะให้ใช้หลักทั่วไปของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา[74]

---

35 ทันที เพราะคดียังไม่ถึงที่สุดเนื่องจากยังอยู่ในระหว่างที่อาจอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาศาลชั้นต้นได้ ดังนั้นในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุด เจ้าของรถยนต์ย่อมโอนกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ให้ผู้ร้องได้โดยชอบ และไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติห้ามโอนไว้ ผู้ร้องซึ่งซื้อรถยนต์มาจากเจ้าของก่อนคดีถึงที่สุดจึงเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางหลังจากคดีถึงที่สุดแล้วได้ ภายในกำหนด 1 ปี แต่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอคืนรถยนต์เกินกำหนด 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุดจึงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ประกอบกับ พระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 มาตรา 25 ก็มิได้บัญญัติยกเว้นการใช้บังคับบทบัญญัติการขอคืนทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ไว้ คำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางของผู้ร้องจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย”

[72] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 มีหลักสำคัญว่า “บทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายนี้ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

[73] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1157.

[74] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 486/2526 “จำเลยมิได้รับอนุญาตให้มีผ้าของกลางไว้ในครอบครองซึ่งมีจำนวนและปริมาณเกินประกาศควบคุมออกโดยอาศัยอำนาจตาม พระราชกำหนดควบคุมสินค้าตามชายแดน ผ้าของกลางมิใช่ทรัพย์สินมีไว้เป็นความผิดและที่จำเลยได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทั้งมิใช่ได้มาโดยการกระทำความผิดจึงไม่ริบ”

ในส่วนเรื่องทรัพย์สินตามมาตรา 33 นี้คือ ประการแรกทรัพย์สินนั้นได้ใช้ในการกระทำความผิด[75] เช่น การใช้รถยนต์บรรทุกทรายเกินน้ำหนักอัตราผิดประกาศของคณะปฏิวัติ[76] ก็อาจกล่าวว่าคงเป็นทรัพย์สินที่เป็นเครื่องประกอบหรืออุปกรณ์ในการกระทำให้เกิดผลเป็นความผิดขึ้น แต่เดิมศาลได้เคยแยกระหว่างทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์กระทำผิดโดยมีบัญญัติไว้ในกฎหมาย[77] กับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับบทบัญญัติในกฎหมายแต่ได้ถูกบุคคลได้นำมาใช้ในการกระทำความผิด[78] เพราะการที่ได้ใช้ทรัพย์สินใดกระทำผิดมีกำหนดไว้ทั้งมาตรา 27 และมาตรา 28 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127แต่ต่อมาในปัจจุบันการที่ใช้ทรัพย์สินใดกระทำความผิดจะมีบัญญัติไว้ในบทบัญญัติมาตรา 33 แต่ไม่มีในบทบัญญัติมาตรา 32 จึงเป็นเหตุทำให้การตีความกฎหมายเปลี่ยนแปลงไป เพราะไม่อย่างนั้นทรัพย์สินที่เป็นอุปกรณ์หรือที่เป็นองค์ประกอบในการกระทำความผิดจะไม่มีโอกาสที่จะถูกริบ จึงทำให้ศาลท่านถือว่าทรัพย์สินที่กฎหมายระบุไว้คงเป็นอุปกรณ์ในการกระทำผิดนั้นเองเพราะเป็นวัตถุที่ใช้กระทำความผิด[79] ประการที่สองมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด[80] เช่น กุญแจผีสำหรับไขในการลักทรัพย์ เหล็กแหลมตัดเป็นรูปเรือใบ แม้ว่าจะยังไม่ได้ใช้ในการกระทำความผิดก็ริบได้ เพราะว่าในข้อนี้คงหมายถึงทรัพย์สินที่โดยสภาพตัวของมัน

---

[75] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6721/2550 “เหล็กแทงรังนก เชือก และถุงกระสอบที่คนร้ายใช้เป็นอุปกรณ์ในการร่วมกันเข้าไปเก็บรังนกอีแอ่นในเขตสัมปทานโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดซึ่งเห็นสมควรให้ริบ ส่วนรังนกอีแอ่นของกลางเป็นทรัพย์สินซึ่งเก็บโดยไม่ได้รับสัมปทานจากคณะกรรมการ จึงเป็นทรัพย์สินซึ่งได้มาโดยฝ่าฝืน พระราชบัญญัติอากรรังนกอีแอ่นฯ มาตรา 14 วรรคหนึ่ง สมควรให้ริบเสียด้วย”

[76] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2524 “จำเลยใช้รถยนต์บรรทุกทรายเกินน้ำหนักอัตราที่กำหนดเป็นการใช้รถยนต์กระทำผิด ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295แม้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 ไม่บัญญัติให้ริบรถยนต์ ก็ริบได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นที่ไม่ริบรถยนต์ โดยศาลชั้นต้นเห็นว่าริบไม่ได้ ศาลอุทธรณ์เห็นว่าริบได้แต่ไม่ควรริบ จำเลยฎีกาได้”

[77] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 702/2487 “กักยาสูบอันเป็นความผิดนั้นจะริบบุหรี่ของกลางไม่ได้เพราะบุหรี่เป็นเพียงอุปกรณ์ให้เกิดความผิด”

[78] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 754/2487 “การริบทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27(1) ซึ่งมีความว่าสิ่งของที่บุคคลใช้หรือมีไว้สำหรับกระทำผิดนั้น หมายถึงใช้กระทำผิดหรือมีไว้เพื่อกระทำผิด ไม่ใช่หมายถึงการใช้หรือการมีไว้นั้นเองเป็นความผิด ซึ่งเป็นเรื่องของมาตรา 28 ในคดีที่จำเลย มีความผิด ตามพระราชบัญญัติเงินตราในภาวะฉุกเฉิน พ.ศ.2485 มาตรา 5นั้น จะริบเงินตราของกลางตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27 ,(1) ไม่ได้”

[79] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1173.

[80] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 570/2521 “ปืนของกลางไม่มีทะเบียน 3 กระบอก กระสุนปืน 5 นัด ผู้ใดมีไว้เป็นความผิด กับเหล็กแหลมตัดเป็นรูปเรือใบ 23 อัน เห็นได้ว่าเพื่อกระทำผิด ศาลริบได้โดยไม่มีฝ่ายใดฎีกา เป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย”

แล้วเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อกระทำความผิดเป็นการเฉพาะ มิใช่หมายความถึงทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในปกติธุระ หากแต่ประสงค์ที่จะใช้กระทำความผิดเป็นครั้งคราวไปจะว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหาได้ไม่ อาทิเช่น กรณีมีดดายหญ้าถือจะทำร้ายผู้อื่น ถ้ายังไม่ถึงขั้นพยายามกระทำความผิดที่การกระทำไม่บรรลุผล ก็ไม่ใช่ทรัพย์สินที่จะริบจึงจะต้องไปบังคับตามหลักในเรื่องทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด โดยสภาพของทรัพย์สินมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเป็นการเฉพาะอาจดูได้จากเจตนาของผู้กระทำความผิดก็ได้ เช่นกรณีการฟ้องว่าจำเลยมีกัญชาแต่ไม่ได้ฟ้องว่าสูบกัญชา บ้องกัญชาจึงมิใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดตามที่ได้ฟ้อง ก็คือฐานมีกัญชา แต่เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดฐานสูบกัญชา ซึ่งโจทก์มิได้ฟ้องจึงมิอาจที่จะริบบ้องกัญชาไม่ได้[81] หรืออาจจะเป็นกรณีเงินที่เหลือจากเงินที่ได้เตรียมมาซื้อยาเสพติดในตอนแรกเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด[82] ประการที่สามสิ่งที่ได้มาโดยได้กระทำความผิด เป็นกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาโดยการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อาทิเช่น เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการขายฝิ่น ขายยาเสพติดหรือเฮโรอีน[83]ที่ตัวทรัพย์สินมันเป็นของร้ายที่มีไว้เป็นความผิดและทำให้ได้มาซึ่งเงินหรือทรัพย์สินจากการกระทำนั้น ซึ่งมีคำพิพากษาฎีกา[84]ที่วินิจฉัย

---

[81] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1707/2535 “ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นขอให้ยกคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยไม่ได้กล่าวในคำร้องว่าผู้ร้องทั้งสองได้ยื่นหนังสือปฏิเสธหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้มีหนังสือยืนยันให้ผู้ร้องชำระหนี้ การที่ผู้ร้องทั้งสองฎีกาว่า ก่อนที่ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นผู้ร้องทั้งสองได้ยื่นหนังสือปฏิเสธหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และต่อมาเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้มีหนังสือยืนยันให้ผู้ร้องทั้งสองชำระหนี้อันเป็นการปฏิบัติตามขั้นตอนของ พ.ร.บ. ล้มละลายฯมาตรา 119 แล้วนั้นเป็นฎีกากล่าวอ้างข้อเท็จจริงนอกเหนือจากคำร้องของผู้ร้องทั้งสอง ถือได้ว่าข้อเท็จจริงตามที่ผู้ร้องทั้งสองฎีกากล่าวอ้างดังกล่าว เป็นข้อที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ฎีกาของผู้ร้องทั้งสองจึงไม่ชอบที่จะรับไว้พิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 ประกอบด้วย พระราชบัญญัติล้มละลายฯมาตรา 153.”

[82] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 730/2551 “ยาคุมกำเนิดมิใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา เพราะมิใช่ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 (1)”

[83] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2679/2521 “จำเลยมีและจำหน่ายเฮโรอีน เงินที่จำเลยขายได้เป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้มาโดยการกระทำผิด ศาลริบตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33(2)”

[84] คำพิพากษาฎีกาที่ 245/2505 “เมื่อปรากฏว่าจำเลยขาดคุณสมบัติและความรู้ ไม่มีทางที่จะขึ้นทะเบียนรับอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะได้ แต่ก็ยังฝ่าฝืนปรุงยาเพื่อจำหน่ายเช่นนี้ ได้ชื่อว่าความผิดเกิดจากการกระทำ (คือปรุงยา) ของจำเลยตัวยาและเครื่องอุปกรณ์ในการปรุงยาเป็นทรัพย์สินที่จำเลยใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จึงต้องริบหากจำเลยเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ปรุงยา แล้วแต่ใบอนุญาตของจำเลยขาดอายุ จำเลยไปปรุงยา

ว่าถ้าหากว่าผู้กระทำความผิดขาดคุณสมบัติไม่มีทางที่จะได้รับอนุญาตหรือเพราะผิดเงื่อนไขอื่นใด เป็นสิ่งที่ควรคำนึงอยู่ด้วยก็จริง แต่ควรจะมีน้ำหนักเป็นเหตุผลเพียงว่าศาลควรที่จะใช้ดุลพินิจริบทรัพย์สิ้นนั้นหรือไม่เท่านั้น หาใช่ว่าจะทำให้ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์ที่ไม่อยู่ในขอบเขตที่จะริบได้ตามมาตรา 33 ที่ไม่สามารถริบได้เลย เพราะผิดแล้วก็ถือว่าเป็นความผิดเพราะการกระทำนั้น ซึ่งจะทำให้การพิจารณาวินิจฉัยประเด็นปัญหาข้อนี้ค่อนข้างที่จะง่ายขึ้นอยู่บ้าง มูลเหตุอันเป็นที่มาในการวินิจฉัยเช่นนี้คงเป็นเพราะตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 บทบัญญัติมาตรา 27 มาตรา 28 มีบทบัญญัติให้ริบสิ่งที่ใช้หรือมีไว้ หรือได้มาหรือสร้างขึ้นปนกันไปใน 2 มาตราดังกล่าว จึงทำให้ศาลวินิจฉัยปัญหาการริบทรัพย์สินควบรวมกันเสมอไปจนกระทั่งได้วินิจฉัยรวมกันไปอีกว่าจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นความผิดในตัวมันเองจึงจะริบทรัพย์สินได้ โดยเหตุผลข้อนี้เป็นการที่ถูกต้องคงแต่เฉพาะในกรณีที่กฎหมายให้ริบทรัพย์สินโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ใดต้องถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่[85]แต่กรณีมาตรา 33 นี้จะเป็นการตรงกันข้าม เพราะว่าศาลจะริบทรัพย์สินก็ต่อเมื่อเป็นของผู้กระทำความผิดหรือเจ้าของรู้เห็นเป็นใจกับผู้กระทำความผิดด้วยเท่านั้น เมื่อเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของต้องใช้กระทำความผิดเองหรือโดยเจ้าของรู้เห็นเป็นใจด้วยจึงจะริบได้แล้ว โดยเหตุผลที่ว่าจะต้องเป็นความผิดในตัวเองไม่ว่าใครจะใช้ก็จะเป็นความผิดทั้งสิ้น จึงไม่เป็นเหตุผลที่จะอ้างได้โดยถูกต้อง ดังนั้นกรณีตามบทบัญญัติมาตรา 33 ควรที่จะริบได้ทั้งสิน ไม่ว่าความผิดนั้นจะเป็นความผิดในตัวมันเองหรืออาจเป็นความผิดเพราะเหตุที่มีเงื่อนไขมาประกอบด้วยก็ถือว่าเป็น

เพื่อจำหน่ายเช่นนี้ ได้ชื่อว่าความผิดเกิดเพราะไม่ได้รับอนุญาตไม่ใช่เกิดจากการกระทำความผิด ของกลางไม่พึงริบ (เทียบคดีคำที่ 274/2503) (ประชุมใหญ่ครั้งที่ 42/43/2504)"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 456/2505 "ของกลางที่จับได้จากจำเลยในการกระทำผิดฐานประกอบโรคศิลปะและขายยาโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นถ้าจำเลยเป็นผู้ไม่มีวุฒิที่จะได้รับอนุญาตให้ทำการปรุงยาขึ้นเพื่อจำหน่ายได้เลย ความผิดของจำเลยอยู่ที่การกระทำการปรุงยาจำหน่าย หาใช่เพียงไม่ได้รับอนุญาตเท่านั้นไม่ของกลางรายนี้จึงเป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้ใช้ในการกระทำความผิดและได้มาโดยได้กระทำผิดซึ่งนอกจากริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ศาลยังมีอำนาจสั่งริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 อีกด้วย
(ประชุมใหญ่ ครั้งที่ 43/2504)"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 348/2508 "ตามพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2484 ประกอบกับพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2492 นั้น จำเลยซึ่งเป็นบุคคลต่างด้าวไม่มีสิทธิที่จะประกอบอาชีพตัดผมโดยเด็ดขาด และไม่มีทางที่จะได้รับอนุญาตเพราะทางการได้สงวนให้เป็นอาชีพเฉพาะคนไทยเท่านั้น การที่คนต่างด้าวประกอบอาชีพตัดผม จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดเพราะฝ่าฝืนบทกฎมายที่ได้กำหนดไว้ในตัว ไม่ใช่เป็นการกระทำเพราะไม่ได้รับอนุญาต ของกลาง(เครื่องมือ เครื่องใช้ และธนบัตร) จึงจำเป็นของที่จำเลยได้ใช้ในการกระทำความผิด และได้มาโดยได้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 จึงให้ริบ (อ้างนัยฎีกาที่ 456/2505)"

[85] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1173.

การกระทำที่เป็นความผิดทั้งสิ้น อย่างกรณีการแข่งรถโดยมิได้รับอนุญาตนอกจากกรณีนี้จะผิดเพราะเงื่อนไขทางกฎหมายคือไม่ได้รับอนุญาตแล้วก็ยังคงต้องเป็นความผิดเพราะการกระทำคือการแข่งรถด้วยรถจักรยานยนต์ที่ได้ใช้ในการแข่งรถ จึงถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินนั้นได้[86]

การกระทำความผิดในที่นี้อาจจะเป็นการเริ่มตั้งแต่พยายามที่จะกระทำผิด หรือว่านอกจากบางกรณีอาจจะเป็นความผิดอาญาได้ตั้งแต่ก่อนนั้นขึ้นไป อาทิเช่น ในขั้นของการตระเตรียมการ และจะสิ้นสุดลงเมื่อความผิดเกิดขึ้นครบองค์ประกอบแห่งความผิด และภายหลังจากนั้นจะไม่มีการกระทำที่เป็นความผิดเกิดขึ้นอีกต่อไป สิ่งที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดย่อมที่จะมีไว้ก่อนช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ ในขณะเดียวกันสิ่งที่ได้มาโดยการที่ได้กระทำความผิดก็จะเป็นผลโดยตรงอันเกิดแก่ผู้กระทำจากความผิดนั้น ซึ่งอาจเป็นภายหลังความผิดสำเร็จแล้วก็ได้ แต่สิ่งที่ใช้กระทำความผิดจะต้องเป็นสิ่งที่ได้ใช้ในระยะเวลาดังที่กล่าวมานี้ หากได้ใช้ก่อนหรือภายหลังจากนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิด[87] อย่างการใช้บันไดพาดปีนขึ้นไปลักทรัพย์บันไดนั้นได้ใช้ตั้งแต่พยายามลักทรัพย์ เช่นเดียวกับศาลริบสว่านที่เจาะบ้านเข้าไปลักทรัพย์[88] หรือกรณีที่มีปืนพยายามบุกรุกศาลก็ริบปืน[89]ที่จริงการบุกรุกนั้นหาได้พยายามกระทำโดยใช้อาวุธปืนแต่ประการใดไม่ หากแต่ว่าเป็นองค์ประกอบทำให้ต้องรับโทษหนักขึ้นเท่านั้น จึงได้ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดได้

อย่างไรก็ตามข้อสำคัญคือ ความผิดที่กระทำและสิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิดนี่ต้องเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยเจตนา[90] และได้ใช้สิ่งของนั้นกระทำความผิดโดยเจตนาด้วย แต่ไม่ได้

---

[86] คำพิพากษาฎีกาที่ 2380/2539 “โจทก์ฟ้องว่าจำเลยขับรถยนต์แข่งในทางโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานจราจรเจ้าพนักงานตำรวจจับจำเลยได้พร้อมยึดรถยนต์ดังกล่าวเป็นของกลางเมื่อจำเลยให้การรับสารภาพข้อเท็จจริงจึงฟังเป็นยุติได้ตามคำฟ้องและคำให้การของจำเลยว่ารถยนต์ ของกลางเป็นทรัพย์ที่ใช้ในการกระทำความผิดศาลมีอำนาจพิพากษาริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 (1)”

[87] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1174-1175.

[88] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 781/2486 “ของกลางในคดีลักทรัพย์ซึ่งมีบุคคลรับซื้อไว้จากจำเลยเมื่อบุคคลนั้นไม่ได้เป็นคู่ความและไม่มีกรณีจะวินิจฉัยถึงสิทธิระหว่างผู้เสียหายและบุคคลนั้นแล้ว ศาลสั่งคืนให้แก่บุคคลผู้รับซื้อไว้นั้น”

[89] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 738/2515 “จำเลยมีอาวุธปืนติดตัวขู่จะยิงผู้เสียหายซึ่งหนีจำเลยไปอยู่บนบ้านแต่พอจำเลยจะขึ้นบันไดเรือนผู้เสียหายซึ่งอยู่ติดทางเดินก็มีคนเข้ากอดจำเลยไว้ก่อน จึงขึ้นไปไม่ได้ แสดงว่าจำเลยมีเจตนาบุกรุกเข้าไปในบ้านผู้เสียหาย แต่จำเลยกระทำไปไม่ตลอด การกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานพยายามบุกรุกโดยมีอาวุธติดตัว อาวุธปืนนั้นเป็นทรัพย์ที่จำเลยใช้ในการกระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งริบได้”

[90] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1181.

รวมถึงความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยประมาท หรือเป็นกรณีที่ไม่มีเจตนาเว้นแต่กฎหมายจะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นดี[91] ความผิดที่ได้กระทำจะต้องเป็นความผิดของตัวจำเลยในคดีนั้น หรือไม่ ในกรณีที่ศาลริบเพราะมีการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 และมาตรา 34 ก็เช่นเดียวกันเมื่อมีคำสั่งริบเพราะได้มีการกระทำความผิด ก็คงน่าจะต้องได้มีการพิจารณาถึงความผิดของผู้กระทำ และการพิจารณาความผิดนี้ ก็คงที่จะต้องฟ้องตัวผู้กระทำเป็นจำเลยในคดีด้วย แต่หากถ้าเป็นผู้อื่นที่มิใช่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ถึงแม้จะปรากฏในการพิจารณาคดี ก็ไม่ใช่การพิจารณามุ่งเพื่อลงโทษสำหรับการกระทำความผิดนั้น ย่อมจะลงโทษริบทรัพย์สินในการกระทำความผิดที่ไม่ได้พิจารณาผู้กระทำเพื่อลงโทษไม่ได้อยู่เอง ถึงอย่างไรคำพิพากษาให้ริบก็คงไม่ผูกพันผู้ที่ไม่ใช่จำเลยในคดีนั้น และถึงแม้ว่าศาลจะไม่ริบของกลางเช่นนี้ศาลก็คงยังไม่คืน ให้ผู้ใดไปพนักงานสอบสวนยังคงมีอำนาจยึดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 132 (4) อยู่นั่นเองไม่มีข้อที่จะต้องวิตกอย่างใด

การริบทรัพย์สินเป็นโทษจึงจะริบทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่นที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดด้วยหาได้ไม่ ต่างกับมาตรา 32 ที่ไม่ว่าบุคคลใดทำหรือมีทรัพย์สินเช่นนั้นไว้ย่อมเป็นความผิดทั้งสิ้น จึงสามารถริบได้ไม่ว่าจะเป็นของตัวผู้กระทำความผิดเองที่ได้ถูกศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษนั้นหรือไม่ หลักการดังกล่าวนี้ใช้ได้ในกฎหมายอื่นด้วยฉะนั้นแม้กฎหมายบางฉบับจะบัญญัติให้ริบทรัพย์สินโดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินตามมาตรา 32 แล้วนั้นก็จะริบทรัพย์สินของผู้อื่นที่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้และก็ได้มีคำพิพากษาฎีกาได้ที่เคยให้เหตุผลไว้ค่อนข้างชัดเจน[92] ซึ่งเป็นบรรทัดฐานว่ากฎหมายที่กำหนดให้กระทำเช่นนั้นเป็นบทกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ อย่างกรณีของพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 35 ให้ริบทรัพย์สินที่ใช้หรือได้มาผิดต่อพระราชบัญญัติเสียทั้งสิ้น โดยที่ไม่ต้องคำนึงว่าเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำผิด และมีผู้ถูกลงโทษหรือไม่ ซึ่งเป็นทำนองเดียวกับ มาตรา 32 แต่ไม่ใช่ทรัพย์ที่เป็นความผิดในตัวเองอย่างมาตรา 32 เจ้าของที่ไม่รู้เห็นเป็นใจยังขอคืนได้ตามมาตรา 36 ซึ่งการรู้เห็นเป็นใจแม้ว่าจะไม่ถึงกับว่าเป็นการกระทำความผิดหรือมีส่วนในการกระทำ

---

[91] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2073/2492 “สิ่งของที่จะริบได้ตามมาตรา 27(1) นั้น จะต้องเป็นของที่เจตนาใช้กระทำผิดหรือมีไว้โดยเจตนาใช้ทำผิด ฉะนั้นจะมีการริบทรัพย์ในความผิดฐานประมาทไม่ได้.”

[92] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 222/2494 “บทบัญญัติมาตรา 13 ทวิ(1) แห่ง พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ.2489 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 มาตรา 6 เฉพาะที่ให้ริบทรัพย์ของบุคคลอื่นที่มิได้รู้เห็นในการกระทำผิดด้วยนั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 29 และบทบัญญัติโดยเฉพาะดังกล่าวนี้จึงใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”

ความผิดด้วยจนที่จะถึงขั้นว่าขณะเป็นผู้สนับสนุนก็ตาม[93]ก็ถือได้ว่ายินยอมให้มีการกระทำความผิดด้วยทรัพย์สินของตนจึงไม่มีสิทธิที่จะอ้างกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเรียกคืนได้ฉะนั้นการรู้เห็นเป็นใจจึงไม่ถึงกับต้องมีการกระทำคือร่วมหรือให้ความสะดวกในฐานสนับสนุนการกระทำความผิดแต่ต้องได้รู้เห็นหรือรู้แล้วว่ามีผู้ได้ใช้ทรัพย์สินของตนในการกระทำความผิด และเป็นใจก็คือยินยอมหรือละเว้นไม่ได้ขัดขวางโดยสมัครใจปล่อยให้ผู้อื่นใช้ทรัพย์สินของตนกระทำความผิด ไม่ใช่เพราะความจำใจไม่สามารถขัดขวางได้หรือเพื่อจับกุมภายหลังในลักษณะที่ไม่ใช่ความยินยอมให้กระทำความผิด เช่นกรณีของผู้ถือประทานบัตรเป็นเจ้าของแร่เจ้าของให้ผู้จัดการเหมืองเป็นตัวแทนในการทำเหมืองผู้จัดการใช้จำเลยขนแร่โดยผิดกฎหมาย ซึ่งศาลให้ริบผู้ถือประทานบัตรมาร้องขอคืนอ้างไม่ ได้ว่าไม่รู้เห็น[94] หรือในกรณีที่มีการให้เช่าเรือไปจับปลาผิดพระราชบัญญัติการประมงรู้แล้วก็ไม่ห้ามหรือเลิกสัญญาเช่าแต่อย่างใดขอคืนเรือไม่ได้[95] แต่ในเรื่องทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งให้ริบนั้นต้องมีตัวอยู่ในขณะพิพากษาหรือไม่ กรณีจะต้องพิจารณาประกอบกับมาตรา 35 ที่กล่าวไว้ข้างต้น คือว่าทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้ริบย่อมตกเป็นของแผ่นดิน จึงต้องมีตัวทรัพย์สินนั้นอยู่ในขณะพิพากษา จะให้ทรัพย์สินที่ไม่มีตัวอยู่ตกเป็นของแผ่นดินย่อมที่จะไม่อาจเป็นไปได้ ถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินอันจะพึงริบได้ถูกทำลาย หรือสูญหายไปก่อนศาลพิพากษาแล้วศาลก็จะไม่ริบ เช่น ถ้ามีการขว้างปืนที่มีไว้ผิดต่อพระราชบัญญัติอาวุธปืนลงแม่น้ำเสียก่อนถูกจับไม่แน่ว่าจะได้มาตกเป็นของแผ่นดินต่อไปได้ ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งริบเพื่อเผื่อเอาไว้ก่อนได้อย่างไร[96] ส่วน

---

[93] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1186.

[94] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2561/2521 “บทบัญญัติมาตรา 13 ทวิ(1) แห่ง พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ.2489 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 มาตรา 6 เฉพาะที่ให้ริบทรัพย์ของบุคคลอื่นที่มิได้รู้เห็นในการกระทำผิดด้วยนั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 29 และบทบัญญัติโดยเฉพาะดังกล่าวนี้จึงใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”

[95] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1865/2521 “รู้เห็นเป็นใจไม่จำต้องร่วมกระทำผิดในที่เกิดเหตุ ผู้ร้องซึ่งขอเรือของกลางคืน รู้ว่าผู้เช่าใช้เรือจับปลาในแม่น้ำเป็นความผิด แต่ไม่ห้ามหรือหาทางเลิกสัญญาเช่า ก็เป็นการรู้เห็นเป็นใจ ขอเรือที่ศาลริบคืนไม่ได้”

[96] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 804/2505 “อาวุธปืนที่จำเลยมีไว้ในครอบครองผิดกฎหมาย แต่จำเลยได้ขว้างทิ้งลงแม่น้ำก่อนได้ตัวจำเลยมาสอบสวนศาลย่อมไม่สั่งริบตามที่โจทก์ขอให้ริบ และกรณีเช่นนี้โจทก์ก็จะขอบังคับให้จำเลยส่งปืนของกลางภายในกำหนดหรือให้จำเลยชำระราคาปืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 37 ไม่ได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1587/2505 “การริบทรัพย์สินเป็นการเอาทรัพย์สินที่ริบเป็นของแผ่นดิน ทรัพย์สินที่จะริบต้องมีตัวอยู่ไม่ว่าได้ยึดเอามาเป็นของกลางแล้วหรืออยู่ที่อื่น แต่ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีตัว เช่นถูกทำลายหรือสูญหายไปจะสั่งริบไม่ได้เพราะไม่อาจจะตกเป็นของแผ่นดินได้”

มาตรา 37 ที่ว่าเมื่อศาลได้สั่งริบแล้วศาลอาจจะสั่งให้ยึดหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือกักขังเร่งให้ใช้ราคาได้นั้น ก็ย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าจะต้องมีตัวทรัพย์สินที่ยึด หรือมีการโอนกรรมสิทธิ์เป็นของแผ่นดินแล้ว จึงจะมีการใช้ราคาแทนตัวทรัพย์สินของแผ่นดินได้ ถ้าไม่มีตัวทรัพย์สินที่จะพิพากษาให้ตกเป็นของแผ่นดินแล้วก็จะมีทรัพย์สินของแผ่นดินให้ใช้ราคาไม่ได้ เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการเอาทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดิน ดังนั้น ทรัพย์สินที่จะริบต้องมีตัวอยู่ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีอยู่ย่อมสั่งริบไม่ได้"[97]

แต่อย่างไรก็ดี แต่ไม่ปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นไม่มีตัวอยู่โดยชัดแจ้งแล้วก็คงจะไม่มีปัญหาให้ศาลต้องวินิจฉัยว่ามีตัวทรัพย์สินอยู่หรือไม่[98]ศาลคงพิพากษาให้ริบได้ไม่จำเป็นที่จะต้องมีตัวทรัพย์สินนั้นเป็นของกลางอยู่ในศาลหรือในความครอบครองเจ้าพนักงานในขณะนั้นเพราะมีวิธีการบังคับให้ส่งทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบอยู่ในมาตรา 37 ส่วนจะบังคับได้ตามวิธีการนั้นได้เพียงใดเป็นปัญหาในชั้นบังคับคดีอีกส่วนหนึ่ง

ดังนั้น อาจสรุปก็คือ จะมีลักษณะที่เป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการกระทำผิด โดยเป็นทรัพย์สินที่ถูกฟ้องเท่านั้น ทรัพย์สินประเภทนี้ศาลใช้ดุลพินิจริบได้และปัจจุบันศาลวางแนวทางว่าหากเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงแล้ว โดยหลักแล้วศาลต้องสั่งริบ แต่หากทรัพย์สินนั้นมิได้มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงแล้ว โดยหลักศาลจะไม่สั่งริบ[99] กล่าวคือ ทรัพย์สินนั้นต้องเป็นสิ่งของที่บุคคลเจตนาจะใช้ในการกระทำความผิด หรือมีไว้ให้โดยเจตนาจะใช้ในการกระทำความผิด ส่วนกรณีกระทำความผิดโดยประมาทริบตามมาตรานี้ไม่ได้ และเป็นกรณีที่ทรัพย์ได้มาจากการกระทำความผิด ซึ่งศาลจะมีคำสั่งให้ริบได้เฉพาะกรณีทรัพย์สินที่โจทก์ต้องมีคำขอให้ริบ มิฉะนั้นศาลก็ริบให้ไม่ได้ กล่าวคือ เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดที่ได้ฟ้องเท่านั้น ไม่สามารถไปริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดในครั้งอื่นๆ หรือที่ไม่ได้ถูกฟ้องได้ ส่วนกรณีหากเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นนั้นไม่สามารถริบได้ หากเขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย[100] ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 ที่ว่าในการริบ

---

[97] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6324/2549 "กระสุนปืนลูกซองของกลางจำนวน 4 นัด ได้ใช้ทดลองยิงหมดแล้ว การที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาให้ริบกระสุนปืนลูกซองจำนวน 4 นัด ของกลางด้วยนั้นจึงไม่ถูกต้อง เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการเอาทรัพย์สินที่ริบเป็นของแผ่นดิน ดังนั้นทรัพย์สินที่จะริบต้องมีตัวอยู่ ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีอยู่ย่อมสั่งริบไม่ได้"

[98] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1191.

[99] ปกป้อง ศรีสนิท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13*, น. 258.

[100] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1133/2544 "เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยเป็นลูกจ้างขับรถบรรทุกของกลางให้ผู้ร้อง การที่ผู้ร้องไม่ควบคุมดูแลโดยใกล้ชิดมิให้จำเลยบรรทุกน้ำหนักเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด ย่อมฟังได้ว่าเป็นการรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดของจำเลย ผู้ร้องไม่อาจขอคืนรถยนต์บรรทุกของกลาง"

ทรัพย์สินนอกจากศาลจะมีอำนาจริบกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิดด้วย เว้นแต่เป็นกรณีที่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

2.6.3 การริบทรัพย์สินที่โดยหลักต้องริบและข้อยกเว้นมิให้ริบ

บทบัญญัติมาตรา 34 มีหลักสำคัญว่า “บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 มาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบทรัพย์สินทั้งสิ้นเว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

เป็นการริบทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นการลงโทษเพื่อตัดประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทรัพย์สินที่จะต้องริบนี้ก็คือ ทรัพย์สินที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “สินบน” และทรัพย์สินซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิดหรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดคำว่า “ได้ให้” ย่อมหมายความว่าได้มีการเสนอและสนองระหว่างกันและได้มอบหมายแก่กันโดยตรงหรือโดยปริยายเสร็จไปแล้ว เห็นได้จากถ้อยคำในตัวบทที่ระบุในมาตรา 34 ว่าบัญญัติการกระทำในการให้ทรัพย์สินเช่นว่านั้นในขั้นต่างๆกัน เพียงแต่จะขอให้ จะให้ เรียก หรือยอมจะรับ ยังไม่เป็นทรัพย์สินที่ได้ให้แก่กันจึงยังไม่อาจริบตามมาตรานี้ได้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิดอาจริบได้[101]ตามมาตรา 33 (1) ฉะนั้นบทบัญญัติมาตรา 33 และมาตรา 34 ไม่ใช่มาตราที่ยกเว้นกันและกันหากแต่เป็นมาตราที่ต้องใช้ควบคู่ไปด้วยกัน ซึ่งตามมาตรา 34 (1) เป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือได้มาในการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่การงานซึ่งจะมีลักษณะเช่นเดียวกับมาตรา 33 (1) (2)[102]จะเกี่ยวกับสภาพของการกระทำที่จะเป็นความผิดด้วยการใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดซึ่งค่อนข้างจะตรงกับบทบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 เดิม คือ มาตรา 141 ในส่วนที่เป็นสินบนที่ได้ให้แก่กัน ส่วนทรัพย์สินตามบทบัญญัติมาตรา 34 (2) อาจเป็นทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดโดยเป็นค่าจ้างในการใช้บุคคลตาม

---

[101] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 271/2487 “พูดให้สินบนเจ้าหนักงานแล้วควักเงินส่งให้เจ้าพนักงานรับเงินไว้แล้วกล่าวหาว่าจำเลยให้สินบนดังนี้ ริบเงินนั้นได้ตามมาตรา 27”

[102] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 857/2486 “เงินที่จำเลยให้เป็นสินบนแก่เจ้าหนักงานเป็นสิ่งของที่จำเลยได้ใช้สำหรับกระทำความผิดศาลสั่งริบเงินนั้นได้ตามมาตรา 27 กฎหมายลักษณะอาญา”

มาตรา 84 ส่วนการให้รางวัลเพราะได้กระทำความผิดแล้วนั้นเป็นกรณีที่บัญญัติขึ้นโดยเฉพาะข้อแตกต่างจากมาตรา 33 (1) (2) ก็คือ ทรัพย์สินตามบทบัญญัติมาตรา 34 นี้จำเป็นต้องริบเสมอหาใช่เป็นดุลพินิจของศาลอย่างกรณีมาตรา 33 ไม่เพราะถูกบัญญัติขึ้นใหม่เป็นการริบทรัพย์สินที่ได้มาเกี่ยวกับการกระทำความผิดกรณีหนึ่ง ถึงอย่างนั้นก็ตาม การริบทรัพย์สินตามมาตรา 34 แม้จำเป็นต้องริบก็แตกต่างกับมาตรา 32 ในข้อที่ว่าทรัพย์สินตามมาตรา 34 ไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นความผิดในตัวมันเองบุคคลใดทำไว้ก็ไม่สำคัญ แต่มาตรา 34 นี้ถ้าหากว่าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นต่อมาเมื่อศาลสั่งริบทรัพย์สินไปแล้ว บุคคลอื่นหรือบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอคืนได้ซึ่งศาลจะได้ทำการไต่สวนคำร้องดังกล่าวและหากศาลเชื่อว่าผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดศาลก็จะสั่งให้คืนทรัพย์ที่ริบนั้นแก่ผู้ร้อง[103] แต่ถ้าผู้ร้องได้ทรัพย์สินที่ถูกริบมาภายหลังวันกระทำผิดแม้จะโดยสุจริตก็ตามถือได้ว่าในวันผู้กระทำผิดกระทำผิดนั้นผู้ร้องยังไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวจึงไม่เป็นเหตุให้ทรัพย์สินนั้นรอดจากการถูกริบ[104]

ถ้าทรัพย์สินที่จะพึงริบมีตัวอยู่ไม่ถูกทำลายไปก่อนที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งแต่ได้โอนหรือขายผู้อื่นไปแล้ว ศาลจะริบทรัพย์สินนั้นได้หรือไม่ข้อนี้มีกรณีอยู่สองประการ คือการโอนหรือขายนั่นเองเป็นความผิดกับกรณีการโอนหรือขายไปภายหลังการกระทำความผิด แต่ก่อนศาลพิพากษาให้ริบ ถ้าขายภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วก็เป็นปัญหาแต่ในชั้นบังคับคดี[105]ที่ว่ากรณีการโอนหรือขายทรัพย์สินนั่นเองเป็นความผิด ก็อย่างเช่น การขายสุราผิดพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 มาตรา 40สุราตกเป็นของผู้ซื้อไปแล้วซึ่งผู้ซื้อไม่รู้เห็นการกระทำความผิดริบไม่ได้[106]แต่ถ้าเป็นกรณีถ้าผู้ซื้อรู้เห็นเป็นใจการขายตกเป็นโมฆะเพราะต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 150[107] ทรัพย์สินที่ขายไม่ตกเป็นของผู้ซื้อถ้าผู้ซื้อไม่รู้เห็นในการกระทำความผิดการซื้อไม่ต้องห้าม ห้ามแต่การขายไม่เป็นโมฆะจึงริบไม่ได้

---

[103] คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น. 469.

[104] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 169/2506 “กระบือที่จำเลยนำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยหลีกเลี่ยงภาษีอากรซึ่งต้องถูกริบตามพระราชบัญญัติศุลกากรนั้น หากผู้ร้องได้รับโอนกระบือนั้นไว้จากจำเลยภายหลังวันจำเลยกระทำผิด แม้จะโดยสุจริตก็ตาม ก็ถือได้ว่าในวันจำเลยกระทำผิดนั้น ผู้ร้องยังไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของกระบือนั้น จึงไม่เป็นเหตุที่จะให้กระบือนั้นรอดพ้นจากการถูกริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33, 34 ไปได้”

[105] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1192.

[106] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 364/2496 “ขายสุราให้ผู้อื่นไป โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต ซึ่งเป็นความผิดตาม พระราชบัญญัติสุรา 2493 มาตรา40 นั้น เมื่อปรากฏว่า สุราของกลางได้ขายและกรรมสิทธิ์ตกเป็นของผู้ซื้อแล้ว ทั้งผู้ซื้อก็ไม่ได้รู้เห็นในการกระทำผิดของผู้ขายแล้ว ศาลก็ย่อมไม่ริบสุราของกลางนั้น.”

[107] พิพัฒน์ จักรางกูร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28*, น. 33.

กรณีที่ได้มีการขายภายหลังการกระทำความผิดปัญหายุ่งยากขึ้นไปอีกเพราะขณะที่กระทำความผิดทรัพย์สินที่จะพึงริบเป็นของผู้กระทำความผิดจึงต้องด้วยบทบัญญัติให้ริบได้ และก็ไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นในขณะนั้นที่ว่าไม่ริบเพราะเป็นของผู้อื่นซึ่งไม่รู้เห็นเป็นใจ ในการกระทำความผิดตามมาตรา 33 และมาตรา 34 มุ่งหมายถึงกรณีที่ทรัพย์สินที่จะพึงริบเป็นของผู้อื่นในขณะกระทำความผิดจึงมีกรณีที่ผู้อื่นนั้นรู้เห็นหรือไม่รู้เห็นเป็นใจกับการกระทำความผิด แต่เมื่อไม่มีกรณีที่ผู้อื่น จะรู้เห็น หรือไม่รู้เห็นเพราะไม่มีผู้อื่นเป็นเจ้าของในขณะนั้นแล้วกรณีก็อยู่นอกขอบเขตที่มาตรา 33 และมาตรา 34 บัญญัติไว้ จึงนำข้อยกเว้นในวรรคสองของมาตรา 33 และมาตรา 34 มาใช้ไม่ได้ ศาลคงพิพากษาให้ริบได้ตามหลักในวรรคต้นของมาตรา 33 และมาตรา 34 ถึงแม้ขณะที่ศาลพิพากษาทรัพย์สินนั้นจะตกเป็นของผู้อื่นไปแล้วก็ไม่เป็นปัญหาในชั้นที่ศาลพิพากษาให้ริบนี้[108] เพราะแม้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นในขณะกระทำความผิดก็ยังเรียกได้ถ้าเจ้าของไม่มาขอคืนภายในกำหนดตามมาตรา 36 ก็หมดสิทธิที่จะขอคืน แต่อย่างไรก็ดียังเป็นปัญหาต่อไปในชั้นบังคับคดีว่าคำพิพากษาที่ให้ริบทรัพย์สินซึ่งขณะพิพากษาตกเป็นของผู้อื่นไปแล้วนั้นจะบังคับคดีแก่คนอื่นได้เพียงใดจะบังคับคดีได้อย่างไร

แต่มีข้อควรที่พิจารณาว่า ทรัพย์สินที่ให้ริบตามมาตรา 34 นี้กำหนดฐานความผิดต่างๆ เอาไว้ แต่ไม่ได้กำหนดให้ริบทรัพย์สินเสมอไป มีเรื่องอื่นร่วมอยู่ด้วยจะริบทรัพย์สินได้แต่เฉพาะให้ทรัพย์สินกันเท่านั้นถ้าเป็นกรณีอื่นก็ริบไม่ได้ เพราะไม่ได้ทรัพย์สิน มาตราต่างๆ ที่อ้างในมาตรา 34 เนื่องจากการริบทรัพย์สินตามมาตรา 34 (1) เป็นถือเรื่องที่เกี่ยวกับกลไกทางปกครองมากกว่า ซึ่งตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ก็ได้บัญญัติให้ริบเหมือนกัน แต่ก็คงเป็นกรณีไม่ได้บัญญัติให้มีความชัดเจนรัดกุมถึงเพียงนี้ดังเช่นประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบัน มาตรา 34 นี้มีความจำเป็นที่จะตัดทรัพย์สินที่ให้หรือรับ ในการที่จะไม่ให้ได้ประโยชน์งอกเงยแก่ผู้ที่กระทำการอันเป็นการกระทำโดยทุจริต เนื่องจากว่าทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำตามที่ระบุไว้ในมาตรา 34 (1) ในทางกฎหมายแล้วถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นภัยอย่างมาก

---

[108] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 736/2482 “ที่นำสืบว่าจำเลยนำเข้ามาในพระราชอาณาจักรจริงหรือไม่หน้าที่โจทก์นำสืบมาก่อนประเด็นที่ว่าของนั้นได้เสียภาษีหรือได้นำเข้ามาชอบหรือไม่นั้น เป็นหน้าที่จำเลยนำสืบก่อนศาลชั้นต้นกะประเด็นหน้าที่นำสืบคู่ความไม่คัดค้านในชั้นและได้นำสืบกันมาแล้วศาลรับฟังได้โดยไม่ต้องให้สืบกันใหม่ของเข้ามาในพระราชอาณาจักร์โดยไม่เสียภาษีจำหน่ายไปหมดแล้ว ศาลคำสั่งริบได้ และให้จัดการตามกฎหมายอาญา ม.18,29”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 742/2491 “จำเลยลักลอบนำข้าวสารเหนียวออกไปนอกราชอาณาจักรแล้ว เมื่อศาลสั่งริบข้าวสารเหนียวของกลางดั่งนี้ ต้องตีราคาข้าวสารเหนียว แล้วจัดการตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 18, 29.มาตรา 29 ได้กล่าวถึงการไม่นำทรัพย์ที่จะต้องริบมาส่งต่อศาล แสดงอยู่ว่า ทรัพย์ที่จะริบได้นั้น ไม่จำต้องเป็นทรัพย์ที่จับมาหรือยึดมาได้เท่านั้น”

ทรัพย์สินที่ให้เพื่อจูงใจหรือเพื่อเป็นรางวัลในการกระทำความผิด[109]มาตรา 34 (1) เป็นบทบัญญัติใหม่ของประมวลกฎหมายอาญา ไม่เคยปรากฏมาก่อนในกฎหมายอาญาเดิม หากเทียบดูกับบทบัญญัติของมาตรา 33 ตามประมวลกฎหมายอาญา ที่ได้กำหนดให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด จะเห็นว่า ค่อนข้างที่จะมีลักษณะคล้ายกันแต่จะเทียบว่าเหมือนกันเสียทีเดียว ก็คงไม่ได้ เนื่องจากว่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามมาตรา 33 ต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาเนื่องจากการกระทำความผิดคือ ได้มีการไปกระทำความผิดแล้วจึงได้ทรัพย์สินนั้นมา ไม่น่าจะรวมถึงทรัพย์สินที่ได้ให้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เพราะถือไม่ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรง เป็นเพียงแต่ผลที่ได้รับเนื่องจากการกระทำเพื่อตอบแทนในการกระทำความผิด ฉะนั้นแล้วมาตรา 32 มาใช้รวมกันหรือใช้ด้วยกันไม่ได้ ตามมาตรา34 (2) กฎหมายค่อนข้างบัญญัติไว้กว้างพอสมควร หากพิจารณาจากบทบัญญัติก็จะเห็นว่าทรัพย์สินใดก็ตามที่ได้ให้เพื่อจูงใจหรือเพื่อเป็นรางวัลให้แก่บุคคลใดกระทำ การได้กระทำความผิดก็เป็นทรัพย์สินที่อยู่ในความหมายตามบทบัญญัติมาตรานี้แล้ว ซึ่งจะต้องถูกริบทั้งสิ้นแต่ความเป็นจริง หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะการใช้บังคับกฎหมายนั้นจะต้องมีความเกี่ยวพันกันจะพิจารณาแต่ความในมาตรา 34 (2) แต่เพียงอย่างเดียวหาได้ไม่ เห็นได้ว่าการหยิบทรัพย์สินตามมาตรา 34 (2) จะใช้ในกรณีที่มีการใช้ให้กระทำความผิดหรือยุยงให้กระทำความผิดตามที่ บัญญัติไว้ในบทบัญญัติมาตรา 84 และมาตรา 85 ซึ่งในกรณีมาตรา 84 เป็นการจำกัดเฉพาะตัวบุคคล ส่วนมาตรา 85 เป็นการประกาศให้บุคคลทั่วไปทราบ ทั้งสองมาตราเป็นการใช้ให้กระทำความผิดทั้งสิ้น ถ้ามีการให้ทรัพย์สินเพื่อให้กระทำผิดหรือตามสัญญาที่ให้ไว้แก่กันจะให้ในตอนแรกหรือภายหลังก็ตามไม่ใช่ข้อสาระสำคัญ ทรัพย์สินที่ได้ให้เหล่านั้นถือเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในการทำความผิด ผู้ให้และผู้รับมีความผิดเสมอ โดยสามารถนำหลักการลงโทษตามมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับได้ ถ้าได้รู้ตัวผู้กระทำความผิดในเรื่องที่มีการให้การกระทำผิดมาเป็นจำเลยและบุคคลที่เป็นจำเลยนั้นเป็นบุคคลที่ได้รับความผู้ได้รับหรือครอบครองทรัพย์สินนั้นก็ริบได้ ส่วนกรณีอื่นนั้นแล้วไม่น่าจะริบทรัพย์สินได้เพราะไม่ได้กระทำผิดเกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินนั้น

2.6.4 วิธีการในการดำเนินการกรณีที่ไม่ส่งทรัพย์สินที่ริบ

(ก) กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127[110]

บทบัญญัติ มาตรา 29 มีหลักสำคัญว่า “ถ้าผู้ใดไม่นำทรัพย์ที่ริบมาส่งต่อศาล ท่านให้ศาลตีราคาทรัพย์นั้นไว้ตามที่เห็นสมควร แลให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ยึดทรัพย์สมบัติของผู้นั้นใช้ราคาจน

---

[109] พิพัฒน์ จักรางกูร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28*, น. 36.

[110] หยุด แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 57*, น. 108 – 109.

เต็ม หรือมิฉะนั้นสั่งให้จำคุกแทนราคานั้น ตามลักษณะจำคุกแทนค่าปรับที่กล่าวไว้ในมาตรา 18, 19 และ 20 แต่อย่าให้จำคุกเพราะความผิดที่ว่ามาในมาตรานี้เกินกว่าหกเดือนเป็นอย่างช้า"

เป็นบทที่กำหนดให้อำนาจศาลในการสั่งริบทรัพย์ที่จำเลยไม่ได้นำส่งศาลได้ เพราะทรัพย์ที่ศาลสั่งริบอาจมิได้ส่งมาไว้เป็นของกลาง จึงต้องกำหนดวิธีการที่จะให้แผ่นดินได้ทรัพย์ที่ริบมาตามมาตรา 26 เนื่องจากเมื่อศาลพิพากษาให้ริบทรัพย์แล้ว ทรัพย์นั้นก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของแผ่นดินในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ถ้าหากปรากฏว่าศาลได้ริบทรัพย์ไว้แล้ว ศาลต้องสั่งยึดทรัพย์ที่ถูกริบนี้ จะไปยึดทรัพย์อื่นแทนไม่ได้ ไม่ว่าทรัพย์ที่ถูกริบนั้นจะอยู่ที่ตัวจำเลยหรือบุคคลภายนอกก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นสาระสำคัญยังคงริบได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่ว่าทรัพย์ที่ถูกริบนี้ไม่สามารถจะยึดมาได้ ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ยึดทรัพย์อื่นมาใช้ราคาทรัพย์ที่สั่งให้ริบได้ หากศาลยึดทรัพย์ไม่ได้ศาลก็ยังคงมีอำนาจสั่งให้จำคุกแทนราคาทรัพย์ที่ยึดได้อันเป็นการบังคับทางอ้อมให้จำเลยส่งทรัพย์ที่ถูกริบเหมือนกัน เพราะทรัพย์บางสิ่งโดยสภาพตัวมันเป็นของร้ายจึงไม่ควรตกอยู่แก่จำเลยหรือผู้อื่น

นอกจากนี้ยังยังกำหนดให้ศาลนำบทบัญญัติ มาตรา 18 มาตรา 19 และมาตรา 20 มาใช้บังคับแก่การจำคุกแทนราคา กล่าวคือ ศาลจะต้องตีราคาทรัพย์ที่ถูกริบอันยึดมาไม่ได้ โดยถือเสมือนว่าทรัพย์ที่ได้ตีราคานี้เปรียบเหมือนเงินค่าปรับ และศาลจะจำหน่ายทรัพย์ที่ยึดมาแทนทรัพย์ที่จะต้องริบได้ก็เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งวิธีการจำคุกแทนเงินค่าทรัพย์จะถืออัตราหนึ่งวันต่อหนึ่งบาท ทั้งนี้จะเกินระยะเวลาหกเดือนไม่ได้ โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์ที่ริบมามีราคาเท่าใด ถ้าในระหว่างจำคุกแทนค่าทรัพย์หากจำเลยได้นำเงินมาเสียจะต้องคิดหักให้วันละหนึ่งบาท และถ้าได้จำคุกครบหกเดือนแล้วแม้ว่าจำเลยจะมีทรัพย์สินมากมายร่ำรวยขึ้นมาในภายหลังก็จะยึดทรัพย์ของจำเลยอีกไม่ได้[111] และมีประเด็นที่น่าคิดก็คือ ในกรณีถ้าหากปรากฏว่าทรัพย์ที่ถูกริบอยู่ที่จำเลยภายหลังจากที่ได้ใช้เงินแทนค่าปรับหรือยึดทรัพย์หรือจำคุกไปแล้ว[112]ศาลยังมีอำนาจที่จะสั่งริบทรัพย์นั้นอีกได้หรือไม่ ซึ่งการใช้เงินแทนทรัพย์ที่ถูกริบย่อมไม่มีปัญหา เพราะศาลสามารถสั่งให้ริบทรัพย์ใหม่โดยคืนเงินให้แก่จำเลยได้ แต่หากว่าเป็นกรณีที่ศาลได้สั่งจำคุกจำเลยจะต้องแบ่งแยกพิจารณาว่าจำเลยได้ถูกจำคุกครบหกเดือนหรือไม่ ถ้าจำเลยถูกจำคุกครบหกเดือนแล้วก็จะแยก

---

[111] ถ้าในกรณีที่ศาลสั่งจำคุกจำเลยไปแล้ว จะต้องแยกพิจารณาว่าเป็นทรัพย์ที่ริบตามมาตรา 27 หรือเป็นกรณีมาตรา 28 หากกรณีเป็นทรัพย์ตามมาตรา 27 ศาลมีอำนาจริบได้เสมอ เพราะโดยสภาพของทรัพย์มีลักษณะที่เป็นของร้ายอยู่ในตัวกฎหมายจึงได้กำหนดให้ริบได้ทั้งสิ้นไม่ว่าทรัพย์นั้นจะเป็นของบุคคลใด เนื่องจากกฎหมายมุ่งประสงค์มิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง แม้จำเลยจะได้ถูกคุมขังมาแล้วก็สามารถยึดทรัพย์อีกได้ แต่ถ้าหากจำเลยต้องขังยังไม่ครบกำหนด 6 เดือน ซึ่งการขังก็เพียงเพื่อเร่งรัดทรัพย์ที่ถูกยึดเท่านั้น ศาลจึงมีอำนาจสั่งได้เสมอไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ตามมาตรา 27 หรือทรัพย์ตามมาตรา 28

[112] หยุด แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 57*, น. 109.

พิจารณาว่าเป็นทรัพย์ที่ริบตามมาตรา 27 หรือ มาตรา 28 ถ้าหากเป็นทรัพย์ตามมาตรา 28 ศาลไม่มีอำนาจที่จะริบทรัพย์นั้น

ส่วนการขอคืนทรัพย์ที่ศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลย และทำการริบทรัพย์ ซึ่งเป็นของกลางตาม พ.ร.บ. การพนัน เมื่อปรากฏว่าผู้อื่นซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์ของกลางและมิได้รู้เห็น เป็นใจหรือรู้เห็นยินยอมด้วยในการกระทำความผิด เจ้าของแท้จริงชอบที่จะยื่นคำร้องขอคืนของกลางต่อศาล โดยที่ศาลสามารถสั่งคืนทรัพย์สินที่เป็นของกลางให้เจ้าของได้

(ข) ประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติ มาตรา 36 มีหลักสำคัญว่า “ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตาม มาตรา 33 หรือมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่ถ้าคำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันพิพากษาถึงที่สุด”

บทบัญญัติมาตรานี้จะใช้บังคับเฉพาะกรณีการริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 ไม่ใช้บังคับแก่กรณีการริบทรัพย์สิน ตามมาตรา 32 ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีผู้ใดจะมีจึงขอคืนไม่ได้ ซึ่งตามมาตรา 32 ไม่รวมถึงทรัพย์สินที่ต้องริบโดยเด็ดขาดตามมาตรา 33 หรือตามกฎหมายอื่น[113] เพราเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามกฎหมายอยู่แล้ว และกฎหมายอื่นก็มิได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้ใดในการยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์ที่เป็นของกลาง ก็คือศาลต้องได้มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินเสียก่อนจึงจะมีคำสั่งให้คืนของกลางได้[114] จึงไม่อาจยื่นคำร้องขอคืนของกลางดังกล่าวได้[115] อีกทั้งแม้จะเป็น

---

[113] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1201.

[114] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6511/2544 “กรณีขอคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ศาลต้องมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินก่อนจึงจะมีคำสั่งในเรื่องของกลางได้ โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์ไม่อุทธรณ์ การที่ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า ผู้ร้องยื่นคำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางเพื่อประโยชน์ของจำเลยเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต แล้วมีคำสั่งให้ยกคำร้องก่อนที่จะมีคำพิพากษาให้ริบรถยนต์ของกลางจึงมิชอบ การที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า ผู้ร้องใช้สิทธิขอคืนรถยนต์ของกลาง เป็นการใช้สิทธิโดยชอบ และข้อเท็จจริงฟังไม่ได้ว่าผู้ร้องรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลยจึงมีคำพิพากษาให้คืนรถยนต์ของกลางแก่ผู้ร้อง ทั้งที่ศาลชั้นต้นยกฟ้องโดยมิได้พิพากษาให้ริบรถยนต์ของกลาง คำพิพากษาศาลอุทธรณ์จึงมิชอบ ดังนี้แม้ข้อเท็จจริงจะฟังได้ตามที่โจทก์ฎีกาว่าผู้ร้องรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำของจำเลยที่โจทก์อ้างว่าเป็นความผิดก็ตาม แต่ศาลชั้นต้นยกฟ้องคดีถึงที่สุดแล้ว เหตุที่จะพิจารณาคำร้องขอคืนรถยนต์ของกลางของผู้ร้องย่อมสิ้นไป ศาลฎีกาพิพากษาให้ยกคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ยกคำสั่งของศาลชั้นต้น และยกคำร้องของผู้ร้อง”

เจ้าของแท้จริงก็ไม่มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้คืน[116]และบทบัญญัติมาตรา 36 หมายความว่าเป็นกรณีที่ทรัพย์สิน ถูกเจ้าพนักงานยึดไว้เป็นของกลาง ข้อความที่ว่าถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงอยู่ในครอบครองของเจ้าพนักงานเริ่มแสดงความหมายอยู่ในตัว ดังนั้น ถ้าทรัพย์สินไม่ได้อยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานก็ไม่ใช่กรณีที่จะต้องขอคืนภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีตามที่บัญญัติเอาไว้ แต่เป็นเรื่องที่ต้องพิพาทกันในชั้นบังคับคดีต่อไป ซึ่งเจ้าของต้องร้องขอต่อศาลชั้นต้นระหว่างพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลต้องไต่สวนมีคำสั่ง[117] ไม่จำเป็นต้องร้องเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว แต่ต่อมาวินิจฉัย

---

[115] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1415/2560 “คดีอาญาหมายเลขแดงที่ 388/2558 ของศาลชั้นต้น โจทก์ฟ้องว่า จำเลยมีช้างซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต จำเลยให้การรับสารภาพ ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าช้างเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และศาลชั้นต้นริบช้างของกลางตาม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 58 และ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 ต่อมาผู้ร้องยื่นคำร้องขอคืนช้างของกลาง จึงมีประเด็นที่ต้องวินิจฉัยเพียงว่า ศาลจะสั่งคืนช้างของกลางให้แก่เจ้าของซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลยหรือไม่เท่านั้น ส่วนประเด็นที่ว่าศาลสั่งริบช้างของกลางได้หรือไม่นั้นยุติไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นซึ่งถึงที่สุดแล้ว ผู้ร้องจะยกประเด็นโดยอ้างว่าช้างของกลางเป็นช้างบ้านที่มีตั๋วรูปพรรณช้าง (ส.พ.5) เพื่อให้ฟังว่ามิใช่เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองขึ้นมาในคำร้องขอคืนช้างของกลางต่อไปอีกไม่ได้ ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยให้

กรณีที่ศาลสั่งริบสัตว์ป่าคุ้มครองของกลางที่บุคคลมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตาม พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 58 และเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดมีไว้เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 นั้น พระราชบัญญัติดังกล่าวและประมวลกฎหมายอาญา ตลอดจนกฎหมายอื่นไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ใดยื่นคำร้องขอคืนของกลางที่ศาลชั้นต้นริบในกรณีดังกล่าวได้ ผู้ร้องจึงไม่อาจยื่นคำร้องขอคืนช้างของกลางคดีนี้”

[116] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6418/2558 “ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 มีหลักสำคัญว่า “ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้ร้องเป็นเจ้าของแท้จริง มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งคืนทรัพย์สิน...” เมื่อคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 1666/2555 ของศาลชั้นต้น ซึ่งเป็นคดีหลักของคดีนี้ โจทก์ขอให้ริบอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนของกลางตามคำขอท้ายฟ้องของโจทก์ ซึ่งเป็นการริบทรัพย์สินตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 ผู้ร้องจึงไม่มีอำนาจยื่นคำร้องขอให้คืนอาวุธปืนของกลางตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นได้ ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย แม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา ศาลฎีกาก็มีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยได้เองตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 195 วรรคสอง ประกอบ มาตรา 225”

[117] คำพิพากษาศาลฎีกา 604/2514 “ในคดีอาญาที่โจทก์มีคำขอให้ริบของกลางนั้น เจ้าของทรัพย์สินของกลางจะมีคำเสนอหรือคำร้องต่อศาลชั้นต้นในระหว่างพิจารณาคดีนั้นก็ได้ ซึ่งศาลชั้นต้นจำต้องรับคำเสนอหรือคำร้องนั้นไว้เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยต่อไปตามมาตรา 33 วรรคท้าย หรือมาตรา 34 ในกรณีที่ศาลได้สั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ 34 แล้วเจ้าของอันแท้จริงมีสิทธิที่จะทำคำเสนอต่อศาลตามมาตรา 36 ไม่ว่าคดีจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม และถ้าปรากฏตามคำเสนอดังกล่าวว่าเจ้าของอันแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด

ว่า คำร้องของผู้ร้องเป็นกรณีขอคืนทรัพย์สินตามมาตรา 36 ศาลต้องมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินก่อนจึงจะมีคำสั่งเรื่องขอคืนของกลางได้ เมื่อคดียังอยู่ระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น ซึ่งยังไม่มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ริบของกลางยังไม่สามารถยื่นคำร้องได้ ต้องรอฟังผลคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีที่ได้ฟ้อง และขอให้ทรัพย์สินนั้นเสียก่อน[118]

เจ้าของที่มาร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบคือ ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่เป็นผู้มีสิทธิยื่นขอคืน หมายถึงบุคคลภายนอก หรือบุคคลอื่น ไม่ใช่ตัวจำเลยที่เป็นคู่ความอยู่ในคดีที่มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน เพราะการร้องขอคืนทรัพย์สินที่เป็นของกลางที่ศาลมีคำสั่งริบตามมาตรา 36 ศาลจะสั่งคืนได้เมื่อปรากฏว่าผู้ร้องขอนั้นเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด หากจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเสียเองแล้วศาลจะคืนของกลางให้หาได้ไม่[119]ฉะนั้นแล้วจำเลยจะมาขอรับคืนภายหลังไม่ได้[120] และการที่ยื่นคำขอคืนทรัพย์สินดังกล่าวจะต้องอ้างด้วย

นั้น ศาลก็ต้องสั่งให้คืนทรัพย์สินแก่เจ้าของอันแท้จริงถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่แต่คำเสนอนี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุดเท่านั้น”

[118] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5045/2545 “คำร้องของผู้ร้องเป็นกรณีขอคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าว ศาลต้องมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินก่อน จึงจะมีคำสั่งในเรื่องขอคืนของกลางได้ เมื่อคดียังอยู่ระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นซึ่งยังไม่มีคำพิพากษาและมีคำสั่งให้ริบรถยนต์ของกลาง ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องขอให้คืนของกลางไม่ได้ ต้องรอฟังผลคำพิพากษาในคดีที่โจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสองและขอให้ริบรถยนต์ของกลางเสียก่อน”

[119] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3036/2544 “โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานร่วมกันเล่นการพนันสลากกินรวบโดยไม่ได้รับอนุญาตและขอให้ริบทรัพย์สินของกลางคือ เงินสด จำนวน 8,231,480 บาท โพยสลากกินรวบ 86 แผ่น สมุดฉีก 3 เล่ม ปากกา 2 ด้าม เครื่องคิดเลข 4 เครื่อง และต้นขั้วโพยสลากกินรวบ 6 เล่ม ซึ่งเป็นเครื่องมือและทรัพย์สินที่ใช้ในการเล่นการพนันสลากกินรวบ จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องและคดีถึงที่สุดแล้ว จึงต้องฟังยุติตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นว่า จำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องและทรัพย์สินของกลางเป็นเครื่องมือและทรัพย์สินที่ใช้ในการเล่นการพนันสลากกินรวบ จำเลยจะมาโต้เถียงข้อเท็จจริงในชั้นขอคืนของกลางให้รับฟังเป็นอย่างอื่นว่าเงินสดของกลางบางส่วนจำนวน 800,000 บาท เป็นทรัพย์ที่ยึดได้จากตัวจำเลยโดยจำเลยไม่ได้เอาออกพนันหาได้ไม่

การร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ศาลจะสั่งคืนได้ต่อเมื่อปรากฏว่าผู้ร้องขอเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด เมื่อจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ศาลก็จะสั่งคืนของกลางให้ไม่ได้ จึงไม่มีเหตุที่จะรับคำร้องขอให้คืนของกลางของจำเลยไว้ไต่สวนต่อไป ที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้ยกคำร้องชอบแล้ว”

[120] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3685/2541 “ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 แม้จะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงห้ามจำเลย ขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบก็ตาม แต่ก็เป็นเรื่องที่เห็นได้ว่าให้สิทธิแก่บุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่จำเลยในคดีเท่านั้นที่จะมีสิทธิขอคืนทรัพย์สินของกลางที่ศาลสั่งริบโดยอ้างว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง

ว่าเป็นเจ้าของและไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด เพราะถ้ามิฉะนั้นแล้วก็ไม่เป็นคำขอที่มีข้ออ้างที่ถูกต้องครบถ้วนตามบทบัญญัติของมาตรา 36 จึงทำให้ศาลไม่พิจารณานอกประเด็นคำขอได้[121] ถึงแม้ว่ากฎหมายจะไม่ได้บัญญัติห้ามไว้โดยตรงกรณีห้ามจำเลยขอคืนของกลางที่ศาลได้ สั่งริบก็ตาม แต่ก็จะเห็นได้ว่ากฎหมายให้สิทธิแก่บุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่จำเลยในคดีเท่านั้น เพราะหากว่าจำเลยเป็นเจ้าของอันแท้จริงในทรัพย์สินซึ่งเป็นของกลางและมิได้รู้เห็นเป็นใจ จำเลยก็มีสิทธินำพยานเข้าสืบในชั้นพิจารณาได้อยู่แล้ว[122]

แต่อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการที่กระทำความผิดหากปรากฏขึ้นก่อนศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งศาลก็จะไม่ริบทรัพย์สินนั้น[123]

และมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด มิใช่ให้สิทธิแก่จำเลยในคดีที่จะใช้สิทธิเช่นนั้นได้ด้วย เพราะหากจำเลยเป็นเจ้าของอันแท้จริงในทรัพย์สินของกลางและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด จำเลยก็ย่อมมีสิทธินำพยานเข้าสืบในชั้นพิจารณาคดีนั้น เพื่อแสดงว่าจำเลยเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลางแท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดและมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลที่สั่งริบของกลางได้อยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อผู้ร้องเป็นจำเลยที่ 1 ในคดีที่ศาลมีคำสั่งริบอาวุธปืนของกลางและคดีดังกล่าวถึงที่สุดแล้ว ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งคืนอาวุธปืนของกลางได้"

[121] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2643/2522 "คำร้องในการขอคืนทรัพย์สินที่ริบตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 นั้น ผู้ร้องต้องอ้างมาในคำร้องด้วยว่าผู้ร้องเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ที่ผู้ร้องบรรยายมาในคำร้องว่าการเคลื่อนย้ายหรือขนแร่ของกลางจากจังหวัดพังงาไปยังจังหวัดภูเก็ตก็ได้ดำเนินการโดยถูกต้องตามกฎหมายทุกประการนั้น ไม่อาจถือหรือแปลความหมายได้ว่าผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการที่จำเลยกับพวกไปทำผิดกฎหมาย"

[122] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13415/2557 "ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 แม้จะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงห้ามจำเลยขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นเรื่องให้สิทธิแก่บุคคลภายนอก ซึ่งมิใช่จำเลยในคดีนั้นเท่านั้นที่จะมีสิทธิขอคืนทรัพย์สินของกลางที่ศาลสั่งริบโดยอ้างว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด มิใช่ให้สิทธิแก่จำเลยในคดีที่จะใช้สิทธิเช่นนั้นได้ด้วย เพราะหากจำเลยเป็นเจ้าของอันแท้จริงในทรัพย์สินของกลางและมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด จำเลยก็ย่อมมีสิทธินำพยานเข้าสืบในชั้นพิจารณาคดีนั้นเพื่อแสดงว่าจำเลยเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลางแท้จริงและมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ดังนั้น เมื่อผู้ร้องเป็นจำเลยในคดีที่ศาลมีคำสั่งริบรถใช้ในงานเกษตรดังกล่าวของกลางและคดีดังกล่าวถึงที่สุดแล้ว จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งคืนรถใช้ในงานเกษตรข้างต้นของกลางได้"

[123] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1810/2517 "ในคดีอาญาที่โจทก์มีคำขอให้ริบของกลางนั้น เจ้าของทรัพย์สินของกลางจะมีคำเสนอหรือคำร้องต่อศาลชั้นต้นในระหว่างพิจารณาคดีนั้นก็ได้ ซึ่งศาลชั้นต้นจำต้องรับคำเสนอหรือคำร้องนั้นไว้เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยต่อไปตามมาตรา 33 วรรคท้าย หรือมาตรา 34 ในกรณีที่ศาลได้สั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ 34 แล้วเจ้าของอันแท้จริงมีสิทธิที่จะทำ คำเสนอต่อศาลตามมาตรา 36 ไม่ว่าคดีจะถึงที่สุดหรือไม่ก็ตาม และถ้าปรากฏตามคำเสนอดังกล่าวว่าเจ้าของอันแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด

บทบัญญัติ มาตรา 37 มีหลักสำคัญว่า “ถ้าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งดังต่อไปนี้

(1) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น

(2) ให้ชำระราคาหรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดใช้ราคาจนเต็ม หรือ

(3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่า ผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเอง หรือโดยคำเสนอของผู้นั้นว่า ผู้นั้นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบกำหนดก็ได้”

เป็นกรณีที่ว่าทรัพย์สินที่ต้องริบนั้นมีตัวอยู่ ไม่ว่าได้ยึดเอามาเป็นของกลางแล้วหรืออยู่ที่อื่น แต่ถ้าทรัพย์สินที่จะริบนั้นไม่มีตัวอาจถูกทำลายหรือสูญหายไปจะสั่งริบไม่ได้ เพราะไม่มีทรัพย์สินให้ริบ[124]คำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นแล้ว ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบ ไม่ส่งภายในกำหนดระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็จะก่อให้เกิดผล 3 ประการก็คือ ศาลจะยึดทรัพย์สินนั้นคือประการแรก ศาลจะให้ชำระราคาหรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดใช้ราคาจนเต็มคือประการที่สอง ส่วนประการที่สามนั้นถ้าเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้จะส่งทรัพย์สินที่สั่งริบมีความสามารถที่จะส่งได้แต่ไม่ส่งหรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้แต่ไม่ชำระราคา กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งได้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไข บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 37 ซึ่งถ้าทรัพย์สินที่มีคำสั่งริบอยู่ในความครอบครองหรือยึดถือของเจ้าพนักงาน ทั้งกรณีที่ถูกยึดไว้เป็นของกลางอยู่แล้วเช่นนี้ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าทรัพย์สินที่ริบไม่อยู่ในความครอบครอง ก็ต้องดำเนินการบังคับคดีต่อไป โดยศาลจะมีคำสั่งให้ส่งทรัพย์สินภายในเวลาที่กำหนด ผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินก็คือผู้ที่ต้องรับโทษตามคำพิพากษา คือจำเลยที่ถูกลงโทษ เจ้าของทรัพย์สินนั้นแม้จะรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดก็ไม่ใช่ผู้ที่ถูกลงโทษ เพราะมิได้กระทำความผิดเป็นแต่เรียกทรัพย์คืนไม่ได้เท่านั้น ส่วนผู้อื่นที่ไม่ใช่จำเลยหรือเจ้าของทรัพย์แม้จะยึดทรัพย์สินไว้ก็ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดี ไม่ใช่ผู้ที่ถูกลงโทษ ไม่อยู่ในฐานะที่ศาลจะออกคำสั่งบังคับการลงโทษโดยให้เขานำทรัพย์สินมาส่งศาลการที่จะมีคำสั่งให้ผู้ใดส่งทรัพย์สินนี้ต้องวิเคราะห์ร่วมกับข้อความต่อไปก็คือถ้าเขาไม่ส่งจะทำอย่างไรซึ่งจะมีการยึดทรัพย์หรือกักขังกันต่อไปจึงไม่ หมายความถึงผู้อื่นนอกจากจำเลยผู้ต้องโทษดังกล่าวแล้วแม้จะเป็นจำเลยถ้าไม่ต้องโทษเช่นกรณีที่อาจมีได้ตามมาตรา 32 ก็จะสั่งจำเลยตาม มาตรา 37 ไม่ได้ ผู้อื่นหรือจำเลยซึ่งไม่ใช่

นั้น ศาลก็ต้องสั่งให้คืนทรัพย์สินแก่เจ้าของอันแท้จริงถ้าทรัพย์นั้นยังคงมีอยู่แต่คำเสนอนี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุดเท่านั้น”

[124] ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 804/2520

ผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษริบทรัพย์สินนั้นถ้าจะถูกบังคับก็ต้องเป็นไปตามวิธีบังคับคดี ธรรมดาไม่ใช่บังคับโทษทิพย์ทรัพย์สินที่ศาลมิได้ลงแก่ผู้นั้น ศาลจึงสั่งบุคคลที่ว่านี้ให้ส่งทรัพย์สินที่ริบไม่ได้สำหรับผู้ที่ศาลสั่งบังคับได้นั้นเมื่อศาล สั่งแล้วไม่ปฏิบัติตามคำสั่งภายในกำหนด วิธีที่ให้ศาลบังคับต่อไปคือ แต่เฉพาะการยึดทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นทรัพย์สินนั้นจะอยู่ที่ไหน ที่ใครไม่ว่าเป็นของจำเลยผู้ต้องโทษหรือผู้อื่นใดศาลยึดใดทั้งสิ้น แต่ถ้าไม่สามารถที่จะยึดทรัพย์สินนั้นได้ศาลมีอำนาจสั่งให้ใช้ราคาถ้าไม่ใช้ราคา สั่งยึดทรัพย์สินใช้ราคาทรัพย์สินที่ยึดเพื่อใช้ราคาก็คือ ทรัพย์สินอื่นของจำเลยผู้ต้องโทษ ที่ได้รับคำสั่งศาลให้ส่งทรัพย์สินตามความในตอนต้นนั่นเอง ก็คือศาลจะตีราคาบังคับคดีต่อไปให้จำเลยใช้ราคาได้ไม่ถือตามฎีกาที่ 1087/2480[125] แม้เป็นทรัพย์สินที่ส่งออกไปนอกราชอาณาจักรแล้วเมื่อศาลพิพากษาให้ริบที่ราคาและบังคับถามวิธีการที่กำหนดไว้[126]

ผู้ที่จะยึดทรัพย์อื่น คือจำเลยผู้ถูกลงโทษริบทรัพย์ไม่ใช่ผู้อื่นหรือจำเลยที่ไม่ถูกลงโทษ แม้จะรู้เห็นเป็นใจเอาทรัพย์คืนไม่ให้ถูกริบไม่ได้ เขาก็ไม่ต้องรับผิดนอกเหนือไปจากมิให้ทรัพย์นั้นๆถูกริบ มิได้เท่านั้นที่อาจจะต้องรับผิดในการใช้ราคาทรัพย์ที่ตกเป็นของแผ่นดิน เพราะถูกริบก็เป็นความรับผิดที่ต้องบังคับกันทางแพ่ง[127]

แม้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จะริบได้โอนเปลี่ยนมือไปยังบุคคลอื่น ภายหลังกระทำความผิดก่อนศาลพิพากษาศาลก็ยังมีอำนาจเรียกได้เป็นปัญหาอยู่แต่ว่าจะบังคับคดีได้เพียงได้เท่านั้น ข้อนี้ก็เป็นที่เห็นได้ว่าคำพิพากษาให้ริบเป็นการลงโทษ ย่อมจะลงโทษได้แต่เฉพาะผู้กระทำความผิดจะลงโทษผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดด้วยไม่ได้เพียงแต่ถ้ารู้เห็นเป็นใจด้วยก็มาขอรับคืนไม่ได้ ศาลยังคงริบได้เท่านั้น อีกด้านหนึ่งก็คือเฉพาะกรณีนี้เท่านั้นที่คำพิพากษายังมีผลต่อบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดใด ถึงแม้กรณีนี้จะไม่ต้องด้วยมาตรา 33 มาตรา 34 หมายความว่า ผู้อื่นได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ก็เป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงหาใช่เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ตกเป็นของคนอื่นในภายหลังด้วยหรือไม่ ถ้าจะตีความว่าทรัพย์สินที่ได้ใช้กระทำความผิดจะโอนต่อไปไม่ได้แล้วก็จะเป็นการตั้งกรณีทรัพย์นอกพาณิชย์

---

[125] คำพิพากษาศาลฎีกา 1087/2480 “จำเลยมีปืนโดยมิได้รับอนุญาตโจทก์จึงขอให้ริบปืนและถ้าจำเลยไม่นำปืนมาส่งศาล ขอให้บังคับตาม มาตรา 29 แห่งกฎหมายอาญา เมื่อปรากฏว่าปืนกะบอกนี้จำเลยได้จำหน่ายไปเสียก่อนถูกจับตั้งโจทก์ก็มิได้กำหนดราคาปืนหรือนำสืบถึงราคาปืนดังนี้ศาลไม่ริบปืน”

[126] คำพิพากษาศาลฎีกา 742/2491 “จำเลยลักลอบนำข้าวสารเหนียวออกไปนอกราชอาณาจักรแล้ว เมื่อศาลสั่งริบข้าวสารเหนียวของกลางดั่งนี้ ต้องตีราคาข้าวสารเหนียว แล้วจัดการตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 18, 29.

มาตรา 29 ได้กล่าวถึงการไม่นำทรัพย์ที่จะต้องริบมาส่งต่อศาล แสดงอยู่ว่า ทรัพย์ที่จะริบได้นั้น ไม่จำต้องเป็นทรัพย์ที่จับมาหรือยึดมาได้เท่านั้น”

[127] จิตติ ติงศภัทิย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65*, น. 1198-1199.

ขึ้นมาอีกโดยไม่มีกฎหมายห้ามโอน โดยชัดแจ้ง เหตุนี้ถ้าผู้รับโอนไม่รู้เห็นการกระทำความผิดการบังคับคดีจึงจะใช้วิธียึดทรัพย์สินนั้น มาไม่ได้อยู่เอง แต่ถึงกระนั้นก็ยังบังคับคดีโดยการที่ราคาและบังคับให้ผู้กระทำความผิดใช้ราคาได้ตามมาตรา 37[128]แต่ถ้ามีการโอนทรัพย์สินที่ริบภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาให้ริบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินไปแล้วจึงโอนไม่ได้ตามหลักทั่วไปในเรื่องการโอนกรรมสิทธิ์ ศาลบังคับคดีได้อย่างกรณีโอนทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของตนต่างธรรมดาแล้วแต่ว่ากรรมสิทธิ์ตกไปเป็นของผู้รับโอนได้หรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 305 (1) มีบทบัญญัติเพียงว่าเมื่อได้ยึดทรัพย์สินแล้วการโอนทรัพย์สินจึงใช้ยันเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้เท่านั้น ไม่หมายความถึงการโอนกรรมสิทธิ์ก่อนยึดทรัพย์สิน และทรัพย์สินที่ตกเป็นของแผ่นดินโดยการริบทรัพย์สินไม่ใช่สาธารณะสมบัติที่จะโอนได้ แต่โดยพระราชกฤษฎีกาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1305 แม้จะยึดทรัพย์สินนั้นไม่ได้ตามมาตรา 1370 แต่ก็ไม่ใช่สิทธิเรียกร้องที่โอนกันไม่ได้ตามมาตรา 304 จึงมีการขายทรัพย์นั้นต่อไปได้ตามระเบียบของทางราชการคงไม่มีกฎหมายใดมิให้กรรมสิทธิ์ตกไปยังบุคคลอื่นได้นอกเหนือไปกว่าทรัพย์สินของบุคคลทั่วไปตามหลักเรื่องการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายแพ่งทั่วไป

[128] *เพิ่งอ้าง*, น. 1198-1199.

บทที่ 3

มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศ

มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินโดยทั่วไปแล้วก็จะมีหลักการที่มีความแน่นอนชัดเจนอยู่พอสมควร แต่จะมีบางกรณีที่ผู้เขียนเห็นว่ายังคงเป็นปัญหาที่ศาลต้องตีความในการปรับใช้เอง จึงอาจทำให้การตัดสินพิจารณาพิพากษาอรรถคดี หรือมีคำสั่งที่ทำให้มีความเห็นไปในแนวทางที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ก็คงเป็นเพราะขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาคดี และที่เป็นปัญหาที่ศาลมีแนวทางที่แตกต่างกันก็คือ หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ในกรณีที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่ใช่ขณะกระทำความผิดก็คือ เป็นกรณีที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด ซึ่งยังคงมีปัญหาอยู่ไม่น้อยทั้งในส่วนของตัวบทบัญญัติของกฎหมายและการตีความทางกฎหมาย อันนำไปสู่ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกฎหมายแม่บทที่เป็นกฎหมายสูงสุดคือ รัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีสบัญญัติคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารความอาญา และกฎหมายสารบัญญัติก็คือ ประมวลกฎหมายแพ่ง ที่สำคัญคือ ประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นต้นทางของปัญหา คือยังขาดความชัดเจนในกรณีที่บุคคลที่สามนั้นเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังที่ได้มีการกระทำความผิดหรือมีอาชญากรรมเกิดขึ้น แต่ก่อนที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งใช้มาตรการบังคับทางอาญาด้วยวิธีการริบตัวทรัพย์สินนั้น

ฉะนั้นแล้ว ในส่วนของเนื้อหาของบทนี้จึงต้องการที่จะศึกษาทำการเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการบังคับทางอาญาโดยวิธีการริบทรัพย์สินตามกฎหมายของต่างประเทศ คือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดทำข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อไป

3.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดให้การริบทรัพย์สินเป็นมาตรการบังคับที่นอกเหนือไปจากวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยหลักการริบทรัพย์สินนี้มีไว้เพื่อจะสามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หลายประการ จึงทำให้ไม่มีหลักในทางกฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวจึงมิได้จัดให้การริบทรัพย์สินอยู่ในส่วนของโทษทางอาญาหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ซึ่งความเห็นในทางศาลและทางตำราจะแบ่งให้การริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ลักษณะก็คือ การริบทรัพย์สินที่มีลักษณะ

คล้ายโทษทางอาญา(Strafehnliche Einziehung) และการริบทรัพย์สินที่เป็นการคุ้มครองสังคม (Sicherungseinziehung) โดยการริบทรัพย์สินแต่ละลักษณะก็จะมีความมุ่งหมายที่แตกต่างกันอาจจะมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการป้องกัน และในทางตรงกันข้ามก็เป็นการป้องปรามดังนี้

1. การริบทรัพย์สินที่มีลักษณะคล้ายโทษทางอาญา(Strafehnliche Einziehung)[1]

เป็นกรณีนอกจากผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ร่วมกระทำความผิดที่นอกจากการที่จะต้องได้รับโทษจำคุกหรือโทษปรับจากการกระทำของตนแล้วก็ยังถูกริบทรัพย์สินของตนเพิ่มขึ้นมาอีก

2. การริบทรัพย์สินที่เป็นการคุ้มครองสังคม (Sicherungseinziehung)[2]

เหตุที่ทำให้สามารถริบทรัพย์สินกรณีนี้ได้ก็คงพิจารณาตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญประกอบข้อเท็จจริงแห่งคดีที่มีความเป็นอันตรายต่อสังคมและอาจก่อเกิดอันตรายได้หากมีการนำไปใช้ ก็คือความอันตรายมาจากตัวทรัพย์สินที่เห็นได้ชัดเจนที่อาจมาจากตัวทรัพย์สินหรือข้อเท็จจริงแห่งคดีตามที่กล่าวมา ซึ่งจะแบ่งออกเป็นสองกรณี ในกรณีแรกเป็นไปตามมาตรา 74 เพียงแต่ว่าผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมกระทำผิดที่เป็นบุคคลที่ใช้ทรัพย์สินในการกระทำความผิดไม่จำต้องมีความน่าตำหนิเช่นกรณีของการริบทรัพย์สินที่มีลักษณะคล้ายโทษทางอาญาด้วย ในกรณีที่สองสามารถริบทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลที่สามได้ด้วยถ้าเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด แต่อย่างไรก็ตามกรณีหลังนี้อาจจะต้องมีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลที่สามดังกล่าว เว้นแต่ว่าจะเข้าข้อยกเว้นที่ไม่ต้องชดใช้

3.1.1 ระบบการริบทรัพย์สิน

ใช้ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์ (Property based confiscation or Forfeiture) และการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation) เนื่องจากว่าตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนี ได้กำหนดให้มีการริบทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในการกระทำผิด หรือเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือเตรียมใช้ในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้กระทำความผิด อันเป็นลักษณะที่มุ่งถึงตัวทรัพย์สินโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามหากผู้กระทำความผิดได้โอนทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดไปก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาแม้จะทำให้ ไม่สามารถริบทรัพย์สินดังกล่าวตามหลักการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์สินที่[3]ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา

---

[1] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, “ริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย: ปัญหาข้อกฎหมายบางประการ,” บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 77, ตอน 1, (มกราคม – มีนาคม 2564), น. 4.

[2] *เพิ่งอ้าง.*

[3] *เพิ่งอ้าง.*

มาตรา 74 ได้ก็สามารถใช้หลักการริบตามมูลค่าได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74c[4] ได้ด้วย

3.1.2 หลักการทั่วไป

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีการริบทรัพย์สินมีลักษณะคล้ายโทษอาญาและเป็นการคุ้มครองสังคม[5] กล่าวคือว่า เนื่องจากว่าผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดที่นอกจากจะได้รับโทษจำคุกหรือโทษปรับจากการกระทำความผิดของตนแล้วก็ยังต้องถูกริบทรัพย์สินของตนเองเพิ่มเติมขึ้นมาอีก ส่วนการคุ้มครองสังคมนั้นแม้ว่าตัวผู้กระทำผิดจะมีเหตุยกเว้นโทษให้กับตัวเองก็ยังสามารถริบทรัพย์สินดังกล่าวได้หากว่าเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งสามารถที่จะทำการริบทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลที่สามได้หากเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดอีกเช่นกัน

---

[4] Section 74c Deprivation of monetary value

(1) If the principal or secondary participant has used, particularly disposing it or consuming it, the object which he owned or had a right to at the time of the offence and which could have been subject to deprivation, or if he has otherwise obstructed the deprivation of the object, the court may order the deprivation from the principal or secondary participant, of a sum of money no greater than the amount equivalent to the value of the object. Court may also make such an order in addition to the deprivation of an object or place thereof, if the principal or secondary participant has, prior to the decision on the deprivation, encumbered it with the right of a third party, the extinguishment

(2) The court may also make such an order in addition to the deprivation of an object or in place thereof, if the principal or secondary participant has, prior to the decision on the deprivation, encumbered it with the right of a third party, the extinguishment of which cannot be ordered without compensation or could not be ordered in the case of deprivation (section 74e(2) and section 74f); if the court makes the order in addition to the deprivation, then the amount of the surrogate value shall be assessed according to the value of the encumbrance.

(3) The value of the object and the encumbrance may be estimated.

(4) As to conditions of payment section 42 shall apply mutatis mutandis.

[5] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 1.

ในเรื่องเงื่อนไขในการยึดทรัพย์สิน (Conditions of confiscation)[6] เป็นกรณีที่กระทำผิดกฎหมายทั่วไป ถ้าหากว่าได้กระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งตัวผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมกระทำผิดได้มาซึ่งทรัพย์สินจากการกระทำอันไม่ชอบหรือได้มาซึ่งทรัพย์สิน เนื่องจากได้กระทำการอันเป็นความผิดอาญา ศาลก็จะมีอำนาจในการสั่งริบทรัพย์สินส่วนที่ได้มาอันเข้าเงื่อนไขตามกฎหมาย สิ่งนี้จะไม่ใช้บังคับในขอบเขตที่การกระทำได้ก่อให้เกิดการเรียกร้องของผู้เสียหายหรือเหยื่อในคดีอาญา ก็คือหากได้กระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมายและผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดได้รับเงินจากการกระทำนั้น หรือได้มาซึ่งสิ่งใดเพื่อกระทำการนั้น ศาลจะสั่งริบสิ่งที่ได้มา สิ่งนี้จะไม่ใช้บังคับในขอบเขตที่การกระทำได้ก่อให้เกิดการเรียกร้องของเหยื่อซึ่งความพึงพอใจที่จะกีดกันผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดของมูลค่าของสิ่งที่ได้รับตามบทบัญญัติ มาตรา 73 (1) คำสั่งริบให้ครอบคลุมถึงประโยชน์ที่ได้รับจากสิ่งที่ได้มา นอกจากนี้ยังอาจขยายไปถึงวัตถุที่

---

[6] Section 73 Conditions of confiscation

(1) If an unlawful act has been committed and the principal or a secondary participant has acquired proceeds from it or obtained anything in order to commit it, the court shall order the confiscation of what was obtained. This shall not apply to the extent that the act has given rise to a claim of the victim the satisfaction of which would deprive the principal or secondary participant of the value of what has been obtained.

(2) The order of confiscation shall extend to benefits derived from what was obtained. It may also extend to objects which the principal or secondary participant has acquired by way of sale of the acquired object, as a replacement for its destruction, damage to or forcible loss of it or on the basis of a surrogate right.

(3) If the principal or secondary participant acted for another and that person acquired anything thereby, the order of confiscation under subsections (1) and (2) above shall be made against him.

(4) The confiscation of an object shall also be ordered if it is owned or subject to a right by a third party, who furnished it to support the act or with knowledge of the circumstances of the act.

Section 73a Confiscation of monetary value

To the extent that the confiscation of a particular object is impossible due to the nature of what was obtained or for some other reason or because confiscation of a surrogate object pursuant to section 73(2)

sentence has not been ordered, the court shall order the confiscation of a sum of money which corresponds to the value of what was obtained. The court shall also make such an order in addition to the confiscation of an object to the extent that its value falls short of the value of what was originally obtained.

Section 73b Assessment of value

The scope of what was obtained and its value as well as the amount of the victim's claim the satisfaction of which would deprive the principal or secondary participant of that which was obtained may be estimated.

ผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดได้มาจากการขายวัตถุที่ได้มาในฐานะทดแทนการทำลาย เสียหาย หรือบังคับสูญเสียหรือบทพื้นฐานสิทธิตัวแทนตาม (2) หากผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดกระทำการแทนผู้อื่น และบุคคลนั้นได้สิ่งใดมาให้สั่งริบตาม (1) และ (2) ข้างต้น อีกทั้งการริบวัตถุจะต้องได้รับคำสั่งด้วย หากบุคคลภายนอกเป็นเจ้าของหรือมีสิทธิได้รับผู้ซึ่งจัดหาสิ่งของนั้นมาเพื่อสนับสนุนการกระทำหรือโดยรู้ถึงพฤติกรรมของการกระทำนั้น

บทบัญญัติ มาตรา 73a[7] เป็นเรื่องของการริบมูลค่า (Confiscation of monetary value) ในขอบเขตที่ไม่อาจริบสิ่งของใดหรือวัตถุหนึ่งวัตถุใดได้ เนื่องจากโดยสภาพของสิ่งที่ได้มาหรือด้วยเหตุผลอื่น หรือเนื่องจากการริบวัตถุอื่นแทนตามมาตรา 73 (2) ยังไม่ได้รับคำสั่ง ให้ศาลมีคำสั่ง การริบเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับมูลค่าของสิ่งที่ได้มา ให้ศาลมีคำสั่งดังกล่าวนอกเหนือไปจากการริบวัตถุในขอบเขตที่มูลค่าของสิ่งต่ำกว่ามูลค่าของสิ่งที่ได้รับเดิม

บทบัญญัติ มาตรา 73b[8] เป็นเรื่องของการประเมินมูลค่า (Assessment of value) ขอบเขตของสิ่งที่ได้รับและมูลค่าของสิ่งของหรือวัตถุนั้น เช่นเดียวกับจำนวนการเรียกร้องของเหยื่อที่ได้รับความพอใจซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดไม่ได้รับอาจประมาณได้

บทบัญญัติ มาตรา 73c[9] การริบทรัพย์สินจะไม่ได้รับคำสั่งให้ยึดได้เท่าที่จะก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้ได้รับผลกระทบ คำสั่งอาจได้รับการยกเว้น ในขอบเขตที่มูลค่าของสิ่งที่ได้รับมานั้นไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของผู้ได้รับผลกระทบอีกต่อไป ในขณะที่มีคำสั่ง หรือหากสิ่ง

---

[7] Section 73a Confiscation of monetary value

To the extent that the confiscation of a particular object is impossible due to the nature of what was obtained or for some other reason or because confiscation of a surrogate object pursuant to section 73(2)

sentence has not been ordered, the court shall order the confiscation of a sum of money which corresponds to the value of what was obtained. The court shall also make such an order in addition to the confiscation of an object to the extent that its value falls short of the value of what was originally obtained.

[8] Section 73b Assessment of value

The scope of what wasbobtained and its value as well as the amount of the victim's claim the satisfaction of which would deprive the principal or secondary participant of that which was obtained may be estimated.

[9] Section 73c Hardship

(1) Confiscation shall not be ordered to the extent it would constitute an undue hardship for the person affected. The order may be waived to the extent the value of what was obtained is no longer part of the affected person's assets at the time of the order or if what was obtained is only of minor value.

(2) As to conditions of payment section 42 shall apply mutatis mutandis.

ที่ได้รับนั้นมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้นตาม (1) ให้นำเงื่อนไขการชำระเงินมาตรา 42[10] มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทบัญญัติ มาตรา 73d[11] หากการกระทำที่ผิดกฎหมายได้เกิดขึ้นตามกฎหมายที่อ้างถึงบทบัญญัตินี้ ศาลจะสั่งให้ริบวัตถุของผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดด้วย หากพฤติการณ์เป็นเหตุให้สันนิษฐานได้ว่าวัตถุเหล่านี้ได้มาเนื่องจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเพื่อจุดประสงค์ในการกระทำดังกล่าว (1) จะใช้บังคับหากผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดไม่ได้เป็นเจ้าของหรือมีสิทธิในวัตถุเพียงเพราะเขาได้มาซึ่งวัตถุอันเป็นผลมาจากการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือเพื่อจุดประสงค์ในการกระทำนั้น ให้นำมาตรา 73 (2) มาใช้บังคับโดยอนุโลมตาม (1) ถ้าการริบสิ่งของใดหรือวัตถุใด ซึ่งภายหลังการกระทำนั้นกลายเป็นพ้นวิสัยในมาตรา 73a ทั้งหมดหรือบางส่วน และให้นำ มาตรา 73b มาใช้บังคับโดยอนุโลม ตาม (2) หากภายหลังคำสั่งริบตาม (1) ข้างต้นแล้ว อันเนื่องมาจากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายอีกอย่างหนึ่ง

---

[10] Section 42 Allowing time for payment; instalments

If a convicted offender, due to his personal or financial circumstances, cannot be expected to pay the full fine immediately, the court shall allow a certain time for payment or allow payment in specified instalments. The court may also order that the privilege of paying the fine in fixed instalments will be revoked if the convicted offender fails to pay an instalment in time. The court shall also allow for such conditions of payment if without them the restitution by the offender of any damage caused by the offence were to be substantially impaired; the court may require the offender to present proof of restitution.

[11] Section 73d Extended confiscation

(1) If an unlawful act has been committed pursuant to a law which refers to this provision, the court shall also order the confiscation of object of the principal or secondary participant if the circumstances justify the assumption that these objects were acquired as a result of unlawful acts, or for the purpose of committing them. The 1st sentence shall also apply if the principal or secondary participant does not own or have a right to the object merely because he acquired the object as a result of an unlawful act or for the purpose of committing it. Section 73 (2) shall apply mutatis.

(2) If the confiscation of a particular object has, after the act, become impossible in whole or in part section 73a and section 73b shall apply mutatis mutandis.

(3) If after an order of confiscation pursuant to subsection (1) above, due to another unlawful act which the principal or secondary participant committed before that order, a decision must again be taken as to the confiscation of objects of the principal or secondary participant, the court in doing so shall take into account the previous order.

(4) Section 73c shall apply mutatis mutandis.

ซึ่งผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดได้กระทำก่อนคำสั่งนั้น จะต้องพิจารณาคำพิพากษาอีกครั้งเกี่ยวกับการริบวัตถุของผู้กระทำความผิดหรือผู้เข้าร่วมกระทำความผิดและศาลจะพิจารณาในการกระทำเช่นนั้นให้คำนึงถึงคำสั่งก่อนหน้านี้

บทบัญญัติ มาตรา 73e[12] เป็นเรื่องผลของการริบ (Effect of confiscation) ถ้าการริบสิ่งของเป็นคำสั่งให้กรรมสิทธิ์ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เมื่อคำสั่งนั้นถึงที่สุดแล้ว หากบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่งนั้นมีสิทธิในคำสั่งนั้นในขณะนั้น สิทธิของบุคคลที่สามในวัตถุยังคงไม่ได้รับผลกระทบตาม (1) ก่อนที่คำสั่งจะถึงที่สุด คำสั่งจะมีผลเป็นการห้ามขายตามความหมายแห่งมาตรา 136[13] แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง ข้อห้ามจะครอบคลุมถึงการจำหน่ายอื่นนอกเหนือจากการขายตาม (2)

บทบัญญัติ มาตรา 74[14] เป็นเรื่องเงื่อนไขในการริบทรัพย์สิน (Conditions of deprivatiom) โดยมี 2 เงื่อนไข เงื่อนไขแรกคือ ต้องมีการกระทำความผิดอาญาโดยเจตนา ซึ่งหมายความรวมถึง

---

[12] Section 73e Effect of confiscation

(1) If the confiscation of an object title to the property or the right confiscated shall pass to the state once the order becomes final if the person affected by the order has a right to it at the time. The rights of third parties in the object remain unaffected.

(2) Prior to its becoming final the order shall have the effect of a prohibition to sell within the meaning of section 136 of the Civil Code; the prohibition shall also cover dispositions other than sales.

[13] German Civil Code

Section 136 Official prohibition of disposal

A prohibition of disposal which is issued by a court or by any other public authority within the limits of its competence is equivalent to a statutory prohibition of disposal of the kind described in section 135.

[14] Section 74 Conditions of deprivation

(1) If an intentional offence has been committed objects generated by or used orintended for use in its commission or preparation, the court may make a deprivation order.

(2) A deprivation order shall not be admissible unless

1. the principal or secondary participant owns or has a right to the objects at the time of the decision; or

2. the object, due to their nature and the circumstances, pose a danger to the general public or if there is reason to believe that they will be used for the commission of unlawful acts.

(3) Under the provisions of subsection (2) No 2 above the deprivation of objects shall also be admissible if the offender acted without guilt.

(4) If deprivation is prescribed or permitted by a special provision apart from subsection (1) above, subsections (2) and (3) above shall apply mutatis mutandis.

การพยายามกระทำความผิดด้วย ถ้าการกระทำความผิดโดยเจตนา[15]คือการกระทำความผิดทางอาญานั้นต้องไม่มีเหตุที่จะยกเว้นความผิดหรือมีเหตุที่เป็นการยกเว้นโทษให้แก่ตัวผู้กระทำ เงื่อนไขข้อสอง คือเป็นทรัพย์สินที่ได้ทำขึ้นเพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือตระเตรียมใช้ในการที่จะกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด[16] ก็คือได้กระทำโดยวัตถุที่สร้างขึ้นหรือได้มาจากการกระทำความผิดหรือใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือการตระเตรียมการที่จะกระทำความผิด ก็คือเป็นการกระทำที่สามารถตำหนิผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดได้ด้วย โดยที่ทั้งสองเงื่อนไขที่กล่าวมาจะพิจารณาขณะที่ศาลมีคำพิพากษาของศาลว่า ผู้ใดเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งหลักเกณฑ์การเป็นเจ้าของทรัพย์สินถือตามกฎหมายแพ่ง ก็คือผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดเป็นเจ้าของสิ่งของหรือวัตถุนั้น หรือเป็นกรณีที่วัตถุนั้นโดยสภาพของตัววัตถุแล้วมีลักษณะที่เป็นภัยต่อสังคมหรืออาจจะเป็นกรณีที่การมีตัวทรัพย์สินนั้นอยู่ถึงแม้โดยสภาพของวัตถุจะไม่เป็นอันตรายหรือเป็นภัยต่อสังคม แต่หากมีการนำไปใช้ในการกระทำความผิดย่อมเป็นอันตรายจากวัตถุนั้น[17] ศาลอาจมีคำสั่งริบวัตถุดังกล่าวหรือไม่ก็ได้เป็นดุลพินิจศาล เว้นแต่ว่ากฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือศาลมิอาจริบได้เว้นแต่กรณีดังนี้ คือ ประการที่หนึ่ง ตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนเป็นเจ้าของวัตถุหรือมีสิทธิในวัตถุในขณะที่เกิดการกระทำผิด ประการที่สอง วัตถุโดยธรรมชาติมีลักษณะและพฤติการณ์ที่อันตรายอันเป็นภัยต่อบุคคลทั่วไปหรือหากมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าจะใช้วัตถุในการกระทำผิด ภายใต้บทบัญญัติ (2) ประการที่สอง เหนือการลิดรอนวัตถุก็เป็นที่ยอมรับเช่นกันผู้กระทำผิดกระทำโดยปราศจากความผิดตาม (3) ให้นำ (2) (3) โดยอนุโลมตาม (4)

3.1.3 หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

ในการริบทรัพย์สินบุคคลที่สามหลักในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีให้ความสำคัญในการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเยอรมนี มาตรา 14 (3) บุคคลที่สามจะถูกริบทรัพย์สินนั้นมีอยู่สองกรณี คือ บุคคลที่สามดังกล่าวจะต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ ในกรณีแรกอย่างน้อยจะต้องประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงในการที่ทำให้มีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิด หรือในกรณีที่สองบุคคลที่สามซึ่งได้ทรัพย์สินมา

---

[15] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 5.

[16] Jescheck, Hans-Heinrich. (1988). Lehrbuch des Strafrechts : Allgemeinner Teil 4. Auflage. Ber-Duncker & Humblot. อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, "ริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย: ปัญหาข้อกฎหมายบางประการ," <u>บทบัณฑิตย์</u>, เล่มที่ 77, ตอน 1, (มกราคม – มีนาคม 2564).

[17] สนั่น ยามาเจริญ, "โทษริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา," การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ วันที่ 22 มิถุนายน 2560.317.

ภายหลังโดยรู้อยู่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้เคยถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิด แต่ก่อนที่จะมีคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินที่จะถูกริบอยู่ในขณะที่มีคำพิพากษาของศาล โดยปรากฏอยู่ใน มาตรา 74 a แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน

บทบัญญัติ มาตรา 74a[18]เป็นเรื่องเงื่อนไขในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ (Extended conditions of deprivation) หากกฎหมายอ้างถึงให้นำบทบัญญัตินี้มาใช้ก็จะต้องบังคับตามบทบัญญัตินี้ ซึ่งตามที่กล่าวมาแล้วว่าบุคคลที่สามจะถูกริบทรัพย์สินตามบทบัญญัตินี้คือบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่จะต้องถูกริบในขณะที่มีคำสั่งให้ใช้มาตรการริบทรัพย์สิน[19]โดยที่บุคคลที่สามจะต้องมีการกระทำที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ซึ่งจะแบ่งพิจารณาเป็นสองกรณี กรณีแรกบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินอยู่ในขณะกระทำความผิด หลักเกณฑ์การพิจารณาคือบุคคลที่สามประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ หากว่าประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก็สามารถริบได้ ส่วนกรณีที่สอง เป็นกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด หลักเกณฑ์การพิจารณาคือ บุคคลที่สามรู้หรือไม่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้เคยถูกนำไปใช้กระทำความผิด หากไม่รู้ก็ไม่สามารถริบทรัพย์สินดังกล่าวได้

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

ตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น (Japan's Constitution of 1946) ได้มีการบัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การดำเนินคดีจะต้องกระทำโดยอยู่ภายใต้แห่งบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นบทบัญญัติที่จำกัดการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องกระทำเท่าที่กฎหมายให้อำนาจเท่านั้นรัฐธรรมนูญจึงได้รับรอง Due Process[20]ได้แก่

---

[18] Section 74a Extended conditions of deprivation

If the law refers to this provision, objects may be subject to a deprivation order as an exception to section 74 (2) No 1 if at the time of the decision the person who owns or has a right to them.

1. At least with gross negligence contributed to the property or the right being the object of or being used for the act or its preparation; or

2. acquired the objects dishonestly with knowledge of the circumstances that would have allowed their deprivation.

[19] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 9-10.

[20] น้ำแท้ มีบุญสล้าง, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเปรียบเทียบ (Comparative Criminal Justice System), พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร. สูตรไพศาล, 2554), น. 78-79.

ข้อที่ 1 ในกรณีที่กฎหมายบังคับให้การฟ้องคดีจะกระทำได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ (Complaint) ของผู้เสียหาย และหากว่ามีการฟ้องคดีโดยไม่มีคำร้องทุกข์ย่อมเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย

ข้อที่ 2 ในบางกรณีกฎหมายได้บัญญัติห้ามมิให้ฟ้องคดีบางประเภท ถึงแม้ว่าจะมีการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย กรณีนี้พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจในการฟ้องดำเนินคดี

ข้อที่ 3 ในกรณีเรื่องความเป็นกลาง (Neutrality) ของผู้พิพากษา เพราะจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม แต่หากเมื่อผู้พิพากษามีอคติเอนเอียงถือว่าละเมิด Due Process อย่างร้ายแรง

ข้อที่ 4 ในกรณีผู้พิพากษาวางตนหน้ารังเกียจหรือไร้เหตุผล (Obnoxious and Unreasonable) ถึงแม้ว่าจะไม่ฝ่าฝืนกฎหมายแต่ก็ยังคงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วย Due Process

ดังนั้น บุคคลทุกคนต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะปัจเจกบุคคล สิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย หรือสิทธิในทรัพย์สินตลอดจนสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ต้องถือว่าเป็นสิ่งที่ตัวกฎหมายจะต้องพิจารณาเป็นลำดับแรก คือ เป็นสิ่งสูงสุดในสายตาของกฎหมายเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักเกณฑ์ของสังคม[21] ทั้งนี้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญนี้ผู้ที่ละเว้นหรือใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตสิทธิของตนหรือใช้ในทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายย่อมต้องมีหน้าที่ความรับผิดต่อสังคมตามเงื่อนไขหรือขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด[22]

ส่วนสิทธิในทรัพย์สินได้รับการบัญญัติรับรองโดยสิทธิในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือการถือครองทรัพย์สินถูกกำหนดไว้ใน ข้อ 29[23] กล่าวคือ สิทธิในทรัพย์สินนี้จะไม่ถูกกระทำละเมิด หรือลิดรอนหรือถูกบังคับใช้โทษทางอาญาโดยปราศจากความผิดหรือกฎหมายที่กำเนิดให้อำนาจกระทำเช่นนั้นได้ก็คือว่า มีกฎหมายกำหนดเอาไว้แล้วก็ต้องดำเนินการให้เป็นไป

---

[21] **Constitution of Japan**

Article 12 The liberties and rights recognized by the people under this Constitution shall be maintained by the continuous endeavors of the people who refrain from the misuse of these liberties and rights and are always responsible for their application for public welfare. .

[22] **Constitution of Japan**

Article 13 All people are respected individually, their right to life, liberty and pursuit of happiness shall not exceed those considered in the law and in the affairs of other states to the extent that it does not affect social welfare.

[23] **Constitution of Japan**

Article 29 The right to own or to hold property is inviolable.

Property rights shall be defined by law, in conformity with the public welfare.

Private property may be taken for public use upon just compensation therefor.

ตามขั้นตอนจึงจะถือได้ว่าไม่ใช่การกระทำละเมิดหรือลิดรอนสิทธิของบุคคล[24] เพราะถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนอันเป็นสิทธิพื้นฐานที่พึงมีโดยรัฐธรรมนูญได้มาทำให้ชัดเจนด้วยการบัญญัติรับรองให้เป็นลายลักษณ์อักษร[25]

อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกันประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 206[26]ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเอาไว้ด้วยว่าผู้ที่มีกรรมสิทธิ์หรือผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิที่จะใช้สอยทรัพย์สินนั้นได้โดยเสรี มีสิทธิได้ผลกำไรจากตัวทรัพย์สินและมีสิทธิที่จะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินหรือตลอดจนสิ่งของที่ตนเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับข้อจำกัดตามกฎหมายด้วย

3.2.1 ระบบการริบทรัพย์สิน

ใช้ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์ (Property based confiscation or Forfeiture) และการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation) เพราะว่าในประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่นนั้น หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนก็จะเห็นว่ากฎหมายมุ่งถึงตัวทรัพย์สิน เนื่องจากทรัพย์สินที่อาจถูกริบได้ต้องเป็นวัตถุที่เป็นส่วนประกอบของการกระทำความผิดทางอาญา หรือวัตถุที่ใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำความผิดทางอาญา หรือวัตถุที่ผลิตหรือได้มาโดยการกระทำทางอาญาหรือวัตถุที่ได้มาเพื่อเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มาตรา 19 และในกรณีที่ไม่สามารถตรวจริบทรัพย์สินนั้นได้แล้วก็อาจมีการเรียกเก็บมูลค่า การเรียกเก็บมูลค่าก็คือเป็นการริบทรัพย์สินแบบระบบมูลค่า (Value based Confiscation) เพื่อทดแทนการริบตัวทรัพย์สินที่ไม่สามารถทำการริบได้นั้นเอง แต่ทั้งนี้ก็เฉพาะสิ่งที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มาตรา19-2[27] ที่จะต้องสามารถคำนวณราคาเป็นเงินที่มีจำนวนเฉพาะเจาะจงได้เท่านั้น

---

[24] **Constitution of Japan**

Article 31 No person shall be deprived of life or liberty, nor shall y be imposed, except according to procedure established by law.

[25] **Constitution of Japan**

Article 11 The people shall not be prevented from enjoying any of the fundamental human rights. These fundamental human rights guaranteed to the people by this Constitution shall be conferred upon the people of this and future generations as eternal and inviolate rights.

[26] **Civil Code**

Article 206 An owner has the rights to freely use, obtain profit from and dispose of the Thing owned, subject to the restrictions prescribed by laws and regulations.

[27] Article 19-2 Collection of a sum of Equivalent Value

3.2.2 หลักการทั่วไป

ตามประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มาตรา 9 ระบุประเภทของการลงโทษ[28]เอาไว้ด้วยกันอยู่ 7 ประเภท โดยโทษจะแบ่งออกเป็นสองกรณี คือ โทษหลักและโทษเพิ่มเติม ซึ่งโทษหลักแบ่งเป็นโทษประหารชีวิต จำคุกโดยทำงาน จำคุกโดยไม่ทำงาน ปรับ กักขัง และปรับเล็กน้อย ส่วนการริบทรัพย์สินจะมีลักษณะเป็นโทษเพิ่มเติม ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 9[29]ที่กำหนดเรื่องหมวดหมู่การลงโทษไว้ (Categories of Punishments) ส่วนลำดับความหนักเบาของโทษจะระบุไว้ในบทบัญญัติ มาตรา 10[30] ก็คือ ลำดับความหนักเบาของบทลงโทษ (Gravity of Punishments) โดยหลักให้เป็นไปตามลำดับที่กำหนดไว้ในข้อก่อนหน้านี้ก็คือ มาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่นที่ได้กำหนดเอาไว้ อย่างไรก็ตามในส่วนที่เกี่ยวกับโทษการจำคุกโดยไม่ได้ทำงานตลอดชีวิตจะค่อนข้างมีค่ามากกว่าจำคุกโดยทำงานมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน และจำคุกโดยไม่ได้ทำงานมีกำหนดระยะเวลามากกว่าจำคุกโดยทำงานมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน เมื่อระยะเวลาสูงสุดที่กำหนดไว้สำหรับคราวแรกเกินกำหนดสองเท่าของที่กำหนดไว้ในคราวหลัง ตามมาตรา 10 (1) ระหว่างโทษประเภทเดียวกัน โทษที่กำหนดโดยระยะหรือจำนวนเงินสูงสุดที่สูงกว่านั้นมากกว่า และเมื่อเงื่อนไขสูงสุดหรือจำนวนเงินเท่ากัน การลงโทษที่กำหนดด้วยระยะเวลาขั้นต่ำที่สูงกว่าหรือ

When the whole or part of the object prescribed in subparagraphs (3) and (4) of paragraph 1 of Article 19 cannot be confiscated, a sum of money equivalent thereto may be collected.

[28] John O.Haley. หน้า 406.

[29] **Penal Code**

Article 9 Categories of Punishments

The principal punishments are categorized as the death penalty, imprisonment with work, imprisonment without work, fine, misdemeanor detention and petty fine, with confiscation as a supplementary punishment.

[30] **Penal Code**

Article 10 Gravity of Punishments

(1) The order of gravity of the principal punishments shall be according to the order in which they are provided for in the preceding Article; provided, however, that imprisonment without work for life is greater than Imprisonment with work for a definite term, and imprisonment without work for a definite term is greater than imprisonment with work for a definite term when the maximum term prescribed for the former exceeds the term by twice as much as that prescribed for the latter.

(2) Between punishments of the same class, the punishment prescribed with a higher maximum term or amount is greater; and when the maximum terms or amounts are equal, the punishment prescribed with the higher minimum term or amount is greater.

จำนวนเงินที่มากขึ้น (2) ระหว่างโทษประหารหรือโทษประเภทเดียวกันซึ่งมีเงื่อนไขหรือจำนวนเงินสูงสุดและต่ำสุดเท่ากัน ให้เรียงลำดับตามกำหนดตามพฤติการณ์แห่งการก่ออาชญากรรมแห่งกรณีนั้นๆ เมื่อการริบทรัพย์สินเป็นโทษเพิ่มเติมสิ่งของที่อาจถูกริบได้ต้องเป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิดอาญา ได้แก่

1) วัตถุที่ใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการกระทำผิดทางอาญา หรือ

2) สิ่งของที่ใช้หรือพยายามใช้ในการกระทำผิดทางอาญา หรือวัตถุที่ใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำผิดทางอาญา เกิดจากการกระทำผิดทางอาญาหรือ

3) โดยได้รับหรือได้รับเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญา หรือที่ผลิตหรือได้มาโดยการกระทำทางอาญาหรือวัตถุที่ได้มาเพื่อเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญา

แต่อย่างไรก็ตามหากเป็นวัตถุที่ได้รับเพื่อแลกกับวัตถุที่กำหนดไว้ตามที่ได้กล่าวมาก็สามารถริบได้โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 19 กล่าวคือ เป็นการระบุถึงการยึด (Confiscation) สิ่งของที่อาจริบได้[31] คือ วัตถุที่เป็นส่วนประกอบของการกระทำความผิดทางอาญาประการที่หนึ่ง วัตถุที่ใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำความผิดทางอาญาประการที่สอง วัตถุที่ผลิตหรือได้มาโดยการกระทำทางอาญาหรือวัตถุที่ได้มาเพื่อเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญาประการที่สาม วัตถุที่ได้รับเพื่อแลกกับวัตถุที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้อันเป็นไปตามมาตรา 19 (1)

ส่วนข้อจำกัดในการยึดปรากฏอยู่ใน มาตรา 20[32](Restrictions on Confiscation) จะเป็นบทที่ห้ามมิให้มีการริบทรัพย์สินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่มีโทษเพียงจำคุกโดยไม่ได้

---

[31] **Penal Code**

Article 19 (1) Confiscation

The following object may be confiscated:

(i) An object which is a component of a criminal act;

(ii) An object used or intended for use in the commission of a criminal act;

(iii) An object produced or acquired or acquired by means of a criminal act or an object acquired as reward for a criminal act;

(iv) An object received in exchange for the object set forth in the preceding subparagraphs.

[32] **Penal Code**

Article 20 Restrictions on Confiscation

There may be no confiscation with regard to crimes punishable only by misdemeanor imprisonment without work or a petty fine, except where specifically so provided; provided, however, that this shall not apply to the object set forth in subparagraph (i) of paragraph 1 of Article 19.

ทำงานหรือปรับเล็กน้อยไว้ ก็คือเป็นโทษที่ค่อนข้างเบานั้นเอง แต่จะได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีเงื่อนไขว่าสิ่งนี้จะไม่นำไปใช้กับวัตถุที่กำหนดไว้ในวรรค I ของวรรคหนึ่งของมาตรา 19

3.2.3 หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

ในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามซึ่งเป็นบุคคลอื่นซึ่งใช่ตัวผู้กระทำความผิด หรือผู้ร่วมกระทำความผิดบทบัญญัติ มาตรา 19 (2)[33] วัตถุที่กำหนดไว้ไม่ว่าจะเป็นวัตถุที่เป็นส่วนประกอบของการกระทำความผิดทางอาญา หรือวัตถุที่ใช้ หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำความผิดทางอาญา หรือวัตถุที่ผลิตหรือได้มาโดยการกระทำทางอาญาหรือวัตถุที่ได้มาเพื่อเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญา วัตถุที่ได้รับเพื่อแลกกับวัตถุที่กำหนดไว้ และสิ่งที่กล่าวมาอาจถูกริบได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นไม่ใช่ของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดทางอาญา

อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินนั้นก็ยังคงอาจถูกริบได้เช่นกัน ถ้าหากปรากฏข้อเท็จจริงว่าเมื่อบุคคลอื่นที่ไม่ใช่อาชญากรซึ่งก็คือไม่ใช่ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือสิ่งของภายหลังจากเกิดอาชญากรรม หรือมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และตัวบุคคลนั้นได้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดมาก่อนตามที่บังคับใช้ของมาตรา 19 (1) ถึงแม้ว่าสิ่งของดังกล่าวจะเป็นของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่อาชญากร ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำผิด กล่าวคือ อาจถูกริบได้หากบุคคลนั้นทราบหรือได้รู้ถึงสถานการณ์และได้มาภายหลังจากการก่ออาชญากรรม วัตถุที่กำหนดไว้อาจถูกริบได้ก็ต่อเมื่อไม่ใช่ของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่อาชญากร ดังนั้น ทรัพย์สินหรือสิ่งของนั้นจะถูกริบ ได้หากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่อาชญากรได้มาซึ่งวัตถุหลังการก่ออาชญากรรมและทราบถึงสถานการณ์โดยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่นมาตรา 19 (2)

3.3 ประเทศออสเตรเลีย

การริบทรัพย์สินของประเทศออสเตรเลียเป็นการที่ยึดกับการพิพากษาลงโทษ (conviction-based system) ในการดำเนินการติดตาม ยึด อายัด หรือริบทรัพย์สินจึงต้องเป็นกรณีที่ได้ มีการพิจารณาพิพากษาโดยได้มีการตัดสินความผิดของผู้กระทำความผิดนั้นมาก่อน โดยถูกจัดอยู่ใน Proceeds of Crime Act 1987 ที่ได้กำหนดให้พนักงานอัยการสามารถที่จะยื่นคำร้องให้ศาลมี

---

[33] **Penal Code**

Article 19 (2) Confiscation

An object set forth in the preceding paragraph may be confiscated only if it does not belong to a person other than the criminal; provided, however, that it may be confiscated when a person other than the criminal acquires the object after the crime with knowledge of the applicability of the preceding subparagraphs.

คำสั่งริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิดกรณีจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด[34]และต่อมาได้มีการร่างกฎหมาย Proceeds of Crime Act 2002 กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2003 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเสริมและขยายกรอบของกฎหมายฉบับเดิมในส่วนที่เกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินชั่วคราว (pre-trial restraint of asset) และกระบวนการริบทรัพย์สินภายหลังศาลมีคำพิพากษา ซึ่งกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถที่จะยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาล มีคำสั่งริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด และยังให้คำจำกัดความคำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด" (tainted property)[35] ให้หมายความถึงทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและให้หมายความรวมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด[36]

---

[34] นราวรรณ พรมจรรย์, “การริบทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น. 48.

[35] **Section 338 Dictionary**

In this Act, Unless the contrary intention appears :

tainted property means :

(a) *proceeds of an *indictable offence, a *foreign indictable offence or an *indictable offence of Commonwealth concern; or

(b) an *instrument of an indictable offence.

ก่อนที่ Proceeds of Crime Act 2002 จะมีผลใช้บังคับ คำนิยามคำว่า “tainted property” ถูกกำหนดไว้ใน Section 4 (1) ตามกฎหมาย Proceeds of Crime Act 1987 tainted property, in relation to an offence, means (a) property used in, or in connection with, the commission of the offence; or (b) proceeds of the offence

[36] **Section 19 Restraining orders-property suspected of being proceeds of indictable offencesetc.**

When a restraining order must be made

(1) A court with "proceeds jurisdiction must order that:

(a) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person; or

(b) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person except in the manner and circumstances specified in the order; if:

(c) a proceeds of crime authority applies for the order; and

(d) there are reasonable grounds to suspect that the property is:

(i) the proceeds of a "terrorism offence or any other indictable offence, a foreign indictable offence or an indictable offence of Commonwealth concern (whether or not the identity of the person who committed the offence is known); or

(ii) an instrument of a serious offence; and

(e) the application for the order is supported by an affidavit of an authorized officer stating that the authorized officer suspects that:

(i) in any case the property is proceeds of the offence; or

(ii) if the offence to which the order relates is a serious offence the property is an "instrument of the offence;and including the grounds on which the authorised officer holds the suspicion; and

(f) the court is satisfied that the authorised officer who made the affidavit holds the suspicion stated in the affidavit on reasonable grounds. and including the grounds on which the authorised officer holds the suspicion; and (f) the court is satisfied that the "authorised officer who made the affidavit holds the suspicion stated in the affidavit on reasonable grounds.

Property that a restraining order may cover

(2) The order must specify, as property that must not be disposed of or otherwise dealt with, the property specified in the application for the order, to the extent that the court is satisfied that there are reasonable grounds to suspect that that property is:

(a) in any case proceeds of the offence; or

(b) if the offence to which the order relates is a "serious offence-an "instrument of the offence

Refusal to make a restraining order

(3) Despite subsection (1), the court may refuse to make a "restraining order in relation to an "indictable offence that is not a 'serious offence if the court is satisfied that it is not in the public interest to make the order.

Note: A court can also refuse to make a restraining order if the Commonwealth refuses to give an undertaking: see section 21.

Restraining order need not be based on commission of a particular offence

(4) The reasonable grounds referred to in paragraph (1)(d) need not be based on a finding as to the commission of a particular offence.

Risk of property being disposed of etc.

(5) The court must make a "restraining order even if there is no risk of the property being disposed of or otherwise dealt with.

Risk of property being disposed of etc.

3.3.1 ระบบการริบทรัพย์สิน

ใช้ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์ (Property based confiscation or Forfeiture) และระบบการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า (Value based Confiscation) ที่ว่าใช้ระบบริบทรัพย์สินแบบจบเจาะจงตัวทรัพย์ก็เนื่องจากว่า การริบจะจำกัดเฉพาะทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดอาญาเท่านั้น ตามคำนิยามใน Proceeds of Crime Act 2002 มาตรา 338 และมาตรา19 ก็คือว่าเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินที่ก่ออาชญากรรม โดยกฎหมายกำหนดให้ศาลมีคำสั่งริบทรัพย์สินที่ได้มาทั้งหมดหรือบางส่วนจากการกระทำความผิด รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิดเป็นการเจาะจงตัวทรัพย์ และในขณะเดียวกันก็เป็นการใช้ระบบริบทรัพย์สินแบบมูลค่าที่เรียกว่า“การริบทรัพย์สินทดแทน”เนื่องจากว่าไม่ได้จำกัดอยู่ที่การริบทรัพย์สินที่สืบได้โดยตรง ถึงความผิด ตรงกันข้ามศาลสามารถมีคำสั่งริบประโยชน์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้น แม้มาตรา 338 จะนิยามประโยชน์ไว้เพียงว่าให้หมายรวมถึงบริการหรือประโยชน์ ให้บุคคลส่งเงินจำนวนเท่ากับประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับมาจากการกระทำความผิดต่อศาลแล้ว และให้เงินจำนวนนี้เป็นหนี้ทางแพ่งที่ผู้นั้นต้องชำระแก่เครือรัฐ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 140 ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 140 ก็คือจะเป็นการสั่งให้จ่ายเงินให้แก่รัฐบาลตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด

3.2.2 หลักการทั่วไป

รัฐบาลออสเตรเลีย ได้ใช้กฎหมายว่าด้วยการริบทรัพย์สินทางแพ่งสำหรับทรัพย์สินที่ต้องสงสัยว่าได้มาโดยผิดกฎหมาย ซึ่งตำรวจของสหพันธรัฐออสเตรเลียมีการร้องขอกรณีที่ทรัพย์สิน เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ในเบื้องต้น ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งเช่นนั้นได้ หากมีหลักฐานว่าทรัพย์สินหรือประโยชน์สิ่งของนั้นได้มาโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำสั่งของศาลแล้วศาลจะพิจารณาคดีอย่างเต็มรูปแบบ โดยจะสันนิษฐานว่าทรัพย์สินนั้นได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่ทว่าเจ้าของทรัพย์สินจะแสดงเป็นอย่างอื่นได้ การกระทำดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้ โดยไม่ถูกเรียกเก็บเงินจากเจ้าของทรัพย์สิน และคำสั่งห้ามในกรณีที่ทรัพย์สินที่สงสัยว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาญาจะต้องมีคำสั่งห้าม[37] ให้ศาลที่มีเขตอำนาจในการดำเนินการต้องสั่งว่าทรัพย์สินจะต้องไม่ถูกจำหน่าย หรือจัดการโดยบุคคลใดๆ เว้นแต่ในลักษณะและพฤติการณ์ที่กำหนดไว้ในคำสั่ง ถ้าเงินที่ได้รับจากหน่วยงานด้านอาชญากรรมนำไปใช้กับคำสั่งและมีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นเงินที่ได้จากความผิดฐานก่อการร้าย หรือความผิด

---

(5) The court must make a "restraining order even if there is no risk of the property being disposed of or otherwise dealt with.

[37] Proceeds of Crime Act 2002 Section 19 (1).

อื่นใดที่ฟ้องได้ ความผิดที่ฟ้องในต่างประเทศหรือความผิดที่ฟ้องได้ตามกฎหมายออสเตรเลีย ไม่ว่าจะเป็นตัวตนของผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม หรือเครื่องมือสำหรับความผิดร้ายแรง และคำขอคำสั่งได้รับการสนับสนุนโดยคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ที่ระบุว่าเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสงสัยว่าในกรณีใดที่เป็นกรณีที่ได้ทรัพย์สินเป็นการกระทำความผิดหรือหากความผิดที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งนั้นเป็นความผิดร้ายแรง ทรัพย์สินนั้นเป็นเครื่องมือของความผิด และรวมถึงเหตุที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ตั้งข้อสงสัย และศาลพอใจที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจทำคำให้การเป็นพยานถือความสงสัยดังกล่าวที่ระบุไว้ในคำให้การตามสมควรและรวมถึงเหตุที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตั้งข้อสงสัย และศาลพอใจที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจซึ่งทำคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรหรือความสงสัยที่ระบุไว้ในคำให้การเป็นพยานด้วยเหตุผลอันสมควร ส่วนเมื่อมีคำสั่งแล้วทรัพย์สินที่คำสั่งห้ามดังกล่าวคุ้มครอง[38]ก็คือคำสั่งจะระบุว่าเป็นทรัพย์สินที่ไม่ต้องจำหน่ายหรือจัดการอย่างอื่น ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ระบุไว้ในคำขอคำสั่งเท่าที่ศาลพอใจว่ามีเหตุอันสมควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นคือเป็นทรัพย์สินในกรณีใดๆ หรือเงินที่ได้รับจากความผิดหรือถ้าความผิดที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งนั้นเป็นความผิดร้ายแรงถือว่าทรัพย์สินนั้นเป็นเครื่องมือแห่งความผิด

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ข้อ 19 (1) ที่กำหนดให้ศาลต้องมีคำสั่งเกี่ยวกับทรัพย์สิน แต่ศาลก็อาจที่จะปฏิเสธในการที่จะออกคำสั่งควบคุมทรัพย์สินเกี่ยวกับความผิดที่ฟ้องได้[39] ซึ่งไม่ใช่ความผิดร้ายแรงหากศาลพอใจว่าไม่อยู่ในความสนใจของสาธารณะเป็นหลักในการสั่งการ ก็คือศาลยังสามารถปฏิเสธที่จะออกคำสั่งควบคุมได้ คำสั่งห้ามไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการกระทำความผิดใดๆ เพราะเหตุอันสมควรที่อ้างถึงใน มาตรา 19 (1) (d) ไม่จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการค้นพบเกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยเฉพาะ[40]

คำสั่งห้ามบุคคลที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือบุคคลที่ได้ถูกตั้งข้อหาว่าได้กระทำความผิด เมื่อต้องมีคำสั่งห้าม ศาลที่มีเขตอำนาจในการดำเนินการต้องมีคำสั่งว่า ทรัพย์สินต้องไม่จำหน่ายหรือจัดการโดยบุคคลใดๆ หรือเว้นแต่ในลักษณะและภายใต้สถานการณ์ที่ระบุไว้ในคำสั่ง ถ้าการดำเนินการของผู้มีอำนาจด้านอาชญากรรมนำไปใช้กับคำสั่ง และบุคคลถูกตัดสินว่ามีความผิดหรือถูกตั้งข้อหาความผิดทางอาญาหรือมีการเสนอว่าบุคคลดังกล่าวถูกตั้งข้อหาว่ากระทำความผิด และข้อกำหนดในคำให้การเป็นไปตามตามมาตรา 17 (3) ศาลต้องสั่งตามมาตรา 17 เว้นแต่ไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว และศาลพอใจที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจซึ่งให้การเป็นลายลักษณ์อักษรถึงความ

---

[38] Proceeds of Crime Act 2002 Section 19 (2).

[39] Proceeds of Crime Act 2002 Section 19 (3).

[40] Proceeds of Crime Act 2002 Section 19 (4).

สงสัยที่ระบุไว้ในคำให้การเป็นพยานด้วยเหตุผลอันสมควร[41] ทรัพย์สินที่คำสั่งห้ามคุ้มครอง คำสั่งต้องระบุว่าเป็นทรัพย์สินที่ไม่ต้องจำหน่ายหรือจัดการอย่างอื่น ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ระบุไว้ในคำขอคำสั่งเท่าที่ศาลพอใจว่ามีเหตุอันสมควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

1) ทรัพย์สินทั้งหมดหรือที่ระบุของผู้ต้องสงสัย

2) ทรัพย์ทั้งหมดหรือที่ระบุ ทรัพย์สินล้มละลายของผู้ต้องสงสัย

3) ทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ต้องสงสัยนอกเหนือจากทรัพย์สินที่ระบุ ในข้อกำหนดคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษร

หลักในการขอคำสั่ง ต้องได้รับการสนับสนุนโดยคำให้การที่เป็นลายลักษณ์อักษรของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ และระบุว่าถ้าผู้ต้องสงสัยไม่ได้ถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสงสัยว่าผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดและถ้าคำขอจะยึดทรัพย์สินของบุคคลอื่นว่าผู้ต้องสงสัยไม่ยับยั้งทรัพย์สินของผู้ต้องสงสัยที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสงสัยว่าทรัพย์สินอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ต้องสงสัยอย่างมีประสิทธิภาพหรือทรัพย์สินเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับความผิดหรือตราสารแห่งความผิด คำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรต้องมีมูลเหตุที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจถือความสงสัย ในกรณีที่ความเสี่ยงที่ทรัพย์สินจะถูกจำกัดศาลต้องสั่งห้าม แม้ไม่มีความเสี่ยงที่ทรัพย์สินจะถูกจำหน่าย และศาลอาจกำหนดให้คำสั่งห้ามคุ้มครองทรัพย์สินที่ผู้ต้องสงสัยได้มาภายหลังศาลมีคำสั่ง มิฉะนั้นจะไม่คุ้มครองทรัพย์สินที่ได้มาหลังจากที่ศาลสั่งห้ามไว้ตามคำสั่ง[42]

---

[41] **Section 17 (1) Restraining orders-people convicted of or charged with indictable offences**

When a restraining order must be made

(1) A court with "proceeds jurisdiction must order that:

(a) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person; or

(b) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person except in the manner and circumstances specified in the order.; if :

(c) a "proceeds of crime authority applies for the order; and

(d) a person has been convicted of, or has been charged with, an "indictable offence, or it is proposed that he or she be charged with an indictable offence; and

(e) any affidavit requirements in subsection (3) for the application have been met; and

(f) (unless there are no such requirements) the court is satisfied that the authorized officer who made the affidavit holds the suspicion or suspicions stated in the affidavit on reasonable grounds.

[42] Proceeds of Crime Act 2002 Section 17 (6).

ทรัพย์สินที่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดที่อยู่ในข่ายที่จะริบตามกฎหมายฉบับนี้ได้แก่[43]

1. ทรัพย์สินที่ได้มาทั้งหมดหรือบางส่วนจากการกระทำความผิด

2. เครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด (instrument) ซึ่งหมายความถึง เครื่องมือหรืออุปกรณ์ใดๆ ที่ถูกใช้ในการกระทำความผิด หรือที่ผู้กระทำความผิดมีเจตนาที่จะใช้เพื่อกระทำความผิด และหมายรวมถึงเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดด้วย

ในส่วนของการริบทรัพย์สินนั้นกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้มีการยึดทรัพย์สินชั่วคราวไว้ในส่วนที่ 1 โดยพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งห้ามมิให้บุคคลใดๆ ดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ต้องหาในความผิดนั้นๆ และยังได้กำหนดถึงทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้คำสั่งยึดชั่วคราวไว้เป็นการเฉพาะ[44] เช่น ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่ต้อง

---

[43] ธมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล, “การบังคับใช้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน : ศึกษากรณีการริบทรัพย์สิน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 49.

[44] **Section 17 Restraining orders-people convicted of or charged with indictable offences**

When a restraining order must be made

(1) A court with "proceeds jurisdiction must order that:

(a) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person; or

(b) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person except in the manner and circumstances specified in the order.; if :

(c) a "proceeds of crime authority applies for the order; and

(d) a person has been convicted of, or has been charged with, an "indictable offence, or it is proposed that he or she be charged with an indictable offence; and

(e) any affidavit requirements in subsection (3) for the application have been met; and

(f) (unless there are no such requirements) the court is satisfied that the authorized officer who made the affidavit holds the suspicion or suspicions stated in the affidavit on reasonable grounds.

Property that a restraining order may cover

(2) The order must specify, as property that must not be disposed of or otherwise dealt with, the property specified in the application for the order, to the extent that the court is satisfied that there are reasonable grounds to suspect that that property is any one or more of the following:

(a) all or specified property of the 'suspect;

สงสัยเกี่ยวกับความผิด ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด เป็นต้น และหากศาลพิพากษายกฟ้องหรือพิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิดในความผิดที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินที่ยึด หรือศาลไม่มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นให้คำสั่งนั้นมีผลบังคับ 28 วันนับแต่วันที่มีคำสั่ง

(aa) all or specified "bankruptcy property of the suspect;

(b) all property of the suspect other than specified property:

Affidavit requirements

(3) The application for the order must be supported by an affidavit of an "authorized officer stating:

(a) if the suspect has not been convicted of an indictable offence that the authorized officer suspects that the suspect committed the offence; and

(b) if the application is to restrain property of a person other than the suspect but not to restrain "bankruptcy property of the suspect that the authorized officer suspects that:

(i) the property is subject to the effective control of the suspect; or

(ii) the property is 'proceeds of the offence or an instrument of the offence.

The affidavit must include the grounds on which the authorized officer holds those suspicions. that:

Refusal to make a restraining order

(4) Despite subsection (1), the court may refuse to make a 'restraining order in relation to an "indictable offence that is not a "serious offence if the court is satisfied that it is not in the public interest to make the order.

Note: A court can also refuse to make a restraining order if the Commonwealth refuses to give an undertaking: see section 21.

Risk of property being disposed of etc.

(5) The court must make a "restraining order even if there is no risk of the property being disposed of or otherwise dealt with.

Later acquisitions of property

(6) The court may specify that a "restraining order covers property that is acquired by the "suspect after the court makes the order. Otherwise, no property that is acquired after a court makes a restraining order is covered by the order.

ในการริบทรัพย์สินเมื่อพนักงานอัยการร้องขอ[45]ศาลอาจมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิดนั้นได้ เมื่อบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งตามกฎหมาย[46] ซึ่งเป็นการเริ่มยอมรับแนวความคิดเรื่อง “การริบทรัพย์สินทางแพ่ง” มาใช้ในส่วนของภาระการพิสูจน์กล่าวคือ หาก

---

[45] ธมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 43*, น. 51.

[46] **Section 48 Forfeiture orders-convictions for indictable offences**

(1) A court with "proceeds jurisdiction must make an order that property specified in the order is forfeited to the Commonwealth if:

(a) a proceeds of crime authority applies for the order; and

(b) a person has been convicted of one or more "indictable offences; and

(c) the court is satisfied that the property to be specified in the order is "proceeds of one or more of the offences.

(2) A court with proceeds jurisdiction may make an order that property specified in the order is forfeited to the Commonwealth if:

(a) a proceeds of crime authority applies for the order; and

(b) a person has been convicted of one or more "indictable offences; and

(c) subsection (1) does not apply; and

(d) the court is satisfied that the property to be specified in the order is an instrument of one or more of the offences.

(3) In considering whether it is appropriate to make an order under subsection (2) in respect of particular property, the court may have regard to:

(a) any hardship that may reasonably be expected to be caused to any person by the operation of the order; and

(b) the use that is ordinarily made, or was intended to be made, of the property to be specified in the order; and

(c) the gravity of the offence or offences concerned.

Note: Section 52 limits the court's power to make a forfeiture order if one or more of the person's convictions were due to the person absconding.

พนักงานอัยการพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาก็สามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย

กรณีการริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดนั้น ทรัพย์สินที่ริบกรรมสิทธิ์จะตกเป็นของแผ่นดินโดยเด็ดขาดนับแต่เวลาที่มีคำสั่งตามมาตรา 66[47] และถ้าทรัพย์สินที่ระบุไว้ในคำสั่งริบนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีทะเบียน รัฐบาลมีสิทธิแก้ไขรายการทางทะเบียนเพื่อเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นได้ โดยปฏิบัติตามข้อกำหนดในการจดทะเบียนโดยเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดำเนินการใดๆ ที่จำเป็นในการแจ้งหรือคุ้มครองประโยชน์ของรัฐตามมาตรา 67[48]

ส่วนการริบประโยชน์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้น แม้มาตรา 338[49] จะนิยามประโยชน์ไว้เพียงว่าให้หมายรวมถึงบริการหรือประโยชน์ (includesservice or advantage) ซึ่งมีความหมายกว้างหากพิจารณาประกอบกับมาตรา 115[50] ที่บัญญัติให้ศาลมีคำสั่ง (pecuniary penalty

---

[47] **Section 66 What property is forfeited and when-general rule**

Property specified in a "forfeiture order vests absolutely in the Commonwealth at the time the order is made.

[48] **Section 67 First exception-registrable property**

(1) Despite section 66, if property specified in the "forfeiture order is registrable property:

(a) that property vests in equity in the Commonwealth but does not vest in the Commonwealth at law until the applicable registration requirements have been complied with; and

(b) the responsible authority has power, on behalf of the Commonwealth, to do anything necessary or convenient to give notice of, or otherwise protect, the Commonwealth's equitable interest in that property; and

(c) the Commonwealth is entitled to be registered as the owner of that property; and

(d) the "Official Trustee has power, on behalf of the Commonwealth, to do, or authorize the doing of, anything necessary or convenient to obtain the registration of the Commonwealth as the owner.

(2) Any action by the responsible authority under paragraph (1)(b) is not a dealing for the purposes of subsection 69(1).

(3) The Official Trustee's powers under paragraph (1)(d) include executing any instrument required to be executed by a person transferring an interest in property of that kind

[49] **Section 338 Dictionary**

In this Act, Unless the contrary intention appears :

benefit includes service or advantage.

[50] **Section 115 Simplified outlines of this part**

order) ให้บุคคลส่งเงินจำนวนเท่ากับประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับมาจากการกระทำความผิดต่อศาลแล้ว และมาตรา 140[51] ที่บัญญัติให้เงินจำนวนนี้เป็นหนี้ทางแพ่งที่ผู้นั้นต้องชำระแก่เครือรัฐแล้ว โดยคำสั่งให้ส่งเงินสามารถทำได้คือ สั่งให้จ่ายเงินให้กับรัฐบาลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดคือ ตามจำนวนประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากการกระทำความผิดนั้น และในบางกรณีตามจำนวนผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากกิจกรรมที่ผิดกฎหมายอื่นๆ ซึ่งไม่จำเป็นเสมอไปที่บุคคลต้องถูกตัดสินว่ากระทำความผิด

3.3.3 หลักเกณฑ์การทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

เนื่องจากริบทรัพย์สินของออสเตรเลียอิงกับคำพิพากษา ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือใช้ในการกระทำความผิดจะอยู่ภายใต้คำสั่งยึดชั่วคราวไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่ต้องสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิด เป็นกรณีที่ไม่สามารถที่จะอธิบายได้ในเบื้องต้น ถ้ามีหลักฐานตามสมควรว่าทรัพย์สินหรือประโยชน์ หรือสิ่งของใดๆ ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายประกอบกับความเห็นคำให้การของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจว่าเป็นทรัพย์สินที่สงสัยว่าจะเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล ผู้เป็นเจ้าของก็สามารถแสดงหรืออธิบายชี้แจงประกอบให้มี

If certain offences have been committed, pecuniary penalty orders can be made, ordering payments to the Commonwealth of amounts based on:

(a) the benefits that a person has derived from such an offence; and

(b) (in some cases) the benefits that the person has derived from other unlawful activity.

(It is not always a requirement that a person has been convicted of the offence.)

[51] **Section 140 Enforcement of pecuniary penalty orders**

(1) An amount payable by a person to the Commonwealth under a *pecuniary penalty order is a civil debt due by the person to the Commonwealth.

(2) A *pecuniary penalty order against a person may be enforced as if it were an order made in civil proceedings instituted by the Commonwealth against the person to recover a debt due by the person to the Commonwealth.

(3) However, if the order was made under subsection 117 (2) when sentence was being passed on the offence to which the order relates, the order cannot be enforced against the period of 6 months after the order was made.

(4) The debt arising from the order is taken to be a judgment debt.

(5) If a *pecuniary order is made against a person after the person's death, this section has effect as if the person had died on the day after the order was made.

หลักฐานให้ศาลเชื่อว่า ทรัพย์สินดังกล่าวไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ศาลจะพิจารณาพิพากษายกฟ้องหรือ พิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิดในความผิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ฟ้องหรือศาลไม่มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินแล้วแต่กรณี ฉะนั้นเพียงแค่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิดอาญา ก็สามารถริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ โดยไม่จำต้องพิจารณาฝ่ายบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

แต่อย่างไรก็ตามการริบทรัพย์สินกรณีนี้เป็นการริบทรัพย์สินในทางแพ่งที่เข้ามาเสริมนอกเหนือจากการรับโทษทางอาญา ซึ่งกฎหมายมักจะต้องขีดเส้นแบ่งระหว่างการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่ง และการกระทำที่ผิดทางอาญาในบริบทที่แตกต่างกันและต้องยอมรับว่าบางกรณีข้อเท็จจริงในแต่ละการกระทำอาจมีผลทั้งทางแพ่งและทางอาญาและการตัดสินให้ได้รับความเสียหายจึงลงโทษ แม้ว่าจะมีลักษณะทางแพ่งก็ตามเป็นการใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำผิดซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเหมาะสมกว่าในบริบททางอาญา[52] เนื่องจากกฎหมายอาญากำลังดำเนินการบังคับใช้กฎลงโทษไม่ว่าการกระทำนั้นจะถูกตราหน้าอย่างไร ซึ่งมีการบังคับใช้โดยสถานะของการลงโทษที่กำหนดไว้สำหรับการละเมิดกฎหมายของรัฐบาล สำหรับวัตถุบทลงโทษจะต้องสามารถเรียกคืนได้โดยรัฐ ดำเนินการริบทรัพย์สินถือเป็นโทษในธรรมชาติวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีคือการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินอย่างแน่นอน เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าละเมิดกฎหมายอาญา ซึ่งเมื่อมีการวินิจฉัยแล้วทรัพย์สินดังกล่าวก็จะตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งระหว่างกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญายังมีหรือควรจะเป็นสิ่งที่มีความหมายอยู่ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของกฎหมายเร่งคือการกำหนดราคาพฤติกรรมบางอย่างพฤติกรรมที่อาจมีผลในเชิงบวกหรือเชิงลบอย่าง บางอย่างไม่ได้ห้ามพฤติกรรมดังกล่าวเด็ดขาดในทางตรงกันข้ามจุดประสงค์ของกฎหมายอาญาคือการปฏิเสธผลประโยชน์ใดๆ ที่ให้แก่จำเลยจัดกิจกรรมโดยที่กิจกรรมนั้นขาดประโยชน์ทางสังคมแต่อย่างใดคนอื่นๆสังเกตว่าเส้นแบ่งระหว่างทางแพ่งและทางอาญานั้นไม่ชัดเจนได้รับการเน้นย้ำโดยการเติบโตของการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของกฎหมาย หรือลัทธิการใช้ประโยชน์ซึ่งพยายามกำหนดราคาพฤติกรรมบางอย่างในระบบการปกครองจุดประสงค์ของกฎหมายคือการป้องปรามเป็นหลักและโดยเฉพาะการยับยั้ง พฤติกรรมบางอย่างโดยเพิ่มราคา ผมสิ่งนั้นเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งที่ก่อนหน้านี้ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของกฎหมาย

---

[52] ธมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 43*, น. 51.

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตามกฎหมายของต่างประเทศ

รายชื่อประเทศ	**หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม**	
	บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ในขณะกระทำความผิด	บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ภายหลังกระทำความผิด
เยอรมนี	- ใช้หลักประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน
ญี่ปุ่น	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน
ออสเตรเลีย	- ไม่มีหลัก เพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิด	- ไม่มีหลัก เพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิด

ตามตารางเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตามกฎหมายของต่างประเทศจะเห็นว่า ช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินจะแบ่งออกเป็นสองช่วงเวลา คือ ช่วงที่หนึ่งจะเป็นช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดอาญา และช่วงที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด โดยแต่ละช่วงเวลาบางประเทศก็ใช้หนึ่งหลักการต่อหนึ่งช่วงเวลา คงเป็นเพราะแต่ละช่วงเวลาบุคคลที่สามมีความน่าตำหนิทางกฎหมายที่แตกต่างกันอย่างประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แต่ก็มีประเทศญี่ปุ่นที่ใช้หลักการเดียวบังคับสองช่วงเวลา อาจเป็นการมองว่าไม่ว่าจะเวลาใดบุคคลที่สามก็จะใช้หลักเกณฑ์เดียวเหมือนกันทั้งสิ้น ในขณะที่ประเทศออสเตรเลีย มิได้ให้ความสำคัญกับช่วงเวลา และหลักเกณฑ์ที่จะใช้บังคับแก่การจะริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามแต่อย่างใด หากทรัพย์สินของบุคคลที่สามเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาถ้าฝ่ายเริ่มคดีพิสูจน์ได้ก็จะถูกริบ

บทที่ 4

วิเคราะห์ เปรียบเทียบมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สิน ตามกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ

การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายไทยปัจจุบันใช้หลักการรู้เห็นเป็นใจในการพิจารณาที่จะใช้มาตรการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามอันเป็นการที่จะมุ่งหมายเจาะจงต่อตัวทรัพย์สิน ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการมุ่งหมายต่อตัวทรัพย์สินนั้น แต่หากว่าบุคคลที่สามได้ทรัพย์สินนั้นมาภายหลังกระทำความผิดก่อนที่จะมีการใช้มาตรการริบทรัพย์สิน สิทธิของบุคคลที่สามย่อมถูกลิดรอน หรือถูกละเมิดโดยรัฐอันเป็นผลกระทบโดยตรงที่บุคคลที่สามจำต้องยอมรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งที่ กฎมายของประเทศไทยยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีดังกล่าว เพียงแต่ให้ขึ้นอยู่ที่ผู้พิจารณาอรรถคดี ที่จะตีความขยายขอบเขตหรือไม่อย่างไร ซึ่งไม่มีความชัดเจนแน่นอนใดเลยที่จะเป็นตัวกำหนดที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือบทบัญญัติเฉพาะให้กระทำเช่นนั้น เพราะแม้แต่การตีความก็ยังคงขัดต่อหลักการพื้นฐานหลายประการที่ไม่อยู่ในวิสัยที่ควรกระทำและกรณีดังกล่าวศาลก็ยังมีความเห็นออกเป็นสองแนวทาง เมื่อความเห็นเป็นสองแนวทางย่อมมีแนวทางที่เป็นผลร้ายต่อบุคคลที่สาม ในขณะที่ต่างประเทศจะมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการให้การรับรองรองคุ้มครองสิทธิบุคคลที่สาม มากพอสมควร แต่ก็ถึงจะมีแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่โดยพื้นฐานก็มุ่งคุ้มครองสิทธิบุคคลที่สาม ทั้งนั้นเพราะมีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างชัดเจน เพื่อไม่ให้มีการตีความขยายความไปจนเกินขอบเขตของตัวบทกฎหมาย

การที่ผู้เขียนได้ศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาถึงหลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย โดยศึกษาถึงระบบการริบทรัพย์สิน หลักการทั่วไปในการิบทรัพย์สิน และหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตลอดจนสภาพการใช้บังคับ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย ให้ได้ทราบถึงความแตกต่าง ปัญหาและฐานความคิดที่เหมาะสมในการสนับสนุนหลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อจะได้แนวทางที่เหมาะสมในการจัดทำข้อเสนอแนะให้ครอบคลุมอันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติม ในส่วน

ของบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญาในกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังมีการกระทำความผิด แต่ก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีการริบทรัพย์สิน ซึ่งผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคปัญหาการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ฐานความคิดตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของศาลไทยและความเห็นในทางกฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทย อีกทั้งภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบในการดำเนินกระบวนพิจารณาความในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตลอดจนการเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับทางอาญาด้วยวิธีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศที่ควรนำมาปรับใช้กับกฎหมายไทย ซึ่งจะกล่าวในบทนี้ต่อไป

4.1 วิเคราะห์อุปสรรคปัญหาการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทย

ประเด็นปัญหาที่หนึ่งคือ ปัญหาบทบัญญัติหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

เนื่องจากในกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะมีการกระทำความผิดตัวบทบัญญัติที่ใช้บังคับแก่กรณีเช่นนี้ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยจะใช้ “หลักรู้เห็นเป็นใจ” ในการที่จะทำให้รัฐก้าวล่วงเข้าไปกระทำการอันเป็นการกระทบสิทธิหรือเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนนั้นก็คือ สิทธิบุคคลที่สาม ซึ่งหลักรู้เห็นเป็นใจผู้เขียนมองว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างกว้างเกินไป เนื่องจากว่าต้องรู้ขึ้นถึงขั้นใดถึงจะเรียกว่ารู้เห็นเป็นใจ จะรู้ถึงขั้นเป็นผู้สนับสนุนหรือไม่ หรือถ้าการไม่รู้เกิดจากการกระทำโดยประมาทจะเรียกว่ารู้เห็นเป็นใจได้หรือไม่ เพราะกระทำ โดยประมาทอาจจะไม่ได้รู้เห็นเป็นใจก็ได้ และถ้าบุคคลที่สามรู้ว่ามีการนำทรัพย์สินของตนไปใช้ในการกระทำความผิดแต่มิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยจะเข้ากรณีบุคคลที่สามรู้เห็นเป็นใจหรือไม่ จึงทำให้ “หลักรู้เห็นเป็นใจ” นี้ไม่ชัดเจนแน่นอนเป็นการขัดต่อหลักประกันในกฎหมายอาญา ที่กฎหมายอาญานั้นต้องบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนแน่นอนตามหลักความชัดเจนแน่นอน (Nullun Crimen sine lege certra) ที่ต้องหลีกเลี่ยงการใช้คำที่อาจตีความได้หลายนัย เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีตัดสินตามอำเภอใจอันเป็นการขึ้นอยู่กับความอัตวิสัย (Subjective) ของผู้ปรับใช้กฎหมาย เพราะถือได้ว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งที่คุกคามหลักประกันในกฎหมายอาญา ซึ่งกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สามขณะกระทำความผิดก็มีบทบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการเฉพาะ ฉะนั้นปัญหากรณีข้างต้นคงเป็นปัญหาทางอัตวิสัย (Subjective) ของศาลที่เป็นผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่จะสืบเสาะหาเจตนารมณ์อันแท้จริงที่อยู่เบื้องหลังตัวบทของกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังที่มีการกระทำความผิดอาญา หรือมีการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้น กล่าวคือ เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด แต่ก่อนที่จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่สามได้รับโอนทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิด ซึ่งตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ครอบคลุมหรือยังไม่มีบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกรณีนี้ เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแก่กรณีดังกล่าว ปัจจุบันจึงทำให้ปัญหาดังกล่าวตกไปอยู่ที่ศาลที่ไม่เฉพาะแต่เพียงจะต้องสืบเสาะหาเจตนารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังตัวบทของกฎหมายอย่างเช่นกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดอาญา แต่ต้องค้นหาหลักเกณฑ์ตลอดจนเหตุผลประกอบเพื่อที่จะนำมาปรับใช้แก่กรณีที่บุคคลที่สามได้รับโอนทรัพย์สินมาภายหลังที่เกิดความผิดทางอาญาหรือภายหลังที่มีอาชญากรรม ซึ่งปัญหานี้ค่อนข้างที่จะส่งผลกระทบ ทั้งด้านนิติวิธีในการตีความกฎหมาย ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ และด้านสารบัญญัติ

ประเด็นปัญหาที่สองคือ ปัญหาการตีความกฎหมาย

เนื่องจากปัญหาการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามในกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิดนี้ เกิดมีขึ้นเพราะว่ากฎหมายไทยยังไม่ครอบคลุม เมื่อมีคดีขึ้นมาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการศาล ก็จะต้องมีการพิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งต่อการที่มีประเด็นเข้ามาเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังที่มีการกระทำความผิดทางอาญาหรือมีการก่ออาชญากรรมขึ้น เมื่อไม่มีกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะจึงทำให้ศาลไปหยิบยกหลักรู้เห็นเป็นใจมาปรับใช้แก่กรณีเช่นนี้ ซึ่งเป็นการนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาใช้อันเป็นการต้องห้ามตามกฎหมายอาญา เพราะเป็นการใช้กฎหมายที่เกินเลยขอบเขตของบทบัญญัติกฎหมาย หรือเป็นการขยายบทบัญญัติกฎหมายที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากขอบเขตการใช้หลักรู้เห็นเป็นใจมีขอบเขตการใช้เพียงเฉพาะเป็นทรัพย์สินของบุคลที่สามในขณะกระทำความผิดเท่านั้น หากกรณีเป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สามภายหลังกระทำความผิด หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิดมิใช่ขณะกระทำความผิด ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้ แต่ปัจจุบันศาลไทยได้มีการนำมาปรับใช้ทั้งที่ในทางอาญาย่อมต้องถือว่าเป็นการต้องห้าม เพราะเป็นการใช้กฎหมายหมายอาญาที่เกินเลยขอบเขต ถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะหรือกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิด ในทางอาญาย่อมถือว่าบุคคลนั้นไม่มีความน่าตำหนิทางกฎหมายหรือไม่มีความผิดจึงไม่สมควรได้รับโทษ จะนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งมาลงโทษแก่บุคคลที่สามที่รับโอนทรัพย์มาภายหลังกระทำความผิดแต่ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาไม่ได้ เพราะจะเป็นการทำให้หลักประกันการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของบุคคลลดน้อยลง และหากยอมให้ใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งลงโทษแก่บุคคลที่สามแล้วก็จะกลายเป็นว่า

การลงโทษการกระทำใดหรือไม่นั้นเป็นเรื่องทางอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี ซึ่งจะเป็นการใช้กฎหมายที่เกิดจากการปฏิบัติไม่ใช่กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติ ซึ่งในสายตาของกฎหมายถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาและจำเป็นต้องหลีกเลี่ยง เพราะอย่างที่กล่าวมา การปรับใช้ตีความจะขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีอยู่มากไม่น้อย อีกทั้งการใช้กฎหมาย ข้อนี้เป็นข้อที่อันตรายอย่างยิ่ง เพราะผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีอาจจะแปลความทางกฎหมาย หรือตีความไปในทางที่เป็นคุณในแนวทางเดียวกันเช่นนี้ก็ย่อมจะไม่เป็นปัญหา แต่หากเมื่อใดที่ผู้พิจารณาพิพากษาคดีมีความเห็น หรือตีความปรับใช้ไม่เหมือนกัน หรือคนละแนวทาง ย่อมมีประเด็นปัญหาเกิดขึ้น เพราะเมื่อมีสองแนวทางต้องมีแนวทางทั้งที่เป็นคุณและแนวทางที่เป็นโทษ อันจะนำไปสู่ปัญหาในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความ

ประเด็นปัญหาที่สามคือ ปัญหาทางกฎหมายวิธีสบัญญัติ

เมื่อมาตรการบังคับทางอาญาเป็นโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความโจทก์จะต้องบรรยายฟ้องและมีคำขอให้ริบทรัพย์สินมาในฟ้องด้วย เนื่องจากตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 มาตรา 34 โดยสภาพของทรัพย์สินมิใช่ของร้ายในตัวหากแต่เป็นของร้ายเมื่อมีการนำไปก่ออาชญากรรมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือในกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินตามมาตรา 32 ที่โดยสภาพเป็นของร้ายที่ไม่ว่าจะบรรยายหรือมีคำขอมาในฟ้องหรือไม่ศาลก็ต้องริบ ไม่จำต้องเกิดจากคำฟ้อง เพียงแต่เป็นทรัพย์สินของกลางที่เข้ามาในคดีก็น่าจะเพียงพอแล้ว

ส่วนกรณีที่มีการริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 มาตรา 34 ต่อมาหากเจ้าของแท้จริงยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินด้วยเหตุที่ว่าตนมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด กรณีเช่นนี้ถ้าหากศาลมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินย่อมเป็นการแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ได้อ่านแล้ว ซึ่งเป็นการต้องห้ามตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ เพราะเป็นกระบวนการขั้นตอนพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

ดังนั้น จึงทำให้บุคคลที่สามได้รับผลกระทบ ทั้งที่บุคคลนั้นอาจจะเป็นบุคคลที่สุจริตก็ได้ เพราะการริบทรัพย์สินไม่ใช่จะพิจารณาว่ามีความผิดทางอาญาหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาความผิดทางอาญาเมื่อเป็นความผิดแล้ว จะได้รับโทษ หรือได้รับยกเว้นโทษ หรือลดโทษน้อยเพียงใดเป็นอีกกรณี แต่กรณีการริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญา ย่อมไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้เมื่อเข้าเงื่อนไขที่จะบังคับใช้โทษนี้เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น จึงถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เป็นปลายทางของกระบวนการยุติธรรมในชั้นบังคับคดีก็ว่าได้ เมื่อบทบัญญัติไม่ครอบคลุม ไม่แน่นอน แม้แต่กระทั่งศาลเองที่เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดียังมีความเห็นออกเป็นสองทางแล้วประชาชนบุคคลทั่วไปจะเป็นเช่นไรในความเข้าใจในกรณีนี้

4.2 วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาของศาลไทยและความเห็นทางกฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับมาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม

4.2.1 แนวคำพิพากษาศาลฎีกาของศาลไทย

แนวทางศาลไทยปัจจุบันในประเด็นเกี่ยวกับช่วงเวลาของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงที่มายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งริบ ซึ่งความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะนำมาวิเคราะห์ในที่นี้คือ ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินแท้จริงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 หมายความรวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังการกระทำความผิดอาญาหรือไม่ ในประเด็นดังกล่าวนี้ ศาลยังมีความเห็นออกเป็นสองแนวทาง เมื่อเป็นสองแนวทางย่อมมีแนวทางที่เป็นคุณ และในขณะเดียวกันย่อมมีแนวทางที่เป็นโทษต่อบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังที่มีการกระทำความผิดอาญาอย่างแน่นอน โดยผู้เขียนจะแบ่งกลุ่มคำพิพากษาศาลฎีกาออกเป็นสองกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก ต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11277/2553 “ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 หมายถึง เจ้าของทรัพย์สินขณะที่มีการกระทำความผิด มิใช่เจ้าของทรัพย์สินหลังการกระทำความผิด คดีนี้ข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ร้องซื้อรถจักรยานยนต์ของกลางจากผู้ให้เช่าซื้อตั้งแต่ก่อนศาลชั้นต้นสั่งริบรถจักรยานยนต์ของกลางภายหลังเวลาที่จำเลยกระทำความผิดและศาลชั้นต้นพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางให้ตกเป็นของแผ่นดินแล้ว โดยไม่มีคู่ความฝ่ายใดอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาดังกล่าวจึงเป็นอันถึงที่สุด และกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนรถจักรยานยนต์ของกลาง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1639/2553 “ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ในกรณีที่ศาลจะสั่งคืนทรัพย์สินที่ริบได้นั้นนอกจากความเป็นเจ้าของแล้วยังต้องได้ความว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดตามบทบัญญัติดังกล่าว และย่อมมีความหมายถึงเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดด้วย ทั้งการขอให้ศาลสั่งคืนของกลางที่ศาลสั่งริบแล้วดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญา นอกจากผู้ร้องมีหน้าที่นำสืบว่าผู้ร้องไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว ผู้ร้องก็ยังมีหน้าที่นำสืบว่าเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดซึ่งคดีนี้ผู้ร้องไม่ได้นำสืบให้เห็นว่า จ. เจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์กระบะของกลางในขณะที่จำเลยกระทำความผิดรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลยหรือไม่จึงฟังไม่ได้ว่า จ. เจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์กระบะของกลาง

ในขณะกระทำความผิดไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลย ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิขอคืนรถยนต์กระบะของกลาง”

ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกากลุ่มแรกที่ยกมาเป็นตัวอย่าง เห็นได้ว่าความเห็นศาลในแนวทางนี้ระบุชัดเจนว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 จำกัดเฉพาะผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดเท่านั้น ไม่รวมถึงผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด โดยศาลใช้หลักรู้เห็นเป็นใจบังคับแก่กรณีดังกล่าว โดยที่ผู้ร้องก็ต้องพิสูจน์ให้เข้าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ด้วย คือ นอกจากความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงแล้วยังต้องพิสูจน์ให้ได้ความว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ศาลจึงจะสั่งคืนทรัพย์สินที่ริบ หากพิสูจน์ไม่เข้าเงื่อนไขก็ไม่มีสิทธิขอคืน

กลุ่มสอง เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 119/2506 “รถยนต์ของกลางของจำเลยในคดีความผิดฐานรับของที่นำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยหลีกเลี่ยงอากร และใช้รถยนต์วิ่งบนทางหลวงที่ยังมิได้เปิดเป็นถนนสาธารณะโดยไม่รับอนุญาต ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ยึดไว้และได้มอบให้บุคคลอื่นรักษาไว้ในระหว่างคดีหากจำเลยได้เอารถคันนั้นไปโอนขายให้บุคคลภายนอก และบุคคลภายนอกได้รับซื้อไว้โดยสุจริต โดยไม่รู้ว่าเป็นรถที่ถูกยึดไว้เป็นของกลางในคดี บุคคลภายนอกผู้นั้นย่อมได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนั้น ต่อมาภายหลังเมื่อคดีถึงศาลและศาลได้พิพากษาให้ริบรถยนต์ของกลาง บุคคลภายนอกผู้นั้นย่อมร้องขอให้ศาลสั่งคืนรถยนต์ของกลางที่ศาลพิพากษาให้ริบนั้นได้ รูปคดีเช่นนี้จะปรับด้วยบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 24 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2497 มาตรา 3 หาได้ไม่”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 169/2506 “กระบือที่จำเลยนำเข้ามาในราชอาณาจักรไทย โดยหลีกเลี่ยงภาษีอากร ซึ่งต้องถูกริบตามพระราชบัญญัติศุลกากรนั้น หากผู้ร้องได้รับโอนกระบือนั้นไว้จากจำเลยภายหลังวันจำเลยกระทำผิด แม้จะโดยสุจริตก็ตาม ก็ถือได้ว่าในวันจำเลยกระทำผิดนั้นผู้ร้องยังไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของกระบือนั้น จึงไม่เป็นเหตุที่จะให้กระบือนั้นรอดพ้นจากการถูกริบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33, 34 ไปได้”

คำพิพากษาฎีกาที่ 3829/2542 “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบจะตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 ก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุด แม้ศาลอุทธรณ์ภาค 1 จะมีคำพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลาง แต่เมื่อมีการฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1 ในข้อดังกล่าวและคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา รถจักรยานยนต์ของกลางดังกล่าว จึงยังหาตกเป็นของแผ่นดินไม่ ดังนั้น เจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางย่อมโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้ร้องได้ เพราะไม่มีกฎหมายใดบัญญัติห้ามโอนกรรมสิทธิ์กันไว้ ผู้ร้องจึงเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ของ

กลางที่แท้จริง และมีสิทธิยื่นคำร้อง ขอคืนรถจักรยานยนต์ของกลางหลังจากศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วภายในกำหนด 1 ปีได้”

ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกากลุ่มสองที่ยกมาเป็นตัวอย่าง เห็นได้ว่าความเห็นศาลในแนวทางที่สองขยายความว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ไม่จำกัดเฉพาะบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดด้วยก็คือ แม้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นต่อมามีการโอนทรัพย์สินไปให้บุคคลที่สาม เมื่อบุคคลที่สามได้รับไว้โดยสุจริตย่อมได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น เพราะไม่มีบทกฎหมายใดที่ห้ามโอนกรรมสิทธิ์กันไว้ ผู้รับโอนจึงเป็นเจ้าของแท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินได้เช่นกันโดยใช้เงื่อนไขตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36

เมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองกลุ่ม ผู้เขียนค่อนข้างที่จะเห็นด้วยกับแนวทางคำพิพากษาศาลฎีกากลุ่มแรกที่บทบัญญัติมาตรา 36 จำกัดเฉพาะกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดเท่านั้น เพราะบทบัญญัติมาตรา 36 มิได้หมายความรวมถึงบุคคลที่สามผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดแต่ประการใด เนื่องจากกฎหมายไทยยังขาดหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด การที่แนวคำพิพากษาฎีกากลุ่มที่สองขยายความไปถึงบุคคลสามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดโดยการใช้หลักรู้เห็นเป็นใจย่อมเป็นการใช้กฎหมายที่เกินขอบเขต เป็นการใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งลงโทษบุคลซึ่งเป็นการต้องห้ามในทางอาญา แต่ก็มีประเด็นที่ผู้เขียนก็เห็นด้วยกับการที่บุคคลที่สามที่รับโอนทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิดควรได้รับความคุ้มครอง หากว่าสุจริตไม่มีความน่าตำหนิทางกฎหมาย ที่ไม่รู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด แต่การจะให้ความคุ้มครองบุคคลที่สามควรจะมีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะบังคับแก่ช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด มิใช่ขยายความบทบัญญัติที่มีอยู่แล้วเกินขอบเขตของความมุ่งหมายของตัวบทอย่างที่แนวคำพิพากษาฎีกากลุ่มที่สองขยายความอันเป็นการขัดต่อหลักประกันในกฎหมายอาญา และมีข้อควรสังเกตประการหนึ่งคือ ถึงแม้แนวคำพิพากษาฎีกากลุ่มที่สองจะกล่าวว่าหมายความรวมถึงบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด เพื่อคุ้มครองบุคคลที่สาม แต่เหตุผลในการตัดสินต่างกันโดยสิ้นเชิง คือ คำพิพากษาฎีกาที่ 119/2506 ที่คุ้มครองถ้าบุคคลที่สามรับโอนทรัพย์สินมาโดยสุจริตและไม่รู้ว่าเป็นทรัพย์สินของกลางในคดีถือได้ว่าเป็นเหตุผลที่ไม่มีกฎหมายรองรับและก็ไม่ได้กล่าวถึงหลักรู้เห็นเป็นใจอีกด้วยไม่แน่ชัดว่าศาลใช้หลักกฎหมายหรือหลักการใด เพราะกรณีเช่นนี้ไม่ปรากฏในบทบัญญัติลายลักษณ์อักษร และคำพิพากษาฎีกาที่ 169/2506 ที่แม้

บุคคลที่สามจะรับโอนมาโดยสุจริตก็ไม่คุ้มครอง เพราะในวันที่มีการกระทำความผิดทางอาญา บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การริบทรัพย์สินเป็นโทษ จึงริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วยไม่ได้ ทั้งนี้ต่างกับมาตรา 32 ซึ่งไม่ว่าผู้ใด หรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินเช่นนั้นไว้ย่อมเป็นความผิดทั้งสิ้น จึงริบได้ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำความผิดที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษนั้นหรือไม่ หลักอันนี้ใช้ได้ในกฎหมายอื่นด้วย ฉะนั้นแม้กฎหมายบางฉบับจะบัญญัติให้ริบทรัพย์สินโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินตามมาตรา 32 แล้ว ก็จะริบทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่ได้มีนักกฎหมายไทยที่ได้ให้ความเห็นในเรื่องการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไว้ บางท่านก็ให้ความเห็นทั้งกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของขณะกระทำความผิดและภายหลังกระทำความผิด โดยจะกล่าวในลำดับต่อไป

4.2.2 ความเห็นทางกฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทย

หยุด แสงอุทัย[1] ให้ความเห็นว่า “ถ้าเป็นทรัพย์ของผู้อื่นจะริบไม่ได้ ถ้าเขาไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วย สำหรับกระทำความผิดหรือเจตนาที่จะกระทำความผิดนั้น ผู้ที่รู้เห็นเป็นใจด้วย ตามความหมายที่ใช้อยู่ในที่นี้ ไม่หมายความเฉพาะผู้ใช้และรู้สมรู้ในการกระทำความผิดกฎหมายเท่านั้น ยังคงหมายถึงผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งไม่ได้ขัดขวางต่อการที่จำเลยเอาทรัพย์ในไปใช้ในการกระทำผิดด้วย จะด้วยเหตุผลประการใดก็ตามเจ้าของทรัพย์ควรถูกริบทรัพย์ เพราะเป็นการช่วยเหลือให้กระทำผิดโดยทางอ้อม แต่ถ้าเจ้าของต้องยอมให้จำเลยเอาทรัพย์ไปใช้ เพราะความกลัวจำเลยแล้ว ก็ได้ชื่อว่าไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยตามความหมายที่ใช้ในที่นี้ ทรัพย์ซึ่งเป็นของผู้อื่นที่เขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยศาลริบไม่ได้นี้ศาลจะต้องรักษาไว้ และกรรมสิทธิ์จะตกเป็นของแผ่นดินตามความในมาตรา 1327 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ เมื่อเจ้าของมิได้มาเรียกร้องเอาภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนการที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์มาภายหลังกระทำความผิดท่านมิได้กล่าวถึงแต่อย่างใด”

จิตติ ติงศภัทิย์ ได้กล่าวถึงเรื่องกรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามภายหลังกระทำความผิด[2]นี้ว่า “เป็นช่องว่าของกฎหมายแต่ไม่ใช่ตัวกฎหมาย หากจะถือว่าเป็นช่องว่างในกฎหมาย ที่ศาลจะต้องตีความช่วยให้บริบูรณ์ เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติกรณีที่มีผู้รับโอนทรัพย์สินที่จะพึงไว้โดยสุจริต การตีความให้ผู้อื่นที่สุจริตเสียหายก็มิใช่ที่ศาลจะตีความเช่นนั้น การที่จะตีความว่า

---

[1] หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561), น. 104.

[2] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, 2555), น. 1198-1199.

ทรัพย์สินอาจถูกริบต่อไปในเมื่อมีคดีขึ้นเป็นทรัพย์ที่โอนต่อไปไม่ได้ แม้มีผู้ซื้อโดยสุจริตก็ริบได้ มีผลทำให้ทรัพย์นั้นกลายเป็นทรัพย์นอกพาณิชย์ เพราะโอนกันไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 โดยไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามโอนไว้แต่ประการใด เป็นการขัดกับมาตรา 143 นี้โดยตรง แม้ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จะริบได้โอนเปลี่ยนมือไปยังบุคคลอื่นภายหลังกระทำความผิดก่อน ศาลพิพากษา ศาลก็ยังคงมีอำนาจริบได้ แต่จะบังคับคดีอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ข้อนี้เป็นที่เห็นได้ว่าคำพิพากษาให้ริบเป็นการลงโทษ ย่อมจะลงโทษได้เฉพาะผู้กระทำความผิดจะลงโทษผู้ที่มิได้กระทำความผิดด้วยไม่ได้ ศาลยังคงริบได้เท่านั้น อีกนัยหนึ่งก็คือ เฉพาะกรณีนี้เท่านั้นที่คำพิพากษายังคงมีผลต่อบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ตัวผู้กระทำความผิดได้ ถึงแม้กรณีจะไม่ต้องด้วยมาตรา 33 และ มาตรา 34 ที่หมายความว่าผู้อื่นได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็เป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรง หาใช่เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ริบทรัพย์สินที่ตกเป็นของคนอื่นในภายหลังด้วยไม่ ถ้าจะตีความว่าทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดจะโอนต่อไปไม่ได้แล้วก็จะเป็นกรณีตั้งทรัพย์นอกพาณิชย์ขึ้นมาอีก โดยไม่มีกฎหมายห้ามโอนไว้โดยชัดแจ้ง เหตุนี้ถ้าผู้รับโอนไม่รู้เห็นการกระทำความผิด การบังคับคดีจะใช้วิธีการยึดทรัพย์สินนั้นมาไม่ได้อยู่เอง แต่ก็ยังบังคับคดีโดยการตีราคาและบังคับให้ผู้กระทำผิดใช้ราคาได้ตามมาตรา 37”

คำว่า “เจ้าของแท้จริง” หมายถึง เจ้าของทรัพย์สินขณะที่มีการกระทำความผิด ส่วนตัวจำเลยนั้นเองจะร้องขอคืนของกลางไม่ได้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ที่มายื่นคำร้องขอคืนของกลางจะต้องเป็นบุคคลนอกคดี ไม่ใช่ตัวจำเลยในคดีนั้นเอง เพราะจำเลยก็ย่อมมีสิทธินำพยานเข้าสืบในชั้นพิจารณาคดีเพื่อแสดงว่าจำเลยเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลางแท้จริง และมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดได้อยู่แล้ว ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลางตามมาตรา 36 ย่อมไม่อาจหมายถึงจำเลยซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดนั้นเองหรือเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดได้ แต่หมายถึงเฉพาะเจ้าของทรัพย์สินขณะที่มีการกระทำความผิด

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินของบุคคลที่สาม[3]นี้ว่า ประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์กรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิดแต่ก่อนที่ศาลมีคำพิพากษา เนื่องจากว่าบุคคลที่สามที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวมาภายหลังที่เกิดการกระทำความผิดแล้วจะไปรู้เห็นเป็นใจด้วยกับการกระทำความผิดได้อย่างไร และถึงแม้ว่าบุคคลที่สามจะรู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิด แต่ถ้าไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิด เพราะรู้ภายหลังจากกระทำความผิดแล้ว จะถือได้หรือไม่ว่าบุคคลที่สามรู้เห็นเป็นใจด้วย ฉะนั้นการรู้ว่า

---

[3] สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์, “ริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย: ปัญหาข้อกฎหมาย บางประการ,” บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 77, ตอน 1, (มกราคม-มีนาคม 2564), น. 30.

ทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกเคย นำไปใช้กระทำความผิดคงจะไม่หมายความรวมถึงกรณีที่บุคคลที่สามรู้เห็นเป็นใจด้วย ในการกระทำความผิด เพราะในขณะที่ทรัพย์สินดังกล่าวถูกนำไปใช้กระทำความผิด บุคคลที่สามยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้วจะมีสิทธิไปรู้เห็นเป็นใจได้อย่างไร อีกทั้งบุคคลที่สามก็ไม่ถูกฟ้องด้วย แล้วจะไปริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามได้อย่างไร เพราะเป็นการกระทบต่อสิทธิของบุคคลที่สาม จึงควรมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า กรณีที่บุคคลที่สามได้ทรัพย์มาภายหลังกระทำความผิดเป็นช่องว่างของกฎหมาย ไม่ใช่ตัวบทกฎหมาย เพราะไม่มีบทบัญญัติแก่กรณีนี้แต่ประการใด ผู้เขียนค่อนที่ไม่จะเห็นด้วยกับแนวความคิดของท่านอาจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ที่ให้ศาลต้องตีความเอง ทั้งที่ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดเอาไว้ แล้วเหตุใดจะให้ศาลไปตีความขยายตัวบทหรือใช้บทบัญญัติเกินขอบเขต ผู้เขียนเห็นด้วยกับท่านอาจารย์สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์ว่าควรมีบทบัญญัติของกฎหมายเป็นการเฉพาะเพื่อใช้บังคับแก่กรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่ได้รับโอนทรัพย์มาภายหลังกระทำความผิดเพื่อปิดช่องว่างทางกฎหมาย เพราะช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์ย่อมมีความน่าตำหนิทางกฎหมายที่แตกต่างกัน

4.3 วิเคราะห์ภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของกระบวนวิธีพิจารณาความในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทย

ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งริบในกรณีที่เป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 และทรัพย์สินอันมีลักษณะเป็นสินบนที่ได้ให้แก่เจ้าพนักงานหรือเป็นกรณีที่เป็นทรัพย์สินเพื่อจูงใจหรือ เพื่อเป็นรางวัลในการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 34 ที่อาจเรียกในภาพรวมว่า เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งในเบื้องต้นกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 กฎหมายกำหนดให้ริบทรัพย์สินกรณีนี้ได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าต้องคืนทรัพย์สินที่ริบให้แก่บุคคลที่สาม หากว่าบุคคลที่สามมายื่นคำร้องขอคืนและบุคคลที่สามซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ในการกระทำความผิด แต่หากรู้เห็นเป็นใจด้วยศาลก็จะไม่คืน ทรัพย์สินที่ริบก็จะตกเป็นของแผ่นดินเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35

โดยหลักในการดำเนินคดีอาญาฝ่ายโจทก์เป็นฝ่ายที่เริ่มคดีโดยกล่าวอ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดที่โจทก์ต้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงครบถ้วน แต่กรณีการขอคืนทรัพย์สินของบุคคลที่สามนี้ทำในรูปแบบของคำร้อง บุคคลที่สามอยู่ในฐานะผู้ร้องและเป็นเพียงคดีสาขา จึงมีประเด็นใน

ชั้นพิจารณาเพียงว่าต้องสั่งคืนของกลางให้แก่ผู้ร้องหรือไม่เท่านั้น ส่วนเรื่องอื่นเช่นกรณีริบทรัพย์สินถูกต้องหรือไม่มีอำนาจริบทรัพย์สินหรือเป็นการสมควรที่จะริบทรัพย์สินหรือไม่นั้น มิใช่ประเด็นที่จะต้องพิจารณาในชั้นการขอคืนของกลางแต่ประการใด อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในเบื้องต้นถ้าหากเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินนั้น ซึ่งแน่นอนว่าในกรณีเช่นนี้ฝ่ายโจทก์คงพิสูจน์ในเรื่องเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา ที่เข้าเงื่อนไขตามบทบัญญัติ มาตรา 33 หรือมาตรา 34 อันเป็นบทหลักแล้ว แต่กรณีกับตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดในฐานความผิดทางอาญาก็ได้ตามมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีหลักเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว แต่เนื่องจากการริบทรัพย์สินเป็นโทษที่จะลงโดยลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยโทษหลักอาจกล่าวได้ว่า การริบทรัพย์สินเป็นโทษเสริมก็คือ การริบทรัพย์สินมีลักษณะเป็นโทษเสริม ในการลงโทษด้วยวิธีการริบทรัพย์สินในบางกรณีกฎหมายจึงได้กำหนดให้บุคคลภายนอกหรือผู้อื่น ในเรื่องที่เราศึกษานี้เรียกว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งตัวบุคคล ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดมีสิทธิที่จะมาติดตามเอาทรัพย์สินของตน คืนตามสิทธิของตนที่มีโดยการยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 โดยหลักเกณฑ์ที่ศาลจะคืนให้ก็คือ เป็นกรณีที่บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดในการนำทรัพย์สินของตนไปกระทำการอันเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาของผู้กระทำผิดหรือผู้ร่วมกระทำผิดซึ่งเป็นจำเลยในคดีหลัก

ขนาดจำเลยยังมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นได้เลย ซึ่งข้อสันนิษฐานของจำเลยนี้ก็ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉะนั้นในการขอคืนทรัพย์สิน ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบแสดงให้ศาลเห็นว่า ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดที่เป็นหลักเกณฑ์ในการคืนตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 จึงตกแก่ผู้ร้องที่เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ตามที่ผู้ร้องอ้างว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งริบ และมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดทางอาญา เนื่องจากว่ารูปแบบของการยื่นคำร้องเป็นกรณีที่ผู้ร้องขอคืนของกลางเป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่า ผู้ร้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลางที่แท้จริงและตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด เจ้าของทรัพย์สินที่เป็นผู้ร้องจึงเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบ ส่วนฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นโจทก์ในคดีหลักและเป็นผู้คัดค้านในคดีขอคืนของกลางก็จะทำการสืบแก้ อย่างเช่น กรณีที่โจทก์สืบจำเลยแก้ ในทางด้านกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานนี้ ผู้เขียนเห็นว่ามาตรฐานการพิสูจน์คงมิใช่ระดับเดียวกับการพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งเป็นคดีหลักและมีบทลงโทษหลักแก่จำเลยในคดีอย่างแน่นอน เพราะบุคคลที่สามมิใช่ตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิด ประกอบกับทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 โดยสภาพมันมิใช่ของร้ายใน

ตัวมันเอง ไม่เป็นภัยต่อสังคม หากแต่จะเป็นภัยต่อสังคมก็ต่อเมื่อมีบุคคลใดนำไปใช้ในการกระทำความผิดทางอาญาที่ศาลจะต้องริบเท่านั้นอย่างกรณีมาตรา 32 ไม่ เพราะทรัพย์สินตามมาตรา 32 เป็นของร้ายในตัว หรือโดยสภาพทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของร้ายเป็นภัยต่อสังคมและก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาด้วย ส่วนประเด็นในคดีที่ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ เป็นเรื่องที่จำเลยต้องยกขึ้นต่อสู้ในคดีหลัก แต่ก็มีข้อที่น่าคิดว่าแม้แต่จำเลยเองยังได้รับการประโยชน์จากข้อสันนิษฐานกฎหมายเลยว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าฝ่ายโจทก์จะพิสูจน์ได้จนปราศจากเหตุอันควรสงสัย หากฝ่ายโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ศาลก็ยกฟ้อง ผลเท่ากับจำเลยไม่มีความผิดเป็นการยกประโยชน์ความสงสัยแก่จำเลย ทั้งที่จำเลยเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือผู้ร่วมกระทำความผิด จะให้พิสูจน์ให้ได้มาตรฐานอย่างการพิสูจน์คดีหลักที่ต้องปราศจากเหตุอันควรสงสัย ทั้งที่เป็นเพียงคำร้องขอทั่วไปก็ไม่สอดรับกับสถานการณ์เท่าใดหนัก เมื่อผู้ร้องมีภาระการพิสูจน์ มาตรฐานที่จะใช้สำหรับการพิสูจน์กรณีนี้คือ มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง[4] คือ เพียงแค่พิสูจน์เกิน 50 เปอร์เซ็นต์ก็ได้มาตรฐานการพิสูจน์แล้ว

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ

ตามที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย มาแล้วนั้นเห็นว่าค่อนข้างที่จะมีความแตกต่างกันอยู่พอสมควร กล่าวคือ ในเรื่องหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคลที่สามซึ่งเป็นบุคคลอื่น หรือถ้าหากมีการดำเนินคดีก็จะได้ชื่อว่าเป็นบุคคลภายนอกคดีไม่ใช่คู่ความ คือ มิใช่ตัวผู้กระทำความผิด ไม่ใช่ตัวการ ผู้ใช้ และไม่ใช่ผู้สนับสนุน หากแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นเจ้าของทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่ก่อให้เกิดความผิดทางอาญาหรือเกิดอาชญากรรมขึ้น โดยที่ว่าการเป็นเจ้าทรัพย์สินหรือวัตถุดังกล่าวนั้นอาจจะเป็นเจ้าของหลายกรณี คือ เป็นเจ้าของทรัพย์สินก่อนที่มีการกระทำความผิด หรือขณะกระทำความผิด หรือภายหลังกระทำความผิด ซึ่งประเด็นในเรื่องเป็นเจ้าของทรัพย์สินก่อนการกระทำความผิดนี้อาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่ข้อสาระสำคัญเพราะ ณ เวลานั้นยังไม่มีสิ่งที่จะบ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่รัฐจะใช้กฎหมายก้าวล่วงได้ แต่ช่วงเวลาที่เป็นสาระสำคัญที่สุดสำหรับกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สาม คือ ช่วงเวลาขณะกระทำความผิดอาญากรณีหนึ่งและช่วงเวลา

[4] จรัญ ภักดีธนากุล, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2560), น. 297.

ภายหลังที่เกิดการกระทำความผิดทางอาญาอีกกรณีหนึ่ง ที่เป็นสิ่งสาระสำคัญอย่างยิ่งที่ควรให้ความสำคัญ เพราะได้มีการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายเกิดมีขึ้นหรือได้มีอาชญากรรมก่อเกิดขึ้นแล้ว

อย่างไรก็ตามทรัพย์สินที่บุคคลที่สามซึ่งเป็นบุคคลอื่นไม่ใช่ตัวผู้กระทำความผิด หรือผู้ร่วมกระทำความผิดตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศก็ค่อนข้างที่จะไม่ต่างกัน เพราะจะเป็นทรัพย์สินที่โดยสภาพของตัวมันเองไม่เป็นของร้าย หรือไม่ใช่สิ่งที่เป็นภัยอันจะเป็นอันตรายต่อสังคม ซึ่งเห็นได้จากประมวลกฎหมายอาญาของไทย บทบัญญัติมาตรา 33 ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการริบก็คือ เป็นดุลพินิจศาล ได้แก่

1. ทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ยังให้ศาลริบทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

2. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด และ มาตรา 34 ที่เป็นกรณีกฎหมายกำหนดให้ต้องริบ ได้แก่

1. ทรัพย์สินที่ได้ใช้ในกรณีใดกรณีหนึ่งคือ เป็นทรัพย์สินที่ได้ให้ตามความมาตรา 143, 144, 149, 150, 167, 201, และมาตรา 202 หรือ

2. ทรัพย์สินซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลใดให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

เนื่องจากว่าจะเป็นสิ่งที่อันตรายก็ต่อเมื่อได้มีการนำทรัพย์สินไปเกี่ยวข้องกับการกระทำความอาญาเท่านั้น ซึ่งตามกฎหมายของต่างประเทศส่วนมากก็เป็นเช่นนี้

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนี บทบัญญัติมาตรา 74 เป็นทรัพย์ที่ได้ทำขึ้นเพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์ที่ใช้หรือตระเตรียมใช้ในการที่จะกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ก็คือได้กระทำโดยวัตถุที่สร้างขึ้นหรือได้มาจากการกระทำความผิดหรือใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหรือการตระเตรียมการที่จะกระทำความผิด

ประเทศญี่ปุ่น การริบทรัพย์สินเป็นโทษเพิ่มเติม สิ่งของ วัตถุหรือประโยชน์ที่อาจถูกริบได้จึงต้องเป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิดทางอาญา โดยปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น มาตรา 19 ได้แก่

1. สิ่งของหรือวัตถุที่ใช้เป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิดอาญา หรือสิ่งของที่ใช้หรือพยายามใช้ในการกระทำความผิดทางอาญา

2. สิ่งของหรือวัตถุที่ใช้หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการกระทำผิดทางอาญา

3. สิ่งของ ประโยชน์หรือวัตถุ ที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา หรือได้รับเป็นรางวัลสำหรับการกระทำความผิดทางอาญา หรือที่ผลิตหรือได้มาโดยการกระทำผิดทางอาญา หรือสิ่งอื่นใดที่มาแทน ประโยชน์หรือสิ่งของหรือวัตถุที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ประเทศออสเตรเลีย เมื่อการริบทรัพย์สินเป็นการยึดติดกับคำพิพากษาลงโทษ คือจำเลยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดซึ่งเป็นกรณีที่ได้มีการพิจารณาพิพากษาตัดสินความผิดของผู้กระทำแล้ว ทรัพย์สินที่กฎหมายประสงค์ให้ริบจะปรากฏอยู่ใน ข้อ 19 Proceeds of Crime Act 2002 คือ ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งได้แก่

1. ทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด

2. ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

อย่างไรก็ตาม ในส่วนหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายไทยค่อนข้างที่จะมีความแตกต่างกับประเทศที่ได้ศึกษามาอยู่ไม่น้อยอย่างที่ได้กล่าวมาตอนต้น ทั้งที่กฎหมายพื้นฐานก็ยังคงมีการรับรองคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเช่นกัน แต่เป็นเพราะกฎหมายที่ออกมาจำกัดสิทธิซึ่งฐานความคิดน่าจะมีที่มาเหตุผลที่แตกต่างกันไม่มากก็น้อย ตามกฎหมายของประเทศไทยเรานั้นการใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามจะใช้หลักรู้เห็นเป็นใจในการที่รัฐจะเข้ามาจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าว แต่หลักการนี้ก็คงจะเป็นแต่กรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดเท่านั้น หาได้หมายความรวมถึงกรณีที่บุคคลที่สามได้รับทรัพย์สินนั้นมา หรือเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังมีการกระทำความผิดแต่ก่อนที่ศาลจะพิพากษาทำให้กฎหมายของไทยขาดหลักการนี้ เพราะหากจะใช้หลักรู้เห็นเป็นใจเข้ามาปรับใช้กับกรณีที่ทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สามภายหลังกระทำผิดก็ย่อมมีปัญหาที่ตามมาหลายอย่างทั้งในแง่ของกฎหมายแม่บท กฎหมายวิธีสบัญญัติ และกฎหมายสารบัญญัติ เพราะขณะที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นนั้นตามที่ท่านอาจารย์สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า ขณะนั้นบุคคลที่สามยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์หรือเป็นเจ้าของทรัพย์ดังกล่าวจะไปรู้เห็นเป็นใจได้อย่างไร และยิ่งกว่านั้นหากเป็นกรณีที่ได้รู้เห็นเป็นใจก็คงจะเกิดขึ้นภายหลังที่มีการกระทำความผิดแล้ว เพราะในขณะนั้นไม่ใช่บุคคลที่สามที่รับโอนทรัพย์มาภายหลังที่จะมีความน่าตำหนิทางกฎหมายเนื่องจากมีตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดหรือตัวบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์ในขณะนั้น

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในส่วนที่เป็นหลักเกณฑ์ในการได้ทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ผู้ร่วมในการกระทำความผิดก็คือ ไม่ใช่บุคคลที่ถูกฟ้องในคดี ซึ่งจะแยกออกจากกันเป็นช่วงเวลา อย่างชัดเจนก็คือว่าในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีทั้งกรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามในขณะที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด และกรณีที่บุคคล

ที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังที่เกิดการกระทำความผิดหรือ ภายหลังที่มีการก่ออาชญากรรมขึ้นแล้ว ซึ่งทั้งสองช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ จะใช้หลักการที่แตกต่างกัน เพราะกฎหมายมองว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในแต่ละช่วงเวลามีความน่าจะมีทางกฎหมายที่ค่อนข้างจะแตกต่างกัน จึงได้ใช้หลักเกณฑ์ที่แตกกัน ซึ่งในกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด จะใช้หลักประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ในการที่จะ มาใช้ตัดสินว่าควรจะริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามในกรณีเช่นนี้หรือไม่ ส่วนในกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด ก็จะใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ก็คือรู้หรือไม่ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้ ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิด อาญามาแล้ว ซึ่งแตกต่างกับของประเทศไทยโดยสิ้นเชิง

ประเทศญี่ปุ่น เรื่องหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจะใช้หลักการเดียว คือใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ก็คือบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวนั้นไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาขณะที่มีการกระทำความผิดหรือภายหลังที่ได้มีการกระทำความผิด บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นรู้หรือไม่ว่าทรัพย์สินดังกล่าว ได้ถูกนำไปใช้กระทำความผิดซึ่งหากเข้าตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดก็จะถูกริบทรัพย์สินนั้น

ประเทศออสเตรเลีย ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือใช้ในการกระทำความผิดจะอยู่ภายใต้คำสั่งยึดชั่วคราวไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่ต้องสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดเพียงแค่พิสูจน์ให้ศาลเห็นก็สามารถริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ โดยไม่จำต้องพิจารณาฝ่ายบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ดังนั้น ตามกฎหมายไทยผลกระทบที่เกิดแก่บุคคลที่สามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยคือการพรากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินประการที่หนึ่ง ทั้งที่ไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐในการเข้าไปจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของพลเมือง แต่ตัวของบุคคลที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมกลับนำกฎหมายที่มิใช่กรณีที่จะต้องไปปรับใช้โดยตรงอย่างเช่นกฎหมายแพ่งไปบังคับแก่กรณีดังกล่าว และเป็นการถูกลงโทษทางอาญาแม้จะเป็นการมุ่งถึงตัวทรัพย์สิน ทั้งที่การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญา ซึ่งตัวบุคคลดังกล่าวเองก็ไม่ได้กระทำความผิด หรือเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด ไม่มีความน่าตำหนิทางกฎหมาย หรือการกระทำที่ส่อถึงพฤติกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด หากแต่เป็นบุคคลผู้สุจริตที่เป็นเจ้าของครอบครองทรัพย์สินของตนอยู่อย่างปกติชนทั่วไป ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ภายหลังกระทำความเป็นอย่างยิ่ง อันเป็นการรบกวนขัดสิทธิของประชาชนของรัฐที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

ในทางกลับกันตามกฎหมายของต่างประเทศอย่างประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกลับให้การรับรองคุ้มครองบุคคลที่สามในแง่ของกฎหมายแม่บท กฎหมายวิธีสบัญญัติ กฎหมาย

สารบัญญัติ ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่สำคัญคือ กฎหมายอาญาบัญญัติตัวบทกฎหมาย เพื่อใช้บังคับแก่กรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ทั้งที่บุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดและบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดไว้เป็นการเฉพาะและครอบคลุม มีหลักการที่ชัดเจนแน่นอนในการกำหนดให้รัฐเข้าไปก้าวล่วงสิทธิของประชาชนจึงทำให้ผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีนำกฎหมายไปปรับใช้อยู่ในขอบเขตไม่มีการตีความปรับใช้ไปเกินความคิดที่กฎหมายกำหนด บุคคลที่สามค่อนข้างที่จะไม่ได้รับผลกระทบกฎหมายประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีคุ้มครองบุคคลที่สามเป็นอย่างมาก ส่วนประเทศญี่ปุ่นบุคคลที่สามค่อนข้างที่จะไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นกฎหมายไทย เพราะหลักการไม่ต่างกันเท่าใดนัก ทั้งในแง่กฎหมายที่ให้การคุ้มครองรับรองสิทธิของบุคคลที่สาม หรือแม้กระทั่งหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามซึ่งใช้หลักการเดียวตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ที่มีผลกระทบต่อบุคคลที่สามมากที่สุดคงเป็นประเทศออสเตรเลีย เพราะไม่มีหลักการใดเลยที่จะได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับบุคคลที่นำสืบ ที่เป็นฝ่ายกล่าวอ้างหรือเริ่มคดีเท่านั้น

ตารางที่ 2 หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของประเทศไทยและตามกฎหมายของต่างประเทศ

รายชื่อประเทศ	**หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม**		**ลักษณะทรัพย์สินที่ริบ**
	บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิด	บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด	
เยอรมนี	- ใช้หลักประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน	- ทรัพย์สินที่โดยสภาพมิใช่ของร้ายในตัวเอง
ญี่ปุ่น	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน	- ทรัพย์สินที่โดยสภาพมิใช่ของร้ายในตัวเอง
ออสเตรเลีย	- ไม่มีหลัก เพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิด	- ไม่มีหลัก เพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิด	- ทรัพย์สินที่โดยสภาพมิใช่ของร้ายในตัวเอง
ไทย	- ใช้หลักรู้เห็นเป็นใจ	- ไม่มีหลักการเฉพาะ	- ทรัพย์สินที่โดยสภาพมิใช่ของร้ายในตัวเอง

อาจกล่าวสรุปได้ว่า หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามหรือบุคคลอื่นตามกฎหมายไทยกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นค่อนข้างที่จะเหมือนกันที่ไม่ค่อยจะคุ้มครองบุคคลที่สามเท่าใดนัก ต่างกันก็แต่หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่ประเทศญี่ปุ่นใช้เพียงหลักเกณฑ์เดียว คือหลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินบังคับแก่สองช่วงเวลา แต่ประมวลกฎหมายอาญาไทยมีหลักการเดียวเช่นกันก็จริง แต่ใช้บังคับจำกัดได้เพียงช่วงเวลาเดียวคือ ช่วงที่

บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดอาญา แต่ก็มีประเทศออสเตรเลียที่ไม่มีหลักการใดเลยที่จะคุ้มครองบุคคลที่สามหากแต่ให้ขึ้นอยู่กับการนำสืบของฝ่ายที่กล่าวอ้าง ต่างจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่คุ้มครองบุคคลที่สามค่อนข้างมากคือ มีหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามสองหลักเกณฑ์ โดยแต่ละหลักเกณฑ์ก็จะบังคับแก่ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเป็นการเฉพาะ

4.5 เหตุผลความจำเป็นและเหตุผลความเหมาะสมในการกำหนดหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด

ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 แม้จะออกมาใช้บังคับภายหลัง ก็ตามซึ่งกฎหมายฉบับนี้ออกมาก็เนื่องจากว่ามีเจตนารมณ์หรือฐานความคิด ในการที่จะมาจัดการกฎหมายที่มีโทษทางอาญา ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายที่เป็นกฎหมายอาญาเฟ้อ โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติตามมาตรา 5 ที่มีหลักสำคัญว่า หน่วยงานของรัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็น หรือไม่สอดคล้องกับสภาพการ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้า เพื่อให้ไม่เป็นภาระแก่ประชาชน และในการจัดทำร่างกฎหมายหน่วยงานของรัฐพึงใช้ระบบอนุญาตและระบบคณะกรรมการเฉพาะกรณีที่จำเป็น และพึงกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน รวมทั้งพึงกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรงเท่านั้น โดยสาระสำคัญอยู่ตรงนี้คือ ความผิดเฉพาะที่เป็นความผิดร้ายแรงเท่านั้นที่พึงกำหนดโทษทางอาญา ถ้าหากพิจารณาตามหลักความได้สัดส่วนนั้น สิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกกระทบของผู้กระทำความผิดทั้งที่บางกรณีอาจมิใช่ความผิดร้ายแรงหรือมีลักษณะเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง คือ เสรีภาพ โอกาสในการประกอบอาชีพ และโอกาสในการฟื้นฟูปรับปรุงแก้ไขตนเอง

ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่บุคคลที่สามไม่ใช่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดเลย ย่อมต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งประโยชน์ที่รัฐได้รับจากการใช้มาตรการในทางอาญานี้ก็คือความสงบเรียบร้อยในสังคม คือ ไม่มีการริบทรัพย์สินที่คนร้ายใช้เป็นภัยต่อสังคม เพราะโดยสภาพทรัพย์สินตามมาตรา 33 และมาตรา 34 ไม่ใช่ของร้าย ส่วนประโยชน์ที่ผู้เสียหายได้รับคือ ผู้เสียหายมักจะไม่ได้รับการชดเชยอย่างอื่นจากกระบวนการยุติธรรมนอกจากความพอใจ อันเป็นเรื่องทางอัตวิสัย (Subjective) ของผู้เสียหาย เมื่อชั่งน้ำหนักประโยชน์ที่รัฐจะได้รับและประโยชน์ที่ประชาชนจะสูญเสียตามหลักความได้สัดส่วนนั้น ถือเป็นกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพกาลและเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพ เป็นภาระแก่ประชาชน หรือการประกอบ

อาชีพ และเป็นการพรากกรรมสิทธิ์จากบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ลิดรอนสิทธิและจำกัดสิทธิของบุคคลที่สามในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตน เมื่อถูกริบไปแล้วทางเดียวที่จะได้ทรัพย์สินคืนคือ ฟ้องไล่เบี้ยจากจำเลย ซึ่งทางปฏิบัติค่อนข้างเป็นไปได้ยาก ควรปรับปรุงให้มีการแก้ไข การใช้มาตรการบังคับทางอาญาในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่ได้ทรัพย์มาภายหลังกระทำความผิด หรือเป็นเจ้าของทรัพย์ภายหลังกระทำความผิดอาญาให้ครอบคลุมทั้ง 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์ในขณะกระทำความผิด และช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด แต่ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งใช้มาตรการบังคับทางอาญาด้วยวิธีการริบทรัพย์สิน ผู้เขียนจึงต้องการเสนอแนะให้มีการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยเพิ่ม มาตรา 36/1 เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด โดยใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินคือ เมื่อบุคคลที่สามซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดมายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินนั้นศาลต้องมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินให้กับบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดและไม่รู้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด แต่หากว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดรู้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด ศาลไม่ต้องคืนทรัพย์สินให้บุคคลที่สามในกรณีดังกล่าว เพราะถือว่าบุคคลที่สามมีความน่าตำหนิทางกฎหมาย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ตามที่ได้ทำการศึกษาถึงมาตรการบังคับทางอาญาด้วยวิธีการริบทรัพย์สิน ในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม พบว่ายังคงมีข้อบกพร่องอยู่มากพอสมควร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาบทบัญญัติหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่ยังไม่ครอบคลุม ปัญหาการตีความที่เกินขอบเขตและปัญหาทางกฎหมายวิธีสบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการขัดต่อบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความตลอดทั้งในชั้นบังคับตามคำพิพากษาหรือบังคับโทษด้วยวิธีการริบทรัพย์สิน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำความผิด หรือเป็นปลายทางกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง การใช้มาตรการบังคับในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญา จึงยังคง มีปัญหาการตีความนำไปปรับใช้ เนื่องจากว่าบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 กฎหมายจะดูช่วงเวลาในขณะกระทำความผิดนั้นว่าบุคคลใดเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยที่ไม่นำเอาห้วงเวลาว่าก่อน หรือหลังการกระทำ หรือหลังมีคำพิพากษานั้นแล้วว่าบุคคลใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน อาจกล่าวได้ว่าการริบทรัพย์สินของไทยในส่วนของหลักการเกี่ยวกับบุคคลที่สามมีเฉพาะหลักกฎหมายที่พิจารณาว่าขณะที่กระทำความผิดนั้นว่าทรัพย์สินเป็นของบุคคลใด หรือทรัพย์สินที่ใช้กระทำความผิดในขณะที่เป็นของบุคคลที่สามเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เท่านั้น ไม่มีหลักกฎหมายที่ว่าบุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาภายหลังกระทำความผิด หรือภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งใช้มาตรการบังคับทางอาญาโดยวิธีการริบทรัพย์สิน ก็คือตามกฎหมายไทยมีบทบัญญัติที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามเพียงหลักเดียว คือ “หลักรู้เห็นเป็นใจ” และหลักดังกล่าวครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลาเดียวคือ ช่วงเวลาบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด แต่ช่วงเวลาบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดตามกฎหมายไทยไม่มีหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามในกรณีนี้ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงมีเพียงหนึ่งหลักหนึ่งช่วงเวลา แต่ในทางปฏิบัติมีศาลไทยบางกลุ่มกลับนำ “หลักรู้เห็นเป็นใจ” ไปใช้บังคับกับช่วงเวลาที่สอง อันเป็นการที่จะทำให้หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามกลายเป็นหนึ่งหลัก สองช่วงเวลา โดยปริยาย ทั้งที่ปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับ ก็คือเพียงหลักรู้เห็นเป็นใจศาลไทยนำไปปรับใช้ทั้งสองช่วงเวลา คือ ทั้ง

ช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดและเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด ทั้งที่เป็นการขัดต่อหลักประกันในกฎหมายอาญา

ในขณะที่หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามกฎหมายของต่างประเทศ มีทั้งที่ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับสองช่วงเวลา และทั้งที่ใช้สองหลักเกณฑ์สองช่วงเวลา แต่ก็มีบางประเทศที่ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ใดเลยก็คือไม่มีหลัก ไม่แบ่งช่วงเวลา กล่าวคือ ตามกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะแยกออกจากกันเป็นช่วงเวลา ก็คือว่า มีทั้งกรณีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามในขณะที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด และกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังที่เกิดการกระทำความผิด โดยกฎหมายมองว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในแต่ละช่วงเวลามีความน่าตำหนิทางกฎหมายที่แตกต่างกัน จึงได้ใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งในกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด จะใช้หลักประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ส่วนในกรณีที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด ก็จะใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ส่วนประเทศญี่ปุ่น เรื่องหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ใช้หลักเกณฑ์เดียว บังคับสองช่วงเวลาคือ ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะที่มีการกระทำความผิดและภายหลังที่ได้มีการกระทำความผิด ซึ่งหากเข้าตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดก็จะถูกริบทรัพย์สินนั้น แต่ในประเทศออสเตรเลีย ไม่มีหลักเกณฑ์เป็นการเฉพาะ หากแต่ขึ้นอยู่กับฝ่ายที่เริ่มต้นคดี กล่าวคือ ในกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือใช้ในการกระทำความผิดจะอยู่ภายใต้คำสั่งยึดชั่วคราวไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่ต้องสงสัยเกี่ยวกับการกระทำความผิด เพียงแค่พิสูจน์ให้ศาลเห็นก็สามารถริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ โดยไม่จำต้องพิจารณาฝ่ายบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายต่างประเทศ ในส่วนของหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามจะมีทั้งที่ใช้สองหลักเกณฑ์บังคับสองช่วงเวลา และที่ใช้หลักเกณฑ์เดียวบังคับสองช่วงเวลา อีกทั้งที่ไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะที่จะใช้บังคับกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามเลย ตามกฎหมายไทยกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นจะเหมือนกันที่ไม่ค่อยให้คุ้มครองบุคคลที่สาม แต่ก็มีประเทศออสเตรเลียที่ไม่มีหลักการใดเลยที่จะคุ้มครองบุคคลที่สาม หากแต่ให้ขึ้นอยู่กับการนำสืบของฝ่ายที่กล่าวอ้าง ซึ่งเป็นฝ่ายเริ่มคดี ต่างจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่คุ้มครองบุคคลที่สามค่อนข้างมาก

ฉะนั้น เพื่อให้การปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี และกระทบสิทธิบุคคลที่สามให้ความคุ้มครองจำเลยมากเกินไป ไม่ให้จำเลยยักย้าย จำหน่าย จ่ายโอนเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย

ซึ่งหลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน จะไปใช้สำหรับกรณีที่ทรัพย์สินตกไปเป็นของบุคคลที่สามภายหลังมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เพราะกฎหมายปัจจุบันศาลไปนำเอาหลัก “หลักรู้เห็นเป็นใจ” มาตีความปรับใช้ซึ่งหลักดังกล่าวนี้คงครอบคลุม แต่เฉพาะช่วงเวลาที่บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิดเท่านั้น กล่าวคือ หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน โดยหลักก็จะพิจารณาว่า รู้หรือไม่ว่าทรัพย์สินที่รับโอนมานั้นได้เคยถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการกระทำความผิดหรือใช้ในการกระทำผิด ซึ่งการรับรู้นี้คือ การรับรู้แบบเจตนาประสงค์ต่อผลเท่านั้น เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินของบุคคลที่สามในกรณีนี้ไม่ใช่ของร้ายที่เป็นอันตรายหรือเป็นภัยต่อสังคม ช่วงเวลาของการรับรู้ก็พิจารณาในขณะที่รับโอนมา เมื่อรู้แล้วยังรับโอนมาก็ชอบที่จะถูกริบ เพราะถือว่าผู้รับโอนไม่สุจริต มีความน่าตำหนิทางกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่า ให้แยกพิจารณาออกเป็นสองกรณี กรณีแรกคือ หากเป็นกรณีทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สามขณะกระทำความผิดให้ใช้หลักรู้เห็นเป็นใจตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 บังคับแก่กรณีดังกล่าว กรณีที่สองหากเป็นกรณีทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สามภายหลังกระทำความผิดให้ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน อันเป็นทรัพย์สินที่ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดหรือที่ได้มาโดยกระทำความผิด หากว่าบุคคลที่สามที่รับโอนมาไม่รู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 และมาตรา 34 เมื่อบุคคลที่สามซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดมายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินนั้น ศาลต้องมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินให้กับบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดและไม่รู้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด แต่หากว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด รู้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด ศาลไม่ต้องคืนทรัพย์สินให้บุคคลที่สามในกรณีดังกล่าว เพราะถือได้ว่าบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดมีความชั่ว หรือความน่าตำหนิทางกฎหมาย และอาจเป็นการกระทำความผิดฐานรับของโจรตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 357 อีกด้วย จึงจะทำให้บทบัญญัติการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มิให้เกิดการตีความนำกฎหมายไปใช้แบบเกินขอบเขตอันจะเป็นผลร้ายต่อบุคคลที่สามด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาให้เกิดความชัดแน่นอนเป็นบทเฉพาะด้วยสำหรับกรณีที่มีการจำหน่ายทรัพย์สินไปยังบุคคลที่สามภายหลังมีการกระทำความผิดโดยที่ได้ศึกษามาจึงมีข้อเสนอแนะและแนวทางที่เหมาะสมในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

ให้เพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาให้ครอบคลุมถึงการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดกรณีที่ทรัพย์สินถูกจำหน่าย จ่าย โอนไปยังบุคคลที่สามก่อนที่จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 36/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญาดังนี้

บทบัญญัติมาตรา 36 ปัจจุบัน

“มาตรา 36 ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้น จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด”

บทบัญญัติมาตรา 36/1 ที่เสนอเพิ่มเติม

ในกรณีที่มีการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่น ต่อมาศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏตามคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงได้รับโอนทรัพย์สินมาโดยไม่รู้ว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิดก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้น หากไม่สามารถคืนได้ก็ให้ชดใช้ราคาให้แก่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริง โดยคำนึงถึงราคาท้องตลาดในวันที่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงรับโอนทรัพย์สินนั้นมา แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด”

ตารางที่ 3 หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย

หลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สาม ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย		**ลักษณะทรัพย์สินที่ริบ**
บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินในขณะกระทำความผิด	บุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิด	
- ใช้หลักรู้เห็นเป็นใจ ตามบทบัญญัติ มาตรา 36	- ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ตามบทบัญญัติมาตรา 36/1 ที่ผู้เขียนเสนอแก้ไขเพิ่มเติม	- ทรัพย์สินที่โดยสภาพมิใช่ของร้ายในตัวมันเอง

เมื่อพิจารณาตารางสามารถอธิบายหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามทั้งสองช่วงเวลาได้โดยแยกพิจารณาออกเป็นสองกรณี ดังนี้

กรณีแรกคือ หากเป็นกรณีทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สามขณะกระทำความผิดให้ใช้หลักรู้เห็นเป็นใจตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 บังคับแก่กรณีดังกล่าว

กรณีที่สองคือ หากเป็นกรณีทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สามภายหลังกระทำความผิดให้ใช้หลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36/1 ที่ผู้เขียนเสนอเพิ่ม

ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อแก้ไขกฎหมายดังกล่าวแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่สามเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามจะครอบคลุมทั้งกรณีที่เป็นทรัพย์สินของบุคคลที่สามในขณะกระทำความผิด และบุคคลที่สามเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดแต่ก่อนศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพื่อให้การปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตวิสัย (Subjective) ของผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีมากเกินไป เนื่องจากสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ โดยหลักการรับรู้ถึงการได้มาซึ่งทรัพย์สินนี้ โดยหลักก็จะพิจารณาว่า รู้หรือไม่ว่าทรัพย์สินที่รับโอนมานั้น เคยถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการกระทำความผิดหรือใช้ในการกระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิดอาญา ซึ่งการรับรู้นี้คือ การรับรู้แบบเจตนาประสงค์ต่อผลก็คือ เจตนาโดยตรง (Dolus directus) และช่วงเวลาก็พิจารณาในขณะที่รับโอน เมื่อรู้แล้วยังรับโอนมาก็ชอบที่จะถูกริบ เพราะถือว่าผู้รับโอนไม่สุจริต มีความน่าตำหนิทางกฎหมาย แต่หากไม่รู้ว่าทรัพย์สินนั้นเคยถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความผิดทางอาญาหรือการก่ออาชญากรรม ศาลจะต้องสั่งให้คืนทรัพย์สินแก่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงภายในกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาของศาลถึงที่สุด เช่นเดียวกันหากปรากฏว่าไม่สามารถคืนทรัพย์สินให้ได้ ก็ให้ชดใช้ราคาแก่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงตามราคาท้องตลาดในวันที่รับโอนมา เพื่อให้เป็นไปตามหลักประกันในกฎหมายอาญาที่ต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน ไม่ใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งลงโทษทางอาญาแก่บุคคลใดและลักษณะของโทษทางอาญาที่ต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ถูกลิดรอน มิให้เกิดการตีความนำกฎหมายไปใช้แบบเกินขอบเขตอันจะเป็นผลร้ายต่อบุคคลที่สามด้วย และนำไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องสอดคล้องต่อเจตนารมณ์หรือความของมุ่งหมายของกฎหมายมีสภาพบังคับและครอบคลุม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563.

_____. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2564.

จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2560.

จิตติ ติงศภัทิย์. กฎหมายอาญาภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, 2555.

ฉัตรชัย จันทเสนา. "วิวัฒนาการของโทษริบทรัพย์สิน ในประเทศไทยและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2563.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2564.

ธมลวรรณ เศรษฐเมธีกุล. "การบังคับใช้สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน : ศึกษากรณีการริบทรัพย์สิน." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

ธีรสุทธ์ พันธุ์ฤทธิ์. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (The General Part of The Criminal Law). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2555.

นราวรรณ พรมจรรย์. "การริบทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

ปกรณ์ นิลประพันธ์. "ทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามกฎหมายของต่างประเทศ." วารสารกฎหมายปกครอง. เล่ม 25. ตอน 2.

ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม. หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกรัฐสภา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2564.

ปกป้อง ศรีสนิท. กฎหมายอาญาชั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563.

ปวริศร เลิศธรรมเทวี. สิทธิทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Rights). พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2564.

พิพัฒน์ จังรางกูร. "การริบทรัพย์สิน." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.

_____. “ริบทรัพย์สินเป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย.” ดุลพาห. เล่ม 10. ปีที่ 15. (ตุลาคม 2501).

สนั่น ยามาเจริญ. “โทษริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา.” การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ วันที่ 22 มิถุนายน 2560.

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์. “ริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย: ปัญหาข้อกฎหมายบางประการ.” บทบัณฑิตย์. เล่มที่ 77. ตอน 1. (มกราคม – มีนาคม 2564).

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. “ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา อาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. ....” สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2564, จาก https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/299528

หยุด แสงอุทัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561.

อัจฉรียา ชูตินันทน์. “นิติวิธีในการตีความกฎหมายอาญาของไทย.” วารสารสุทธิปริทัศน์. ปีที่ 33. ฉบับที่ 107. (กรกฎาคม – กันยายน 2562).

_____. “หลักการกำหนดความผิดอาญาและหลักการกำหนดโทษอาญาในการตรากฎหมาย.” วารสารสุทธิปริทัศน์. ปีที่ 35. ฉบับที่ 3. (กรกฎาคม-กันยายน 2564).

_____. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2563.

อานนท์ มาเม้า. กฎหมายทรัพย์สิน : ความรู้พื้นฐานทางความคิดหลักทั่วไปและบทเบ็ดเสร็จทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

โสภณ รัตนากร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2557.

ภาษาต่างประเทศ

Commonwealth of Australia Constitution Act (The Constitution). (Act No. 84. Of July 29). 1997. สืบค้นเมื่อ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.legislation.gov.au/Details/C2013Q00005

CONSTITUTE. “Japan’s Constitution of 1946”. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 มีนาคม 2565, จาก https://www.constituteproject.org/constitution/Japan_1946?lang=en

Civil Japan Code. (Act No. 89. of April 27.). 1896. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 มีนาคม 2565, จาก https://www.imolin.org/doc/amlid/Japan/Japan_Civil_Code_Parts_4_and_5_1896.pdf

Penal Japan Code. (Act NO. 45 of April 24.) 1907. สืบค้นเมื่อ วันที่ 4 มีนาคม 2565, จาก https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3581/en

Proceeds of Crime Act 2002. No. 85’ 2002. สืบค้นเมื่อ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C01127

Michael Bohlander. “GERMAN CRIMINAL CODE”. (2010) juris GmbH, Saarbrucken. สืบค้นเมื่อ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/GERMANY_Criminal%20Code.pdf

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล	พิชัย น้ำกระจาย
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2562 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2565 ทนายความรุ่น 55 สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	ทนายความ สำนักงานกฎหมายพิชัย น้ำกระจาย เลขที่ 22 หมู่ 3 ตำบลห้วยหินลาด อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

DPU